T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

19. YÜZYILIN İLK YARISINDA HARPUT ŞEHRİNİN NÜFUS VE TOPLUM YAPISI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ahmet AKSIN

HAZIRLAYAN
Salih AKYEL

ELAZIĞ-2013

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANA BİLİM DALI

19. YÜZYILIN İLK YARISINDA HARPUT ŞEHRİNİN NÜFUS VE TOPLUM YAPISI

DOKTORA TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ahmet AKSIN

HAZIRLAYAN
Salih AKYEL

Jürimiz, …… tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu doktora tezini oy birliği oy çokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri:

1. **Prof. Dr. Ahmet AKSIN**
2. **Prof. Dr. Mustafa ÖZTÜRK**
3. **Yrd. Doç. Dr. İlhan Oğuz AKDEMİR**
4. **Prof. Dr. İbrahim YILMAZÇELİ**
5.

F. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun …... tarih ve ……. sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Enver ÇAKAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

Doktora Tezi

19. Yüzyılın İlk Yarısında Harput Şehrinin Nüfus Ve Toplum Yapısı

Salih AKYEL

Fırat Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Tarih Anabilim Dalı
Yakınçağ Tarih Bilim Dalı
Elazığ – 2013, Sayfa: XVI+142

Bu tez çalışmasının amacı, 1834 yılında yapılan nüfus sayımı sonucunda Harput Sancağında bulunan mahalle ve köylerin nüfusunun ne kadar olduğunu belirlemektir. Çalışmada özellikle Başbakanlık Osmanlı Arşiv'indeki Nüfus Defterlerinin transkripsiyonu yapılarak bu transkripsiyonlar üzerinden değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmamız giriş bölümüyle birlikte altı bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Osmanlı Devletinde 19. yy öncesi ile sonrasındaki nüfus sayımı niteliğinde olan tahrirler ile 1834 yılı nüfus sayımı ve incelediğimiz Harput Nüfus Defterinin özelliklerinden bahsedilmiştir. Ayrıca Harputun Adı, Coğrafyası ve Tarihi hakkında bilgi verilmiştir. Birinci bölümde Harput Sancağının idari yapısından bahsedilmiştir. İkinci bölümde ise Harput Sancağı ve bağlı köylerdeki nüfus sayılarından bahsedilmiştir. Üçüncü bölümde Harput Sancağında kullanılan isimler, lakaplar ve şahıslar hakkında bilgi verilmiştir. Dördüncü bölümde Harput'ta yaşayan insanların eşkâlleri ve mesleklerinden bahsedilmiştir. Beşinci bölümde Harput Sancağındaki nüfus hareketlerinden bahsedilmiştir.

Araştırmamızın sonuç kısmında elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Harput Sancağı köy, Osmanlı, Tahrir, Nüfus sayımı

ABSTRACT

PhD Thesis

19 The First Half Century of the City of Harput Population and Social Structure

Salih AKYEL

The University of Fırat
The Institute of Social Science
The Department of History
Elazığ-2013; Page: XVI + 142

The main purpose of this thesis is to reveal the population of Harput central district and villages connected to her according to the census of 1834 that covered whole Ottoman land. The importance for district's social history of subject was the main reason of our choice. We transcripted Ottoman Archive records and build our assesments on them.

Our text contains six chapters including introduction. At *introduction* we tried to describe Ottoman *Tahrir* tradition which can be considered as population census. At Chapter One we mentioned adminitrative structure of Harput district villages. And at Chapter Two population of Harput central district is given. At Chapter Three, information was given about individuals and names, nicknames used Harput central district. The identificiation of people who lived in Harput district was given at Chapter Four. At the next chapter, the population movements in the Harput Central distric was mentioned.

At the conclusion of the obtained results are evaluated.

Key Words: Harput Sancaq, village, Ottoman, Tahrir, Population census

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **II**
ABSTRACT ..... **III**
İÇİNDEKİLER ..... **IV**
TABLOLAR LİSTESİ ..... **IX**
GRAFİKLER LİSTESİ ..... **XI**
ÖNSÖZ ..... **XII**
KISALTMALAR ..... **XIII**
KONU VE KAYNAKLAR ..... **XIV**
I. KAYNAKLAR XIV
I.1. Arşiv Kaynakları XIV
I.2. İrade Tasnifi XIV
I.3. Cevdet Tasnifi XV
I.4. Hatt-ı Hümayun Tasnifi XV
I.5. Nüfus Defterleri XV
I.6. Salnameler XV
I.7. Tetkik Eserler XVI
GİRİŞ **1**
1. OSMANLI TAHRİRLERİ 1
1.1. XIX. Yüzyıldan Önceki Tahrirler 1
1.2. XIX. Yüzyıl Tahrirleri 2
1.3. İncelediğimiz Nüfus Defterlerinin Tanıtımı 2
2. HARPUT SANCAĞININ TARİHİ 4

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İDARİ TAKSİMAT **6**
1.1. Osmanlı Döneminde Harput'un İdari Taksimatı 6
1.2. Harput Sancağı Yerleşme Yerleri 8
1.2.1. Mahalleler 8
1.2.2. Köyler 9

İKİNCİ BÖLÜM

2. HARPUT SANCAĞININ NÜFUSU 26
2.1. 16. Yüzyılda Harput Sancağının Nüfusu 26
2.2. 17.Yüzyılda Harput Sancağının Nüfusu 27
2.3. 19 Yüzyılın İlk Yarısında Harput Sancağının Nüfusu 29
2.3.1. 1821 Yılında Sancak Nüfusu 29
2.3.2. 1834 Yılında Harput Sancağı Nüfusu 30
2.3.3. 1840 Yılında Sancaktaki Gayr-i Müslim Nüfus 32
2.4. Müslüman Mahalleler 34
2.4.1. Sara Hatun Mahallesi 34
2.4.2. Kale Mahallesi 35
2.4.3. Mescid-i Müderris Mahallesi 35
2.4.4. Ahmed Bey Mahallesi 35
2.4.5. Kara Sofu Mahallesi 35
2.4.6. Ebutahir Mahallesi 35
2.4.7. Zahiriyye Mahallesi 35
2.4.8. Alaca Mescid Mahallesi 36
2.4.9. Ortak Mescidi Mahallesi 36
2.4.10. Ahi Musa Mahallesi 36
2.4.11. Hacılar Mahallesi 36
2.4.12. Esediye Mahallesi 36
2.4.13. Ağa Camii Mahallesi 36
2.4.14. Meydan Mahallesi 37
2.4.15. Hoca Mescid Mahallesi 37
2.4.16. Cami-i Kebir Mahallesi 37
2.5. Gayr-i Müslim Mahalleler 37
2.5.1. Şehroz Mahallesi 37
2.5.2. Sinabut Mahallesi 38
2.5.3. Gürcü Beğ Mahallesi 38
2.5.4. Asuri Mahallesi 38
2.5.5. Çelebi Mahallesi 38
2.6. Köy Nüfusu 38
2.7. Hanedeki Erkek Nüfusun Dağılışı 41

2.7.1. Oğullar 41
2.7.2. Kardeşler 49
2.7.3. Diğerleri 49
2.8. Nüfusun Yaşa Göre Dağılışı 50
2.8.1. Matlub-Gayr-i Matlub Nüfusu 50
2.8.2. Yaş Grupları 56
2.8.3. Hane Reislerinin Yaş Ortalamaları 58
2.9. Sancağın Toplam Nüfusu 61
2.9.1. Toplam Tahmini Nüfus 61

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞAHIS, İSİM, SIFAT ve LAKAPLAR 67
3.1. İsimler 67
3.1.1. Arapça Kökenli İslami İsimler 67
3.1.2. Peygamber İsimleri 68
3.1.2. Hz. Muhammed'e Nispet Edilen İsimler 68
3.1.3. İlk Dört Halifenin İsimleri 68
3.1.4. Hz Muhammed'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin İsimleri 68
3.1.5. Esma-i Hüsna'dan Seçilen İsimler 69
3.1.6. Çocuğun Doğduğu İslami Ay ve Güne göre İsimler 69
3.1.7. Diğer Arapça Kökenli İslami İsimler 69
3.1.8. Türkçe Kökenli İsimler 69
3.1.9. İsimlerle İlgili Eski Türk Dini İnanış ve Geleneklerine Dayalı İsimler 69
3.1.9.1. Dursun(30), Durmuş(28), Durdu(20) İsimleri: 70
3.1.9.2. Tanrıvermiş (28), Tanrıverdi (25) İsimleri: 70
3.1.10. Eski Türk İdari-Askeri Unvan ve Terimlerden Seçilmiş İsimler 70
3.1.11. Gürbüzlük, Yiğitlik, Güçlülük İfade Eden İsimler: 70
3.2. Sıfatlar 70
3.2.1. Fiziki Özellik Dolayısıyla Verilen Sıfatlar 70
3.2.2. Sosyal Hayattaki Yeri Belirleyen Sıfatlar 71
3.3. Lakaplar 72
3.3.1. Lakapların Veriliş Nedenleri 73
3.3.1.1. Mesleğe Göre Verilen Lakaplar 73

3.3.1.2. Menşe Bildiren Lakaplar 74
3.3.1.3. Fiziksel Özelliklere Göre Verilen Lakaplar 75
3.3.1.4. Sosyal Durumu Gösteren Lakaplar 76
3.3.1.5. Çift Lakaplılar 76

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EŞKÂLLER VE MESLEKLER 77
4.1. Eşkâl 77
4.1.1. Eşkâl Kayıtları 77
Alıncık 82
4.1.2. Eşkâlde Yer Verilen Özellikler 83
4.1.2.1. Boy 83
4.1.2.2. Renk 84
4.1.2.2.1. Ten Rengi 84
4.1.2.2.2. Sakal-Bıyık Rengi 84
4.1.3. Sakal-Bıyık 85
4.2. Özürlüler 88
4.2.1 Bedensel Özürlüler 88
4.2.2. Kol-Bacak Özürü Olanlar 89
4.2.3. Görme Özürlüler 89
4.2.3. İşitme ve Konuşma Engelliler ve Konuşma Bozukluğu Olanlar 90
4.2.4. Akıl-Sinir Hastaları 90
4.3. Meslekler 90
4.3.1. Zanaat Erbabı 95
4.3.1.1. Gıda Maddeleri ve Mutfak Eşyaları İmal ve Satıcıları 95
4.3.1.2. Giyim Eşyası İmal ve Satıcıları 95
4.3.2. İhtiyaç Maddeleri Satıcıları 97
4.3.3. Saraciye ve Koşum Malzemeleri İmal ve Satıcıları 97
4.3.4. Nakliyeciler 98
4.3.5. Sağlık Personeli 98
4.3.6. Hizmetliler 98
4.3.7. Kahveciler 98
4.3.8. Gösteri Sanatçıları 98

4.3.9. Diğer Meslekler 99
4.3.10. Gayri Müslimlerin İcra Ettiği Meslekler 102

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. NÜFUS DEĞİŞİKLİKLERİ 104
5.1. Doğumlar 104
5.2. Ölümler 108
5.3. Doğumlarla Ölümlerin Mukayesesi 110
5.4. İkizler 115
5.5. Asâkir-i Mansûreye Alınanlar 116
5.6. Firarlar 121
5.7. Göçler 122
SONUÇ 124
BİBLİYOGRAFYA 126
EKLER 132
ÖZGEÇMİŞ 142

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. 1846-1850 Tarihlerinde Harput Eyaletinin İdari Taksimatı 7
Tablo 2. 1834 -1840 Tarihlerinde Harput'taki Mahalleler 9
Tablo 3. 1518-1566 Tarihlerinde Harput'taki Köyler 10
Tablo 4. 1671-1700 Tarihlerinde Harput'taki Köyler 14
Tablo 5. 1722-1723 Tarihlerinde Harput'taki Köyler 17
Tablo 6. 1835-1840 Tarihlerinde Harput'taki Köyler 19
Tablo 7. 1840-1850 Tarihlerinde Harput'taki Köyler 22
Tablo 8. 1518-1523 ve 1566 Tahrirlerine Göre Harput Sancağının Nüfusu 27
Tablo 9. 1691 Yılında Harput Sancağının Nüfusu 28
Tablo 10. 1821 Yılında Harput Sancağının Müslüman Nüfusu 29
Tablo 11. 1834 Tarihinde Harput Şehrinin Müslüman Mahalle Nüfusu 31
Tablo 12. 1840 Tarihinde Harput Şehrinin Gayr-i Müslim Mahallelerin Nüfusları 33
Tablo 13. 400-500 Arası Erkek Nüfusun Yaşadığı Sancağa Bağlı Köyler 39
Tablo 14. 300-400 Arası Erkek Nüfusun Yaşadığı Sancağa Bağlı Köyler 39
Tablo 15. 200-300 Arası Erkek Nüfusun Yaşadığı Sancağa Bağlı Köyler 40
Tablo 16. Sancaktaki Erkek Evlat Sayılarının Hanelere Dağılışı 41
Tablo 17. Hanelerdeki Erkek Evlatların Sancaktaki Dağılışı 42
Tablo 18. Ağabey Hanesinde Yaşayan Kardeşlerin Köylere Dağılışı 49
Tablo 19. Harput Sancağında Hanede Yaşayan Diğer Erkekler 50
Tablo 20. Matlub ve Gayr-i Matlubların Sancağa Dağılışı 51
Tablo 21. Bazı Hane Reisleri Yaş Ortalaması 58
Tablo 22. 1834 Tarihinde Harput Sancağının Müslüman Nüfusu 62
Tablo 23. 19. Yüzyıl Ortalarında Harput Sancağının Nüfusu 63
Tablo 24. 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Harput Sancağının Erkek Nüfusu 64
Tablo 25. 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Müslim ve Gayr-i Müslim Nüfusun Toplam Nüfus İçerisindeki Oranları (%) 64
Tablo 26. 1881-1893 Kemal Karpat'a Göre Harput Nüfusu 65
Tablo 27. 1911-1912 Tarihlerine Harput Sancağının Nüfusu 66
Tablo 28. 1518-1907 Tarihlerinde Harput Şehrinin Nüfusu 66
Tablo 29. Meslek Bildiren Lakaplar 73
Tablo 30. Menşe'e Göre Verilen Lakaplar 74

Tablo 31. Fiziki Özelliklere Göre Verilen Lakaplar 75
Tablo 32. Sosyal Durumu Gösteren Lakaplar 76
Tablo 33. Sancaktaki Çift Lakaplılar 76
Tablo 34. Harput Mahallelerinde Eşkâli Yazılanların Oranları 78
Tablo 35. Köylerdeki Nüfusa Göre Eşkâl Kayıtlarının Oranları 79
Tablo 36. Görme Özrü 1 Kişi Olanların Dağılışı 89
Tablo 37. 1834-1840 Tarihlerinde Harput'ta Tespit Edilen Meslek Çeşitleri 91
Tablo 38. Harput'ta Mevcut Bazı Esnaf Gruplarının Kethüda ve Yiğitbaşıları 94
Tablo 39. 1836 Tarihinde Harput Esnaflarının Ödediği Vergiler 95
Tablo 40. Sancakta Dördün Altında Mensubu Görünen Meslekler 102
Tablo 41. Gayri Müslim Esnaf Sayıları ve Oranları 103
Tablo 42. Doğumların Erkek Nüfusu Oranları 104
Tablo 43. Ölümlerin Erkek Nüfusa Oranları 108
Tablo 44. 1834 TarihindeHarput Sancağında Doğum ve Ölümleri 111
Tablo 45. İkizlerin Bulunduğu Yerler ve Sayıları 115
Tablo 46. Asâkir-i Mansûreye Alınanların Nüfus Oranları 118
Tablo 47. 1834 Tarihinde Harput Sancağındaki Firarlar 122
Tablo 48. 1834 Tarihinde Harput'tan Başka Yere Gidenler 123

GRAFİKLER LİSTESİ

Grafik 1. Harput Sancağının Mahallelerdeki Nüfus Oranları 34
Grafik 2. Matlub ve Gayr-i Matlub Nüfus Oranları. 56
Grafik 3. 1834 Tarihinde Harput Sancağının Nüfus Dağılışı 62
Grafik 4. Harput Sancağındaki Sosyal Durum Oranları 72
Grafik 5. Sancak Genelinde Boyların Dağılışı..... 83
Grafik 6. Renklerin Sancaktaki Dağılışı 85
Grafik 7. Sakal-Bıyık Sahiplerinin Sancaktaki Dağılışı 86
Grafik 8. Sancakta Bıyık Bırakanların Durumu..... 87
Grafik 9. Sancakta Sakal Bırakanların Durumu..... 88

ÖNSÖZ

Türkiye'de yürütülen nüfus hizmetleri, Osmanlıdan günümüzde kadar devam eden uzun bir tarihi geçmişe sahiptir. Osmanlı Devletinin kuruluşundan itibaren asker toplamak ve vergi almak maksadıyla belirli aralıklarla tahrir yapılmış ve çeşitli kayıtlar tutulmuştur. Osmanlıda modern anlamdaki nüfus hizmetleri, 1831 nüfus sayımından sonra Dâhiliye Nezareti bünyesinde Ceride-i Nüfus Nezareti (Sicili Nüfus Nezareti) ve bu işleri Sancaklarda yürütecek Defter Nazırlıklarının kurulmasıyla başlamıştır. 1831 yılında yapılan ilk genel nüfus sayımından sonra 1844, 1852, 1856, 1866, 1881/82 ve 1905 gibi değişik tarihlerde bölgesel veya genel nüfus sayımları yapılarak, kayıtların güncel tutulmasına çalışılmıştır.

1831 nüfus sayımıyla ilgili araştırmaların yetersiz kalması bu konunun seçimi ve araştırılması fikrini ortaya çıkardı. Bazı yönleriyle eski tahrir geleneğinin devamı, bazı yönleriyle ise tahrir geleneğinin dışına çıkmasıyla bilinen 1834 nüfus sayımı verilerinin, Harput Sancağının içinde daha dar bir alanı içine alarak, bu dar alanda ki nüfusun yapısını ve karakterini incelemeyi hedef almıştır.

19. yüzyılın ilk yarısındaki Harput kazasına ait nüfusun nitelik ve nicelikleri bakımından tespit edilebildiği kadarıyla ortaya çıkarılması sosyal tarih açısından büyük bir önem ifade etmektedir. Bu öneme binaen yapılan bu çalışmada Harput Sancağının nüfusu, Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan ve 1834 ve 1840 nüfus sayımlarına ait 2675 2676 ve 2677 numaralı defterler incelenmiştir. Harput Sancağına ait Nüfus Defterlerinde bulunan verilerden hareketle, ilk olarak nüfusun yapısından, mahallede ve köylerde bulunan nüfus sayısından bahsedilmiştir.

Tez konusunun seçiminde önemli bir rolü olan, çalışmalarımız boyunca her türlü yardımı sağlayan ve eksiklerimi tamamlayan değerli danışman hocam Prof. Dr. Ahmet Aksın'a müteşekkirim. Yine yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Mustafa Öztürk ve Prof. Dr. İbrahim Yılmazçelik'e teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Ayrıca hiçbir yardımını esirgemeyen değerli arkadaşlarım Yrd. Doç. Dr. Kürşat Çelik ve Yrd. Doç. Dr.Oğuzhan Samıkıran'a ve çalışmalarım sırasında desteklerini esirgemeyen eşim Gülay Akyel ile kızım Asya Nuray Akyel'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Son olarak, gösterdikleri duyarlılık ve ilgiden dolayı bütün hocalarıma ve değerli arkadaşlarım ile isimlerini burada bahsedemeyeceğim tüm dostlarıma sevgi ve saygılarımı sunarım.

Elazığ 2013 **Salih AKYEL**

KISALTMALAR

a.g.e.	**:** Adı geçen eser
a.g.ms	**:** Adı geçen makale
A.MKT.UM	**:** Sadaret Mektûbî Kalemi Umum Vilayât
A.Ü.	**:** Ankara Üniversitesi
BOA	**:** Başbakanlık Osmanlı Arşivi
bkz.	**:** Bakınız
C.	**:** Cilt
Çev	**:** Çeviren
DTCF	**:** Dil Tarih Coğrafya Fakültesi
F.Ü	**:** Fırat Üniversitesi
NFS. D	**:** Nüfus defteri
Nr	**:** Numara
S	**:** Sayı
S	**:** Sayfa
Vb.	**:** ve benzeri
TTK	**:** Türk Tarih Kurumu
19. Yüzyılda Harput	**:** Aksın, Ahmet*; 19. Yüzyılda Harput*, Elazığ 1999
XVI. Yüzyılda Harput	**:** Ünal, Mehmet Ali, *XVI. Yüzyılda Harput Sancağ (1518-1566*), Ankara 1989.
Harput Yollarında	**:** Sunguroğlu, İshak; *Harput Yollarında*, İstanbul 1958.

KONU VE KAYNAKLAR

Osmanlı Döneminde 1846 yılına kadar bir sancak olarak idari yapısını sürdüren Harput, bu tarihten sonra eyalet merkezi haline getirilmiştir. Anadolunun stratejik bir noktası olarak dikkat çeken Harput'un eyalet olduktan sonra öneminin daha da arttığı görülmektedir. Nitekim Siverek'ten Arabgir'e, Hasançelebi'den Dersim'e kadar onlarca sancak Harput Eyaletine bağlanmıştır. Buna ilave olarak sonradan kurulacak olan V. Ordunun merkezi de yine Harput olacaktır.

Tarih sadece siyasi olaylardan ibaret olmayıp, bir bütün olduğundan böyle bir çalışmanın faydalı olacağı kanaatindeyiz. Bu önemli yerleşim merkezinin Sosyal yapısı da elbetteki idari yapısı kadar ilgi çekmektedir Harput şehrinin nüfusunu ortaya çıkarmakla yetinmeyip bu nüfus içerisindeki etnik grupları, yaş gruplarını, başka şehirlere çalışmak amacıyla gidenleri ve meslek gruplarını da tespit etmeye çalıştık. Bu bağlamda tezimizin konusu olarak bu şehrin nüfusunu ortaya çıkarmak en önemli hedefimiz olacaktır.

I. KAYNAKLAR

19. yüzyılda bir Osmanlı şehrini bütün yönleriyle inceleyebilmek için ilk başvuru kaynakları Başbakanlık Arşivi ve bahse konu olan şehrin nüfus defterleridir. Araştırmamız boyunca kullandığımız bu arşiv kaynaklarını ve bazı tetkik eserleri şu şekilde tasnif ettik.

I.1. Arşiv Kaynakları

Osmanlı Devleti'nin hemen hemen bütün yazışmaların ana arşiv durumunda bulunduğu Başbakanlık Arşivi, çalışmamızın temel kaynaklarını elde ettiğimiz bir arşivdir. Başbakanlık Arşivinden faydalandığımız başlıca tasnifler şunlardır:

I.2. İrade Tasnifi

1832'den önce herhangi bir mesele hakkında padişahın okuması lüzum görüldüğünde özeti padişaha sunulur, padişah da bunu okuyarak fikrini kısaca üzerine yazardı.

İrâdeler konuları itibariyle beş ana gruba ayrılmışlardır. Bunlar sırasıyla şöyledir:

1- 1255-1309 Yılı İrâdeleri

2- 1310-1334 Yılı İradeleri

3- Dosya Usulü İrâdeler

4- Eyalet-i Mümtaze İrâdeleri

5- Mesail-i Mühimme İrâdeleridir.

I.3. Cevdet Tasnifi

Muallim Cevdet başkanlığında 1932 başlayıp 1937 yılında bitirilen bu tasnif 216.572 adet belgeden oluşmaktadır. Bu tasnif 34 cilt olarak hazırlanmıştır Fakat kataloğu kronolojik değildir. Yerel yönetimler, eyalet yönetimi, vakıflar ve iç güvenlik (zaptiye)'e ilişkin bölümleri yönetim tarihimiz bakımından önemlidir.

I.4. Hatt-ı Hümayun Tasnifi

Osmanlı padişahlarının yazılı emir ve buyruklarından bir bölümünün bir araya getirilmesinden oluşan bir tasniftir. 62.312 adet belgeden oluşan tasnifin latin harfleriyle yapılmış 31 ciltlik kataloğu bu belgelerin kısa özetlerini vermektedir. Belgeler gelişigüzel sıralandığından araştırmacılara taramada kolaylık sağlanmak üzere 31 ciltlik bu kataloğun bir de fihristi bulunmaktadır.

I.5. Nüfus Defterleri

XV. yüzyılın ikinci yarısı ile XIX. Yüzyıl arasında tutulmuş, nüfus kayıtları içerisinde bugünkü anlamına en yakın olanı 1831 tarihinde yapılmaya başlanan nüfus sayımlarının sonuçlarını ihtiva eden defterlerdir. Bu sayımın esas amacı yeni vergi uygulamaları getirmek ve yetişkin Müslüman erkekleri orduya almak olduğu için küçük büyük bütün erkekler köy ve hanelere göre yaşları ile fiziksel özellikleri dikkate alınarak yazılmıştır. Müslüman ve Gayr-i Müslimler ayrı defter de tanzim edilmişlerdir. Bazen de aynı defterde Müslümanlardan sonra kaydedilmişlerdir[1].

I.6. Salnameler

1847-1922 tarihleri arasındaki 75 senelik dönemde yayınlanmış salnâmeler çok ünlüdür. Bu dönem salnâmeleri Osmanlı yönetim örgütü, kurumları, biyografileri, bilimsel, ekonomik, askeri ve kültürel alanlarda önemli bilgiler içermektedirler. 1847

[1] BOA, Harput Nüfus Defterleri, nr: 2677.

(1263 H.)'de Salnâme-i Devlet-i Aliyye-i Osmaniyye adıyla yayınlanmıştır. Başlangıçta küçük hacimde ve yüz sayfa olarak yayınlanan bu yıllıklar, giderek gerek sayfa, gerekse boy bakımından gelişerek ince puntolorla bin sayfayı aşmışlardır. 1847-1880 yıllarında çıkarılan salnameler taşbaskı (litografya) ile yayınlanmış, daha sonrakiler ise matbaa harfleriyle basılmışlardır.

Vilâyet salnâmeleri, ilgili vilâyetin idari bölünüşü, memur listeleri, yöresel tarih ve coğrafyası, eski eserleri, ticari ve ekonomik durumu, nüfus, okullar ve kütüphaneler hakkında pekçok bilgiler verirler. Bazı vilâyetlerin bir kez salnâme yayınlamaları yanında, bazı vilâyetler otuz, otuzbeş kadar salnâme yayınlamışlardır.

I.7. Tetkik Eserler

Araştırmamızın konusu Harput'la ilgili olduğu için burasıyla ilgili birçok araştırması yayımlanan Prof Dr. Ahmet Aksın'ın eserleri bize oldukça yardımcı oldu. Özellikle idari ve iktisadi yapı ile ilgili bölümlerde bu araştırmaların büyük ölçüde faydasını gördük. Bu araştırmalardan başka Prof. Dr. Mehmet Ali Ünal'ın *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı* isimli eseri ve Tanzimat Dönemiyle ilgili olmasa dahi Harput'un hem tarihi hem de fiziki özelliğiyle ilgili bölümlerde çok istifade ettik. Ayrıca Prof. Dr. İbrahim Yılmazçelik'in *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır* ve Mustafa Öztürk'ün "Harput Şeriyye Sicilleri", *Tarih İçinde Harput Sempozyumu* gibi eserlerden gerek metot gerekse kaynaklar bakımından istifade edilmiştir. Bu eserlerin dışında Mübahat S. Kütükoğlu'nun *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı)* isimli çalışması ise özellikle metot bakımından faydalandığımız bir eserdir.

GİRİŞ

1. OSMANLI TAHRİRLERİ

1.1. XIX. Yüzyıldan Önceki Tahrirler

Osmanlı Devletinde yeni fethedilen yerlerin sayımlarını yapılmış ve değişikleri tespit etmek üzere de yaklaşık otuz yılda bir bunları yenilenmiştir. Bu dönemde tahrirlerin yapılmasının amacı tımarların dağılımı ve vergi mükelleflerinin tespitidir. Bundan dolayıdır ki; vergi mükellefi olma yaşına gelmiş olan erkek nüfus kayıt edilmiştir. Dolayısıyla erkek nüfusun tamamı bu defterlerde yer almaz. Şehirlerde genellikle meslekler yazılmış, kırsal alanlarda ise şahıslar tapuladıkları toprağa göre çift, nim(yarım), çift veya bennak (yarım çiftten az toprağı işleyenler) olarak kayıt edilmişlerdir. Bekârlar ise mücerred olarak adlandırılmışlardır. İmam, müezzin, hatip, pir(ihtiyar), amel-mende(iş göremeyecek durumda olanlar) muaf sınıfına sokulduklarından bunlarda işaretlenmiştir. Vergi mükellefi veya başka bir ifadeyle hangi reisleriyle mücerredlerin sayısı bilinince nüfus hakkında bazı tahminlerde bulunulabilmektedir. Birçok tarihçi hane nüfusunun ortalama beş kişi olarak kabul etmişlerdir. Fakat beş rakamının her bölge için geçerli olmayacağını, bazı yerlerde bunun ona kadar çıkabileceğini bazı yerlerde ise 4 üzerinden hesaplanması gerektiğini iddia edenler olmuştur[2].

XVII. yüzyıldan itibaren sadece yeni zapt edilen yerler için tahrirler yapılır olmuştur. XVI. Yüzyıl tahrirler defterleri aynı zamanda birer avarız defteri gibi de kullanılmıştır. Çünkü XVI. Yüzyıl başlarında hakiki hane ile avarız hanesi arasında fark yoktur. Zamanla bu eşitlik bozulmuştur. Avarız hanesi sayısı yer ve zamana göre 3, 5, …..15 gibi farklılık göstermeye başlamıştır. Avarız defterlerinin çoğu icmal mahiyetindedir ve avarız hanesi hakiki hane münasebetleri çoğu kere belirtilmeden XVII-XVIII. Yüzyıl bu defterlere dayanarak nüfus tahmini yapmak mümkün değildir[3].

---

[2] Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum Yapısı),* Ankara 2010, s 1-2.Ayrıntılı bilgi için bkz: Ömer Lütfü Barkan, "Türkiye'de İmparatorluk Devrinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri*", OsmanlıDevletinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, İstanbul 2000, s 175-252, Ömer Lütfü Barkan; "Avarız", *İslam Ansiklopedisi*, C.II, İstanbul 1946, s13-19; Feridun Emecen, "Kayacık Kazasının Avarız Defteri", *Tarihi Enstitüsü Dergisi,* S. 12 , İstanbul 1982, s. 159-163; Nejat Göyünç, "Hane Deyimi Hakkında", *Tarih Dergisi*, S. XXXII, Ankara 1979, s. 331-348.

[3] Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830*, s. 2.

1.2. XIX. Yüzyıl Tahrirleri

Sultan II. Mahmud saltanatında Yeniçeri Ocağının kaldırılıp yerine Asakir-i Mansure-i Muhammediyye'nin kuruluşundan sonra bir taraftan askerlik çağında olanların, diğer taraftan vergi mükelleflerinin doğru bir şekilde tespiti için bir nüfus sayımı yapılmasına teşebbüs edilmiş ve ilk olarak işe İstanbul'dan başlanmış ise de 1828-1829 Rus harbinin çıkışı sayımın devamını imkansız kılmış ve ancak harbin bitiminden sonra sayım işi yeniden gündeme gelmiştir. 1830'da yapılacak tahrir için bütün eyaletlere memur tayinleri yapılmış ve buralardaki ilgililere fermanları gönderilerek tahririn sağlıklı bir biçimde yürütülmesi için çaba göstermeleri istenmiştir.[4] Mühimme defterlerinde konuyla ilgili ilk fermanın Karaman Eyaletine gönderildiği tespit edilmiştir. 2 Temmuz 1830 tarihli bu ferman[5] Aralık ayında tamamlanarak İstanbul'a gönderilmiştir[6]. 1830 tahriri bütün Osmanlı topraklarında aynı zamanda başlanıp bitirilmiş değildir. Bazı yerlerin tahriri 1831 yılına ertelenmiştir.

Osmanlı Devletinde 1831-1838 yılları arasında uygulanmaya başlanan nüfus sayımı ve vergilendirme işlemleri her ne kadar "Batılılaşma" programının bir sonucu olarak kabullenilse de[7] ; Osmanlı'da vergi ölçütüne dayalı nüfus sayımları öteden beri varlığını koruyan bir uygulamaydı. Osmanlı Tapu Tahrir Defterleri demografik yapıyı dikkate alan bir devlet oluşumunun en açık ispatlarından biridir.

1.3. İncelediğimiz Nüfus Defterlerinin Tanıtımı

Osmanlı Devleti'nde başlangıçtan son döneme kadar olan nüfus sayımları hakkında verilen kısa bilgilerden sonra konumuzun odak noktasını oluşturan 1250/1834 yılı nüfus sayımlarına ait olan ve Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde bulunan 2675, 2676 ve 2677 numaralı defterlerinde bulunan bilgilere göz atacak olursak;

Bu defterlerden birincisi Harput merkez kaza ve merkez kazaya bağlı köylerdeki müslüman nüfustan,

İkinci defter; Harput'a bağlı köylerdeki gayri müslim nüfustan;

---

[4] Mübahat S Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı 1830*, s 3.
[5] BOA, Mühimme Defteri, Nr 246.
[6] BOA, Hattı Hümayun, Nr 22289.
[7] Stanford J. Shaw, Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye, C.II, İstanbul 1993, s. 70.

Üçüncü defter ise; 1840 tarihli olup gayri müslim mahallelerdeki nüfustan bahsetmektedir.

2675, 2676 ve 2677 numaralı defterlerin ne zaman yazıldığına dair bir bilgi mevcut değildir. Ancak defterler H.1250/M.1834 ve H.1256/M. 1840 yılları arasında doğanlar, şehir dışına çıkanlar, gelenler, bir köyden başka bir köye gidenler, askerlik çağına gelenler ve bu çağdan çıkanlar yazılmak suretiyle işlem görmüştür.

İncelemeye konu olan defterlerin fiziki görünüşlerine bakıldığında bu defterlerin ebatları ve görünüşleri de birbirinden farklıdır. 2675 numaralı defter 19x45 cm boyutunda ciltli olup ebrusuz ve 261 sayfadan oluşmaktadır. Defterin 1a, 48b, 227a, 228b, 261b sayfaları boştur. Defterin ilk sayfasına "*Kaza-i Harput Mahalle-i Meydan"* başlığı atılarak başlanmış ve Harput kazasındaki Müslüman mahalle ve merkeze bağlı köylerde yaşayan diğer Müslüman nüfusun yazılmasıyla devam edilmiştir. 2675 numaralı defterdeki kayıtlardan anlaşıldığı kadarıyla şehrin mahalle ve köylerindeki Müslüman erkek nüfus yazılırken genellikle önce kişinin fizikî özellikleri örneğin boyu, sakalı ve bıyığının rengi daha sonra baba adı ve varsa kendisine izafe edilen lakabı, bazen mesleği ve mutlaka bulunduğu yaşı ile birlikte kaydedilmiştir. Ancak her mahalle ve köyde başlangıçta şahıs numarası ve hane numaraları verilmemiştir. Yine her mahallede ve köyde idarî fonksiyonu ve dinî nüfusu itibari ile ilk önce imam ve yakınları, bunu takiben müderris, şeyh ve muhtarı gibi mahallenin ve köyün diğer önde gelenleri ile birlikte diğer mahalleli ve köylüler yazılmıştır. Her köyün ve mahallenin nüfus sayımı defterin sonunda Sancakta kaç hane, kaç genç, kaç yaşlı ve kaç orta yaşlının bulunduğu bir toplama işlemi yapılmıştır. Müslüman nüfusun tutulduğu bu defterde 56. sayfaya kadar mahalle kayıtları tutulmuşken bu sayfadan sonra köylerin kaydı ayrıntılı olarak yazılmıştır.

Çalışmamızın ikinci kaynağı ise 2676 numaralı reaya (gayrimüslim) nüfus defteridir. Bu defter ebrusuz bir şekilde ciltli, 19x51 cm ebadında ve 160 sayfadan oluşmaktadır. Bu defterde de Harput merkeze bağlı Hacıseli köyünden başlanmıştır. 2676 numaralı reaya defterinin gayrimüslim erkek nüfus yazılırken, genellikle önce kişinin fiziki özellikleri örneğin boyu, sakalı ve bıyığının rengi daha sonra baba adı ve varsa kendisine izafe edilen lakabı, bazen mesleği ve mutlaka bulunduğu yaşı ile birlikte kaydedilmiştir. Bu defter de Müslim defteri gibi H.1251/M. 1835 H.1261/M. 1845 yılları arasında işlem görmüş, doğanlar, şehir dışına çıkanlar yazılmıştır.

2677 numaralı defterlere baktığımızda bu defterlerin Harput kaza merkezi ve merkeze bağlı bulunan köylerdeki nüfusların toplamlarını verdiği görülmektedir. Defter ciltli ve ebrulu olup 24x64 cm ebadında 134 sayfadan oluşmaktadır. Defter iki bölüme ayrılmıştır. İlk bölümde, Müslüman nüfustan bahsedilirken ikinci bölümde de, gayri müslim nüfustan bahsedilmektedir.2677 numaralı defter 2675 ve 2676 defterlerden daha düzenlidir. Her haneye ve şahsa numaralar verilmiştir.

Nüfusların yazılış şekline gelince: "Hacı Molla Zade İbrahim bin Hacı Mustafa Efendi" veya "Oğlu Zülfü" şeklinde önce lâkab veya dede adı, sonra sayılan şahsın ve babasının adları yazılmış ve ismin altına sin ibaresiyle yaşı kayıt edilmiştir. Eğer oğlu veya oğulları varsa ismi "ve oğlu / oğulları" denilerek adları ve hemen altlarına da yaşları yazılmıştır. Buradaki "ve" kelimesi aile reisinin hayatta olup olmadığını göstermektedir. Şayet "ve" konmamışsa baba hayatta değil demektir.

2. HARPUT SANCAĞININ TARİHİ

Harput Sancağı[8], Doğu Anadolu Bölgesinin Yukarı Fırat Bölümünde, bugünkü Elazığ ili sınırları içinde kalan yaklaşık 3200 km kare bir sahaya karşılık gelmektedir. Sancağın alanı, doğuda bugünkü Keban Baraj Gölü içerisinde kalan Murat Nehri Vadisi, batıda ise Bulutlu, Hasan ve Piran dağlarıyla sınırlandırılmıştır[9].

Tarih içinde farklı isimlerle anılan ve Anadolu'nun en eski yerleşim yeri olan Harput çeşitli uygarlıkların merkezi olmuştur.[10]. MÖ.4000 ve 3000'li yıllarda Subarlar[11] bu çevrede yaşamışlar daha sonra bölge Hititler ve Urartular'ın hâkimiyetine girmiştir. Harput M.S. 1. yüzyıldan 7. yüzyıla kadar Roma hâkimiyetinde kalmış, 7. yüzyılda Hz. Ömer'in halifeliği döneminde Arap orduları tafından ele geçirilmiştir. Sonraları da Müslüman olan Hamdanoğullarının elinde kalmıştır[12].

Malazgirt zaferinden sonra Anadolu'ya yerleşmeye başlayan Türkmen grupları Harput ve çevresine gelmişlerdir. Emir Çubuk komutasındaki Türk'ler burada

---

[8] Sancak, Osmanlılarda Eyaletle Kaza arasındaki başında Sancak Beyi bulunan idari bir birimi ifade eder. (Tuncer Baykara, "Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I", *Anadolunun İdari Taksimatı*, Ankara 1988, s. 32. Sancak ve sancak idaresi için ayrıca bakınız: Orhan Kılıç; "Osmanlı Döneminde Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancakları Üzerine Bazı Tespitler", *Fırat Ünv. I. Tarih Sempozyumu*, Elazığ 1993, s.1-23.

[9] Selçuk Hayli; "Tarihi Coğrafya Açısından Harput Şehrinin Fonksiyonları ve Sahası*", Dünü-Bugünüyle Harput 24-27 Eylül 1988*, Elazığ 1989, s. 290.

[10] Ahmet Halaçoğlu; "Elazığ", *İ.A*., C.10, İstanbul 1994, s.551.

[11] Subarlar: M.Ö 2000 yıllarında Doğu Anadolu'ya yerleşmiş olan Hurriler olduğu ya da bunlara akraba kavimler olduğu bilinmektedir. Ayrıntılı bilgi için bakınız: Nurettin Ardıçoğlu; *Harput Tarihi*, İstanbul 1964.

[12] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, Elazığ 1999, s. 20

Çubukoğulları Beyliğini kurmuştur[13]. 1113 yılında Harput'a gelen Artuklu hanedanından Belek Gazi bölgeye tamamen sahip olarak Çubukoğulları hâkimiyetine son vermiştir. Harput ve çevresindeki Artuklu hâkimiyeti 1234 yılında bölgenin Selçukluların eline geçmesine kadar devam etmiştir.[14].

1243 yılında Selçuklularla Moğollar arasında geçen Kösedağ savaşının Selçuklular aleyhine sonuçlanması neticesinde Harput ve çevresi de Moğolların hâkimiyetine girmiştir. Bölgedeki Moğol Hâkimiyeti 14. Yüzyılın başlarına kadar İlhanlılar vasıtasıyla devam etmiştir. Bu tarihlerde İlhanlı Devleti'nin otoritesi zayıflamaya başlayınca Harput ve çevresi Dulkadiroğulları, Timur, Kadı Burhaneddin, Akkoyunlu ve Karakoyunlu Devletleri arasında mücadele sahası haline gelmiştir. Bu mücadeleler sonucunda bölge Dulkadiroğulları Beyliği'nin hâkimiyetine girmiştir. Dulkadiroğullarının zayıflamasıyla bölgeyi 1465 yılında Akkoyunlu Devleti'nin hükümdarı Uzun Hasan ele geçirmiştir. Akkoyunlu Devleti hâkimiyeti altında kaldığı 40 yıl boyunca Harput, bu devletin önemli merkezlerinden biri olmuştur. 1507 yılında Safevi Devleti tarafından ele geçirilen Harput, 1516'ya kadar dokuz yıl boyunca bu devletin idaresinde kalmıştır. 1514 yılında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in Safevilere karşı kazandığı Çaldıran Meydan Muharebesini müteakip Osmanlılar tarafından Doğu Anadolu Bölgesini Safevilerden arındırma hareketi başlatılmıştır. Bu bölgede Safevilerin ellerinde bulunan birçok şehir gibi Harput da 1516 baharında Osmanlı hâkimiyeti altına girmiştir[15].

[13] Nurettin Ardıçoğlu; *Harput Hükümdarı Balak Gazi*, Ankara 1966, s.2; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1994, s.76.
[14] Zafer Şen; "XIX. Yüzyılda Elazığ Vilayetinde Teba-i Şahanenin Dini ve Sosyal Yapısı" (*Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yükseklisans Tezi),* Elazığ 2006, s. 18-31.
[15] Ahmet Aksın*, 19. Yüzyılda Harput*, s. 22-23.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. İDARİ TAKSİMAT

1.1. Osmanlı Döneminde Harput'un İdari Taksimatı

Harput 1516 yılında Osmanlı hâkimiyetine girmiş ve bu tarihten sonra bölge, coğrafi konumu ve tarihi şartlarından dolayı önemli bir yerleşim merkezi haline gelmiştir. Harput 1516 tarihinden XIX. Yüzyıl ortalarına kadar Diyarbakır Eyaletine bağlı bir sancak olarak kalmıştır. Diyarbakır eyaletine tabi diğer bazı sancaklar, XVI. ve XVII yüzyıllar boyunca yurtluk, ocaklık veya hükümet statüsü altında mülkiyet üzere tasarruf edildiği halde Harput daima, klasik Osmanlı sancağı olma özelliğini korumuştur[16].

Harput, Maden-i Hümayun Emaneti kurulmadan önce Sancak Beyleri vasıtasıyla idare edilmiştir. Fakat XVIII. yüzyıl sonları ve XIX. yüzyıla ait belgelerde Harput'ta sancak beyinin varlığıyla ilgili bir kayda rastlanmamıştır. Bu dönemde Harput bir sancak merkezi olmasına rağmen sancak beylerinin görev yaptıklarına dair herhangi bir belgeye rastlanmamasının sebepleri şöyle izah edilebilir. Maden-i Hümayun Emanetinin oluşturulmasından sonra bu emanetin eminliğini çoğu kez Diyarbakır Valilerine tevcih edildiği bilinmektedir. Dolayısıyla bu tarihten sonra Harput mali ve idari açıdan büyük bir önem kazanmıştır. Aynı zamanda Diyarbakır Valileri olan Maden Eminleri, Keban ve Ergani madenlerinin tam ortasında olması sebebiyle çeşitli tarihlerde Harput'ta oturmuşlardır [17].

Harput, 1845 yılına kadar bu idari yapısını sürdürmüş ve bu tarihten sonra 20 Eylül 1845'te bir fermandan anlaşıldığına göre Harput'a bağlı bütün kazalar ve Maden-i Hümayun ayrı bir Mutasarrıflık haline getirilmiştir[18]. İlk mutasarrıf olarak da Ömer Faviz tayin edilmiştir[19].Bu tarihten kısa bir süre sonra 1 Nisan 1846 tarihinde Harput müstakil bir eyalet haline getirilerek valiliğine Yakup Paşa tayin edilmiştir[20].

---

[16] Ahmet Aksın, *19 Yüzyılda Harput*, s.24.
[17] İbrahim Yılmazçelik; *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır*, Ankara 1995, s.329.
[18] İbrahim Erdoğdu; XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Toplumunda Değişim Eğilimleri **(**Harput Örneği**)** (*Ankara Ünv, Sos. Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi)*,Ankara 2006, s.29.
[19] *BOA, Cevdet Dahiliye*, 13142.
[20] BOA, *İrade Dahiliye* 6090

Şemsettin Sami Kamusu'l- Alam'da 3 Sancak, 16 Kasaba, 70 Nahiye ve 1890 köyden bahsetmektedir[21]. Harput'un Eyalet haline gelmesinden sonraki idari taksimat şu şekildedir. (Bkz Tablo 1)

Tablo 1. 1846-1850 Tarihlerinde Harput Eyaletinin İdari Taksimatı[22]

SANCAK	**KAZALAR**	
HARPUT	1. Harput(Merkez) 2.Çemişgezek 3.Eğin 4.Arapkir	5.Malatya 6.Pötürge 7.Akçadağ
MADEN-İ HÜMAYUN	1.Maden-i Keban 2.Maden-i Ergani 3.Palu 4.Çarsancak 5.Eğil	6.Çermik 7.Çüngüş 8.Ebutahir 9.Hekimhan 10.Ergani
BEHİSNİ	1.Behisni 3.Samsad 5.Gerger	2.Hısn-ı Mansur 4.Siverek
DERSİM	1.Dersim 3.Kuruçay 5.Mazgird 7.Kargiri	2.Gürcanis 4.Ovacık 6.Kozican 8.Keban

1845 tarihinde Diyarbakır'dan ayrılarak ayrı bir eyalet haline getirilen Harput Eyaletinin en dikkat çeken yönü Maden-i Hümayun Sancağının Harput Eyaletine dâhil edilmesidir. Böylelikle Harput Eyaleti dört sancak ve otuz kazadan oluşan büyük bir eyalet haline gelmiştir. 13 Kasım 1848 tarihli bir tahrirat hülasasından anlaşıldığına göre Dersim, Kozican ve Mazgirt gibi yerlerin büyük mahaller olduğu belirtilerek, Koçgiri Aşiretiyle birleştirilip toptan bir kaymakamlık suretiyle idaresi uygun görülmüştür. Ancak Koçgiri ile Dersim arasında yer alan Kemah, Gürcanis ve Kuruçay kazaları bunların birleşmesine engel olarak görüldüğünden, bu kazaların Maden-i

[21] Şemsettin Sami; *Kamusu'l-Alam*, C. VI, Ankara 1996, s. 4332.
[22] Ahmet Aksın; *19 Yüzyılda Harput,* s.30-31.

Hümayun'a merbut ve Dersim'in de Maden muzafatından olması sebebiyle bu kazaların Dersim Sancağına iltihakıyla bunların Diyarbakır ve Harput Eyaletlerinden birine bağlanması istenmiştir. Nitekim bir müddet sonra Dersim Sancağı ve kazaları Diyarbakır Eyaletine bağlanmıştır. 6 Temmuz 1851 tarihinde Dersim Sancağının Harput'a daha yakın olması sebebiyle Diyarbakır'dan tefrik edilerek Harput Eyaletine bağlanması hususunda irade çıkmış ve Dersim tekrar Harput Eyaletine bağlanmıştır[23].

Harput önceleri eyalet ve "*bilahare vilayet*" iken bir ara Diyarbakır'a bağlı bir sancak olmuş ise de 1875'de müstakil mutasarrıflık, dört sene sonra da vilayet merkezine halk arasında "*Mezre*" denile gelmiştir[24]. 1879 tarihinden itibaren vilayet haline getirilen ve o tarihten sonra günden güne inkişaf eden Mamurat'ül-Aziz vilayetinin adı Elaziz şeklinde kullanılmaya başlanmıştır[25].

1.2. Harput Sancağı Yerleşme Yerleri

1.2.1. Mahalleler

Şehirleri fiziki olarak meydana getiren birimlerin başında mahalleler gelir. Osmanlı şehirlerinde sosyal ve iktisadi dayanışmanın temelleri mahallelerden oluşmuştur. Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra İslami şehir anlayışını temsil eden cami, pazar ve hamamı, Orta Asya şehircilik anlayışını temsil eden iç kale, şehristan ve rabad ile kaynaştırmışlardır[26].

Osmanlı döneminde mahalle sosyal ve fiziki bir birimdir. Mahallede yaşayanlar birbirlerine karşı sorumlu olup sosyal bir dayanışma içindedirler. Mahalle ile ilgili alınacak kararlarda etkin rol oynadıkları gibi suçluların tespiti ve cezalandırılması, alınacak vergilerin tespiti, görevli olan kişilerin kontrolleri, gerektiğinde bu kişilerin görevlerinden alınması, ihtiyaç duyulan hizmetlerin yerine getirilmesi şeklinde pek çok konuda kendilerine tanınmış haklarını kullanmışlardır[27].

İncelediğimiz dönemde Harput Sancağı 14 müslüman ve 4 gayr-i müslim mahalle olmak üzere toplam 18 mahalleden oluşmaktadır.

---

[23] Ahmet Aksın; *19 Yüzyılda Harput*, s.30.
[24] Zafer Şen; *XIX Yüzyılda Elazığ Vilayetinde Teba-i Şahanenin Dini ve Sosyal Yapısı,* s. 23.
[25] *1967 Elazığ İl Yıllığı* s. 31.
[26] Rifat Özdemir; *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara(Fiziki, Demografik, İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı), 1785-1840*, Ankara 1996, s.75.
[27] Ömer, Düzbakar; "Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri", *Uludağ Ünv. Sosyal Bilgiler Degisi*, S. 5, Bursa 2003, s.97-112.

Tablo 2. 1834 -1840 Tarihlerinde Harput'taki Mahalleler[28]

Sıra	Mahalle	Sıra	Mahalle
1	Alaca	10	Hacı Mescidi
2	Hoca Mescidi	11	Sarahatun
3	Zahiriyye	12	Cami Kebir
4	Ahi Musa	13	Ağa
5	Kale	14	Meydan
6	Ortak	15	Gürcü Bey (Gayr-i Müslim)
7	Ebutahir	16	Şehroz (Gayr-i Müslim)
8	Esediye	17	Sinabud (Gayr-i Müslim)
9	Ahmed Bey	18	Asuri (Gayr-i Müslim)

1.2.2. Köyler

İdari taksimatın en küçük birimi diyebileceğimiz köyler, idari taksimatın yanında sosyal, kültürel, iktisadi ve etnik açıdan da büyük önem arz eder[29]. Ekonomisinin temeli tarıma dayalı Osmanlı ülkesinde tımar sistemi içinde yer alan çiftçi aileleri, aşiretler halindeki müsellemler, mukataa sahipleri nüfusun büyük bölümü köylerde yaşamaktadır. Elimizdeki mevcut kaynaklara göre Harput'a bağlı bulunan bu köyleri 1518-1566[30], 1671-1700[31], 1722-1723[32], 1835-1840[33] ve 1840-1850[34] tarihlerini kapsayan aşağıdaki listelerde vermeye çalışacağız.

[28] BAO, Harput Nüfus Defterleri, nr: 2675,2677
[29] Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput,* s.77.
[30] Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput*, s.77.
[31] Bekir Koçlar, 362 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili 1671-1672 (*Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Elazığ 1991. Erdinç Güçlü, 391 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili *(Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Elazığ 1993. Ayrıca bakınız Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput.*
[32]Ahmet Aksın; 19. Yüzyılda Harput, s. 42-45.
[33]Ahmet, Aksın;"218 Numaralı Harbut Şer'iyye Sicili H.1249-1256(1833-1840) , (*Fırat Ünv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Elazığ 1991.
[34] İbrahim Yılmazçelik, 392 Harput Şer'iyye Sicili(*A.Ü.İ.T.E., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi)*, Ankara 1987. Ayrıca detaylı bilgi için bakınız: Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput,* Elazığ 1999.

Tablo 3. 1518-1566 Tarihlerinde Harput'taki Köyler

1	Açedepecik	32	Cafer
2	Ağınsı	33	Camkunut
3	Akçakale	34	Cedik
4	Akseki	35	Cevlani
5	Alaca	36	Cevli
6	Alıncık	37	Cip
7	Alişam	38	Cüğe
8	Aluslu	39	Cünd
9	Antayik	40	Çomak
10	Ardak	41	Çorkiğ
11	Arındık	42	Çöte
12	Asdo	43	Çulçapur
13	Aşvan	44	Dadaş
14	Avcı	45	Dadayim
15	Avsiya	46	Daldik
16	Aysor	47	Dambüyük
17	Aşvan	48	Dermi
18	Avcı	49	Dişidi
19	Avsiya	50	Düzterik
20	Aysor	51	Ebutahir
21	Ayvoz	52	Ekrüz
22	Bahri	53	Elemanlu
23	Bekerme	54	Elbistan
24	Bersuti	55	Elgük-i Süfla
25	Bertecik	56	Elki
26	Bervi	57	Emlikkaçmaz
27	Beşki	58	Emlikkürd
28	Bişirto	59	Erzük
29	Bızmişen	60	Etminik
30	Boyraz	61	Etminik-i Süfla
31	Buncu	62	Etminik-i Ülya

63	Evmen	95	Hırhik
64	Fenk	96	Hinsor
65	Garaksin	97	Hirso
66	Genepi	98	Hoğu
67	Germili	99	Holvenk
68	Gidefik	100	Hornik
69	Gölcük-i Süfla	101	Hoş
70	Gölcük-ü Ülya	102	Hozekdek
71	Güdeyik	103	Huh
72	Güllü	104	Hurkenk
73	Güney	105	Hünekrek
74	Habusu	106	Hüseynik
75	Haceri	107	İçme
76	Hacıselim	108	İğiki
77	Hamedi	109	İrıngil
78	Han İbrahimşah	110	İrtimnik
79	Hankah	111	Kamışlık
80	Harlı	112	Karıkşah
81	Har	113	Karingid
82	Hasudek(Fatmalı)	114	Kavak
83	Hatunkendi	115	Keferdiz-i Büzürk
84	Havidi	116	Kehli
85	Havik	117	Kemahas
86	Havri	118	Kesrik
87	Hayro	119	Kevadçerkes
88	Hecemerek	120	Kezin
89	Hefthisar	121	Kırkuyu
90	Helal	122	Kızari
91	Helezür	123	Kiçvan
92	Helindir	124	Kiğıvank
93	Herdi	125	Kinederiç
94	Hersenk	126	Koçkale

127	Koçulu		159	Pekinik
128	Konakalmaz		160	Pelte
129	Kozaklı		161	Perçenç
130	Könk		162	Perdik
131	Körpe		163	Pırnos
132	Kuyulukend		164	Pinçirik
133	Kürdemlik		165	Pirinççi
134	Kürk		166	Ribat
135	Ledi		167	Ribat-ı Hersini
136	Malato		168	Samahto
137	Malatya-yı Büzürk		169	Sanuk
138	Malatya-yı Küçük		170	Sefernik
139	Malatyacık		171	Selfur
140	Melek		172	Seli
141	Melik		173	Sünkürd
142	Mereni		174	Şahaplu
143	Mesken		175	Şemsi
144	Mezrea(Ebutahir)		176	Şeyhkatil
145	Mezrea (Behrimaz)		177	Şıntil
146	Mığı		178	Süntürk
147	Millu		179	Sürsürü
148	Miryeri		180	Tadım
149	Mişki		181	Tahto
150	Miyadun		182	Tavilidepecik
151	Mollakendi		183	Temte
152	Mornik		184	Tilenzid
153	Muşyek		185	Tilk
154	Mürü		186	Tüvan
155	Mürüdü		187	Uslu
156	Norşin		188	Üçağaç
157	Pağnik		189	Ülgel
158	Parçekanlı		190	Üngüzek

191	Vartanik	200	Zarato
192	Vertetil	201	Zarok
193	Yağmadere	202	Zaviye-i Abdurrahman
194	Yalnıztoros	203	Zaviye-i Hersini
195	Yaylakçı	204	Zaviyecik
196	Yenice	205	Zelihan
197	Yüvan	206	Zertariç
198	Zağfiran	207	Zeyve
199	Zalunı	208	Umudkendi

Tablo 4. 1671-1700 Tarihlerinde Harput'taki Köyler[35]

SIRA	KÖY	SIRA	KÖY
1	Ağcakal'a	23	Göl
2	Ağınsı	24	Görgüşan
3	Akseki	25	Güdayik
4	Alaca	26	Günay
5	Alıncık	27	Habusu
6	Alişam	28	Haceri
7	Alpavut	29	Hacıseli
8	Antayik	30	Haftahisar
9	Arındık	31	Hal
10	Aşvan	32	Halfecik
11	Avcılı	33	Hamedi
12	Bağçecik	34	Han
13	Balıbeğ	35	Hanibrahimşah
14	Ballıca	36	Har
15	Bervi	37	Hatungüzel
16	Bızmişen	38	Hatunkendi
17	Birvan	39	Hazar
18	Bişirto	40	Helezür
19	Boyraz	41	Helindir
20	Bulduk	42	Herdi
21	Caferi	43	Hersenk
22	Cib	44	Hırhik
45	Cünd	71	Hinisor
46	Çakmak	72	Hoğu
47	Çeko	73	Holvenk
48	Çorçuk	74	Hoş
49	Çöteli	75	Hozektek

[35]Bekir Koçlar, 362 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili 1671-1672 *(Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Elazığ 1991. Erdinç Güçlü, 391 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili *(Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Elazığ 1993.

50	Çulçapur	76	Hüseynik
51	Daldik	77	İçme İğiki
52	Dambüyük	78	Elimil
53	Dişidi	79	İringil
54	Ebutahir	80	Kamışlı
55	Ekrüz	81	Karaçor
56	Elbistan	82	Karamani
57	Ertminik	83	Karamezra
58	Erzürük	84	Karıngid
59	Esbdere	85	Kavak
60	Fatmalu	86	Kehli
61	Genepi	87	Kemahsı
62	Germili	88	Kesrik
63	Gidefik	89	Kinederiç
64	Goran	90	Sarıyakub
65	Koçkal'a	91	Sarpulu
66	Koruk	92	Sefernik
67	Köğank	93	Seli
68	Könk	94	Şahaplu
69	Körpe	95	Şahsuvar
70	Kuyulu	96	Şemsi
97	Kürdamlik	123	Şeyhhacı
98	Kürk	124	Şeyhkatil
99	Malato	125	Şıntil
100	Malatyacık Abdal	126	Şüşnaz
101	Malatyacık Sefer	127	Tadım
102	Mesti	128	Temte
103	Mıgı	129	Tepecik
104	Miyadun	130	Tilenzid
105	Monlakendi	131	Tilk
106	Mornik	132	Tiluşağı
107	Mürü	133	Tolun

108	Mürüdü	134	Üçağaç
109	Nekerek	135	Üngüzek
110	Norşun	136	Vartınik
111	Obuz	137	Vertetil
112	Pağnik	138	Yalnıztoros
113	Parçikan	139	Yenice
114	Pavenis	140	Zağfiran
115	Pekinik	141	Zal
116	Pelte	142	Zalını
117	Perçenç	143	Zarato
118	Perdik	144	Zarik
119	Pırnos	145	Zenteriç
120	Piran	146	Zeyve
121	Pirinççi	147	Samahto
122	Ribat	148	Sanuk

Tablo 5. 1722-1723 Tarihlerinde Harput'taki Köyler

SIRA	KÖY	SIRA	KÖY
1	Ağınsı	25	Hacıseli
2	Ahur	26	Haftahisar
3	Alaca	27	Hal
4	Alıncık	28	Hamedi
5	Alişam	29	Han
6	Alpavut	30	Hanibrahimşah
7	Antayik	31	Harbatu
8	Arındık	32	Havik
9	Aşvan	33	Helezür
10	Avcılı	34	Hersenk
11	Balluca	35	Hırhik
12	Bervi	36	Hinisor
13	Beşki	37	Hoğu
14	Bızmışen	38	Hohlar
15	Birvan	39	Holvenk
16	Boyraz	40	Hoş
17	Cib	41	Hozektek
18	Cünd	42	Hüseynik
19	Çakmak	43	İçme
20	Çeko	44	Iğiki
21	Çorcuk	45	Elimil
22	Çölmek	46	Karaman
23	Çöteli	47	Karamezra’a
24	Çulçapur	48	Karıngid
49	Dadayiç	76	Kavak
50	Daldik	77	Kehli
51	Dişidi	78	Kemahsı
52	Ekrüz	79	Kesikköprü
53	Elbistan	80	Kesrik
54	Ertminek	81	Kinederiç

55	Erzürük	82	Koçkal’a
56	Esbdere	83	Konakalmaz
57	Fatmalu	84	Koruk
58	Genefik	85	Köğank
59	Genepi	86	Könk
60	Germili	87	Körpe
61	Gezin	88	Kuyulu
62	Goran	89	Kürdamlik(Kuzuabad
63	Gölcük	90	Kürdamlik(Uluabad)
64	Görgüşan	91	Kürk
65	Güdayik	92	Malato
66	Güney	93	Malatyacık Abdal
67	Haceri	94	Malatyacık Ma’a Bulduk
68	Malatyacık Sefer	95	Sefernik
69	Mığı	96	Seli
70	Miyadun	97	Sürsürü
71	Monlakendi	98	Sün
72	Mornik	99	Şahaplu
73	Mürü	100	Şemsi
74	Mürüdü	101	Şeyhhacı
75	Nekerek	102	Şeyhkatil
103	Norşun	121	Şıntil
104	Nurali	123	Tadım
105	Pağnikler	124	Temte
106	Pekinik	125	Tilenzit
107	Pelte	126	Tilk
108	Perçenç	127	Üçağaç
109	Perdik	128	Üngüzek
110	Pıncırik	129	Vartınik
111	Pırnos	130	Vertetil
112	Piran	131	Yalnıztoros
113	Pirinççi	132	Yenice

114	Sanuk	133	Zağfiran
115	Sarıkamış	134	Zalını
116	Sarılı	135	Zarato
117	Sarını	136	Zarik
118	Sarıyakub	137	Zenteriç
119	Sarpulu	138	Zeyve
120	Şeyhsuvar		

Tablo 6. 1835-1840 Tarihlerinde Harput'taki Köyler[36]

SIRA	KÖY	SIRA	KÖY
1	Adedi	24	Çakmak
2	Ağavat Mezra'ası	25	Çataloğlu Mezra'ası
3	Ağçakal'a	26	Çekan
4	Ağınsı	27	Çekman
5	Ağmezra	28	Çekü
6	Ağvan Mezrası	29	Çorçutlu
7	Ahur	30	Çölmek
8	Akçabağ	31	Çöteli
9	Alaca	32	Çulçapur
10	Alıncık	33	Dadayiç
11	Alişam	34	Daldik
12	Alpavut	35	Dambüyük
13	Arguvan Mezra'ası	36	Diçikan
14	Arındık	37	Dişidi
15	Asidere	38	Dolan
16	Aşvan	39	Ebil Mezrası
17	Atikan	40	Ekrüz
18	Avcılı	41	Ertminik
19	Avsiya	42	Erzürük
20	Balan	43	Eyubağı

[36]Ahmet, Aksın;"218 Numaralı Harbut Şer'iyye Sicili H.1249-1256(1833-1840) , (Fırat Ünv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Elazığ 1991.

21	Balluca	44	Fatmalu
22	Baskil	45	Genefik
23	Berdan	46	Genepi
47	Bervi	73	Germili
48	Beşki	74	Gezinler
49	Bızmişen	75	Goran
50	Birvan	76	Göl
51	Bişirto	77	Gölcük
52	Boyraz	78	Görgüşan
53	Bulduk Mezra'ası	79	Gurbet Mezra'ası
54	Cib	80	Güdayik
55	Cünd	81	Günay
56	Habisan Uşağı	82	Kamışlı
57	Habusu	83	Kinederiç
58	Haceri	84	Koçkal'a
59	Hacı Mehmedli	85	Konak
60	Hacıseli	86	Konakalmaz
61	Haftahisar	87	Korkutlu
62	Hal	88	Koruk
63	Halfecik	89	Kozluk
64	Halsanlı	90	Köğank
65	Hamedi	91	Könk
66	Han	92	Körpe
67	Hanibrahimşah	93	Kurddere Mezra'ası
68	Har	94	Kurdikan
69	Harabto	95	Kuyulu
70	Harbatu	96	Kürdamlik
71	Hatunköy	97	Kürk
72	Havik	98	Malatacık
99	Hedi	125	Malatacık Abdal
100	Helezür	126	Malato
101	Helindir	127	Mesti

102	Hersenk	128	Meşki
103	Hırhik	129	Mığı
104	Hinisor	130	Miyadun
105	Hoğu	131	Monlakendi
106	Hoh-ı Süfla	132	Mornik
107	Hoh-ı Ülya	133	Munzuroğlu
108	Holvenk	134	Mürü
109	Hori	135	Mürüdü
110	Hoş	136	Nalan Uşağı
111	Hozektek	137	Nekerek
112	Hozri	138	Nekri
113	Hüseynik	139	Norşun
114	İçme	140	Nurali
115	İlbasan	141	Nurdikan
116	Elimil	142	Nüşdek
117	Irıngil	143	Obuz
118	Kabasakal	144	Öksüz Uşağı
119	Pağnikler	145	Pırnos
120	Pekinik	146	Piran
121	Pelte	147	Pirinççi
122	Perçerç	148	Samahto
123	Perdik	149	Sanuk
124	Pincirik	150	Sarıkamış
151	Şabanlı	173	Vertetil
152	Şahaplı	174	Sarılı
153	Şefkatli	175	Sarını
154	Şemsi	176	Sarıyakup
155	Şeyhhacı	177	Sarnılı
156	Şeyhkatil	178	Sarpulu
157	Şeyhömerli	179	Sefernik
158	Şeyhsuvar	180	Seli
159	Şintil	181	Sofular

160	Şiro Uşağı	182	Sori
161	Şit Uşağı	183	Sün
162	Şüşnaz	184	Sürsürü
163	Temte	185	Tadım
164	Tengrivermiş	186	Yalnıztoros
165	Tepecik	187	Yenice
166	Teştek	188	Yılangeçüren
167	Tilenzit	189	Zağfiran
168	Tilk	190	Zalını
169	Tülon	191	Zar
170	Üçağaç	192	Zarato
171	Üngüzek	193	Zarik
172	Vartınik	194	Zenteriç

Tablo 7. 1840-1850 Tarihlerinde Harput'taki Köyler[37]

SIRA	**KÖYLER**	**SIRA**	**KÖYLER**
1	Ağ Mezra	25	Daldik
2	Ağavat Mezra'ası	26	Dambüyük
3	Ağınsı	27	Dişidi
4	Ahur	28	Ebutahir
5	Alaca	29	Ekrüz
6	Alıncık	30	Elbistan
7	Alişam	31	Erzürük
8	Alpavut	32	Eskiköy
9	Arındık	33	Etminik
10	Aşvan	34	Eyübağı
11	Avcılar	35	Fatmalı
12	Avsiya	36	Gedel
13	Balluca	37	Genefik
14	Beravat	38	Germili

[37]İbrahim Yılmazçelik, 392 Harput Şer'iyye Sicili (*A.Ü.İ.T.E., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Ankara 1987.

15	Bervi	39	Gezin
16	Beşki	40	Gezin Mezra'aları
17	Bızmişen	41	Goran
18	Birvan	42	Gölcük
19	Bişirto	43	Görgüşan
20	Bulduk	44	Güdayik
21	Bulutlu	45	Güdayik Mezraları
22	Caferi	46	Günay
23	Cip	47	Gürane
25	Cünd	48	Çakmaklar
49	Çeko	75	Gürbakar
50	Çırçır	76	Gürpınar
51	Çölmekler	77	Habusu
52	Çöteli Mezra'sı	78	Haceri
53	Çöteli	79	Hacıseli
54	Çulçapur	80	Haftahisar
55	Dadeş	81	Hal
56	Halfecik	82	Halbur
57	Halifecik	83	Karisli
58	Hamedi	84	Kartal Uşağı
59	Hane	85	Kasırgı
60	Hane-i İbrahime	86	Kehli
61	Hanköy	87	Kesikköprü
62	Har	88	Kesrik
63	Harapto	89	Keşretli
64	Hatunköy	90	Keydan
65	Havik	91	Könk
66	Helezür	92	Kıraç
67	Helindir	93	Kışla
68	Hendek	94	Kinederiç
69	Hersenk	95	Koçkal'a
70	Hırhırik	96	Konakalmaz

71	Hinisor	97	Kopar Uşağı
72	Hoğu	98	Koruk
73	Hoh	99	Kozluk
74	Hoh-ı Ülya	100	Köğank
101	Hohlar	127	Körpe
102	Holvenk	128	Körpınar
103	Hori	129	Kulu
104	Hoş	130	Kurddere Mezra'ası
105	Hozektek	131	Kuruca
106	Hüsenk Uşağı	132	Kuyulu
107	Hüseynik	133	Kuzgun
108	İçme	134	Kürdamlik-i Şimal
109	Iğiki	135	Kürdemlik
110	İl Mezra'ası	136	Kürk
111	Elimil	137	Ma'ide
112	Iringil	138	Malatacık
113	Kabasakal	139	Malatacık-ı Sağir
114	Karaçalı	140	Malatacık-ı Sefer
115	Karaçor	141	Malato
116	Karaman	142	Mercumud
117	Karasenk	143	Mığı
118	Karıngid	144	Mihak
119	Miyadun	145	Pelut
120	Miyadun-ı Şimal	146	Perçenç
121	Molla Ali Mezra'ası	147	Perdik
122	Mollakendi	148	Pıncirik
123	Mornik	149	Pırnos
124	Munzuroğlu	150	Piran
125	Mürü	151	Pirinççi
126	Könk	152	Mürüdü
153	Poyraz	162	Vartinik
154	Nekerek	163	Vertetil

155	Norşun	164	Yağanlar
156	Nurali	165	Yenice
157	Obuzlar	166	Yılankaçıran
158	Pağnik	167	Zağfiran
159	Pekinik	168	Zarato
160	Pekinik Mezraları	169	Zarik
161	Pelte		

İKİNCİ BÖLÜM

2. HARPUT SANCAĞININ NÜFUSU

Nüfus, tarih biliminin ele aldığı temel konularından birini oluşturur. Farklı bilim dalları tarafından ele alınan nüfus, özellikle planlama açısından önemli bir yere sahiptir. Günümüz dünyasında nüfusun niceliğinden çok niteliği önemlidir. Ancak bir ülkenin nüfus sayısı hala önemini korumaktadır. Nitekim nüfus artış hızı sıfır olan ya da eksilerde seyreden ülkeler, nüfusun yaşlanması ve neslin yenilenememesi gibi endişelerle nüfus artışını destekleyici politikalar izlemektedir.

Nüfus kelimesi, Arapça "nefs" kelimesinin çoğulu olup şahıs, kişi anlamına gelmektedir[38]. Nüfus gerek geçmişte gerekse günümüzde devletler için önemli bir vergi ve asker kaynağı durumundadır[39].

II. Mahmud döneminde 1830 yılında bütün devleti kapsayacak şekilde bir nüfus sayımının yapılması kararlaştırılmıştır[40]. Bu sayımda askerlik hizmetine alınmalarından olsa gerek sadece erkek nüfus sayılacaktı. Gereken talimatnameler çıkartılıp, sayım hazırlıklarına başlandı. İlk olarak sayım sonuçlarının değerlendirilmesi için Ceride Nezareti kuruldu. Sancak merkezlerinde ise bu nezarete bağlı olarak çalışacak olan Defter Nazırlıkları Kurumu oluşturuldu[41]. Defter Nazırlarının görevleri sancakta doğan, ölen, göç eden veya sancağa gelip yerleşenlerin kayıtlarını günü gününe tutmaktı. Bunlardan başka Mürur tezkeresi verme görevi de Defter Nazırına aitti[42].

2.1. 16. Yüzyılda Harput Sancağının Nüfusu

16.yüzyıl boyunca Harput'ta üç tahrir uygulaması yapılmıştır. Bu tahrirlerde düzenlenen defterler üzerinde yapılan araştırmada hane sayıları üzerinden nüfus tespiti yapılmıştır[43]. Bu araştırmada nüfus tespiti yapılırken her hane 7 kişi olarak hesaplanmıştır. Bu rakam araştırmacılar tarafından sabit bir sayı olarak kullanılmamış

---

[38] Ferit Develioğlu; *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1993, s. 1664.
[39] Barış Taş, İlker Yiğit; *Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Beyşehir Kazasında Nüfus*, s.5
[40] Enver Ziya Karal; *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara 1997, s. 45.
[41] Ahmet Aksın-Erdal Karakaş; "Nüfus İcmal Defterlerine Göre 19. YY. Arabgir*", OTAM*, Ankara 2002, s.15
[42] Musa Çadırcı; "1830 Genel Sayımına Göre Ankara Şehir Merkezi Nüfusu Üzerine Bir Araştırma", *Osmanlı Araştırmalar Dergisi*, S.1, Ankara 1980, s.110-111.
[43] Mehmet Ali Ünal, *16. Yüzyılda Harput Sancağı,* s.55-89.

her haneyi 5 veya 6 olarak kabul eden araştırmacılar da olmuştur [44]. Bu araştırmaya göre hane sayılarından yola çıkarak tespit edilen Harput Sancağının nüfusu aşağıdaki tablodaki gibidir[45].

Tablo 8. 1518-1523 ve 1566 Tahrirlerine Göre Harput Sancağının Nüfusu

	1518	1523	1566
Müslim Nüfus	3775	4729	7247
G.Müslim Nüfus	2287	3630	6190
TOPLAM	6062	8350	13437

2.2. 17.Yüzyılda Harput Sancağının Nüfusu

1646 tarihli bir avarız defterine göre Harput Sancağındaki toplam nüfusun 5000 civarında olduğu belirtilmektedir.16.yüzyıldaki rakamlara göre nüfusun bu tarihlerde hayli düştüğü görülmektedir. Bu defterdeki bilgilere göre 16. Yüzyılda daha az olan Müslim nüfus sayısının toplam nüfus içerisindeki oranı % 75'e yükselmiştir[46].

Nüfustaki azalmanın sebebi; bu tarihe kadar ticaret yolu üzerinde bulunan bir şehir olan Harput'un Avrupa Devletlerinin deniz ticaretini ele geçirmelerinden dolayı bu özelliğini kaybederek ekonomik darboğaza düşmesi ve Celali isyanlarıyla birlikte gittikçe ağırlaşan vergiler olarak gösterilmektedir[47].

17. yüzyılın başlarında Harput'u gezen yabancı seyyahlardan Polonyalı Simeon gayr-i müslim nüfusun yoğun bir şeklide buradan göç ettiğini yazmaktadır[48].

16. yüzyıldan 17. Yüzyıla gelinceye kadar şehir nüfusunun azalması devam etmiştir. 1691 tarihli bir Harput Şer'iyye Sicili üzerinde yapılan bir çalışmada 17. Yüzyılda 5000 civarında olduğu tespit edilen şehir nüfusunun bu tarihte 4000'e kadar düştüğü tespit edilmektedir. Bu çalışmada tespit edilen nüfus toplamı şu şekildedir[49].

---

[44]Rifat Özdemir; "Avarız ve Gerçek Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler" , *X. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara 1993, s.1581-1613.
[45] Mehmet Ali Ünal, *16. Yüzyılda Harput Sancağı*, s.60..
[46] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s.155.
[47] Mehmet Ali Ünal; "1056-1646 Tarihli Avarız Defterine Göre 17. Yüzyıl Ortalarında Harput", *Belleten*, C. LI, S. 199, Ankara 1987,s.128.
[48] Hırant Andreasyon; *Polonyalı Simeon'un Seyahatnamesi 1608-1619*, İstanbul 1964, s.91.
[49] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s. 56.

Tablo 9. 1691 Yılında Harput Sancağının Nüfusu

Mahalle Adı	**Nüfus**
Ahmet Beğ	211
Hoca	211
Alaca	176
Saray	246
Zahirriye	70
Müderris	35
Kebir	35
Meydan	53
Esediye	475
Ahi Musa	105
Ortak	141
Hacı	105
Karasofu	246
TOPLAM	2109
Şehroz(Gayrimüslim)	704
GürcüBeğ(Gayrimüslim)	915
Sinabud(Gayrimüslim)	193
TOPLAM	1812
Genel Toplam	3921
Köylerdeki Nüfus	16181
Sancak Genel Toplamı	20102

1691 tarihinde Harput'a ait mahallelerde yaklaşık 3921 nüfus bulunmaktadır. Bu nüfusun %53.7'si Müslümanlardan %46.2'si de gayri Müslimlerden oluşmaktadır. En fazla nüfusa sahip mahalle 915 nüfuslu Gürcü Beğ mahallesidir. Mahallelerdeki nüfusun %23.3'ne sahiptir. En az nüfuslu mahalleler ise 35 nüfuslu Kebir ve Müderris mahallerleridir.

2.3. 19 Yüzyılın İlk Yarısında Harput Sancağının Nüfusu

Osmanlı Devlet yönetimi nüfusun muhafazası ve çoğalması hususunda büyük bir titizlik göstermekteydi. Nüfusun sürekli artması için her türlü çaba harcanıyor ve bu hususta çeşitli kanunlar çıkarılıyor, fermanlar yayınlanıyordu. Mesela gençlerin evlenebilmesi için en büyük engel olarak görülen başlık parasının külliyen kaldırıldığı vurgulanıp kız babalarına bir akçe dahi verilmemekteydi[50]. Hatta evlenecek çağa gelmiş olup da evlenemeyen kişilerin tespit edilip sebeplerinin araştırılması dahi istenmekteydi. Diğer taraftan nüfus azalmasının sebeplerinden biri olarak görülen *ıskat-ı cenin'*in[51] yasaklandığı ve cezai müeyyideler getirildiği de görülmektedir[52].

19. yüzyılla ilgili olarak elimizde bulunan gerek nüfus defteri gerekse hane sayılarını belirten belgelerdeki bilgileri tarihleri itibariyle değerlendirerek vermeye çalışacağız.

2.3.1. 1821 Yılında Sancak Nüfusu

19. Yüzyılda Harput Sancağının nüfusu hakkında ilk olarak 398 numaralı Harput Şer'iyye Sicilinde kayıtlı tevzi defterinden faydalanacağız[53].

Tablo 10. 1821 Yılında Harput Sancağının Müslüman Nüfusu

Mahalle	Hane Sayısı	Hanex6	Hanex7
Müderris	26	156	182
Zahirriye	27	162	189
Ahi Musa	28	168	196
Kale	29	174	203
Hacı Mescid	31	186	217
Ortak	31	186	217
Ebu Tahir	36	216	252

[50] BOA, A.MKT. UM, Dosya 12, Sıra 29.
[51] İbrahim Yılmazçelik; 392 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili,(*A.Ü.İ.T.E, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Ankara 1987, s. 57; Iskat-ı Cenin, isteyerek düşük yapmak manasına gelmekle birlikte annenin de çoğu zaman ölümüne sebep olduğu için kaybedilen insan sayısı iki olarak düşünülmelidir.
[52] Mustafa Öztürk; "Osmanlı Döneminde Iskat-ı Cenin Yeri ve Hükmü", *Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Degisi*, C.1, S.1, Elazığ 1987, s.199-208.
[53] Fahrettin Tızlak; 398 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili H.1230-1255(M. 1814-1839), (*Fırat Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Elazığ 1987, s.159. Ayrıca bkz: Ahmet Aksın; *19 Yüzyılda Harput,* s. 120.

Esediye	38	228	266
Kurşuni	42	252	294
Ahmed Bey	47	282	329
Alaca	60	360	420
Hoca Mescid	90	540	630
Sarahatun	96	576	672
Cami Kebir	99	594	693
Ağa	115	690	805
Meydan	202	1212	1414
TOPLAM	997	5982	6979

Görüldüğü üzere bu tevzii defterinde yer alan mahalleler içerisinde gayr-i müslim mahalleleri yoktur. Bundan dolayıdır ki bu tarihteki gayr-i müslim nüfus hakkında bilgi veremiyoruz. Fakat Harput nüfusu 6000-7000 arasında olup (Müslüman nüfus) bu rakam 18 yüzyıl başlarına göre müslim nüfus açısından % 200 oranında artış demektir. Görüleceği üzere bu nüfus artışı daha sonraki yıllarda da artmaya devam edecektir.

2.3.2. 1834 Yılında Harput Sancağı Nüfusu

1830 yılında karara bağlanan ve 1831 yılında ise uygulamasına geçilen nüfus sayımının Harput'ta 1834 yılında yapıldığına dair bir nüfus defteri elimizde mevcuttur. Bu defter döneme ait bazı ipuçları vermektedir. Defter icmal bir nüfus defteri olmayıp mufassal bir defterdir. Bu bakımdan diğer mufassal nüfus defterinde görülen boy, meslek, fiziki görünüş ve yaş gibi özellikler kaydedilmiştir.

1834 tarihinde Harput'da insanların yoğun olarak yaşadığı mahalle 667 erkek nüfusuyla Meydan Mahallesidir. Sancaktaki mahalle nüfusun % 17'si burada yaşamaktadır. 105 nüfuslu Kale Mahallesi nüfusun % 2.6'sı ile şehrin en az nüfusa sahip mahallesidir.

Tablo 11. 1834 Tarihinde Harput Şehrinin Müslüman Mahalle Nüfusu[54]

Mahalle	Hane Sayısı	Erkek Nüfus	Hane Başına Ortalama Erkek Nüfus %
Meydan	251	667	37
Ağa Camii	124	355	34
Hoca	118	302	39
Ahmed Bey	68	170	40
Alaca	110	251	43
Sarahatun	127	338	37
Zahirriye	59	158	37
Kara Sofu	32	109	29
Kale	45	105	42
Cami'i Kebir	99	125	79
Ortak	56	334	16
Ahi Musa	45	134	33
Müderris	61	148	41
Hacılar	78	204	38
Esediye	96	239	40
Ebutahir	121	309	39
TOPLAM	**1516**	**3922**	

Harput Şehrindeki Müslüman erkek nüfusunun üzerine aynı sayıda kadın nüfusu da eklersek sayının 7844'ü bulduğunu görmekteyiz. Hane başına ortalama 5 kişi düşmekte olup bu rakam 1821 tarihli kayıttaki hane sayılarına uygulanırsa 4985'e çıkmaktadır.

Bu defterdeki rakamlara göre 1834 yılında Müslüman nüfus sayısı yaklaşık 8000 olup 1821 nüfusuna göre % 45 oranında artış göstermiştir. Bu nüfus artışının kesin sebebi bilinmemekle beraber dönemin olayları göz önüne alındığında bazı ipuçları elde edilebilir. Mesela 1834 yılının Mart ayında Diyarbakır Valiliği ve Maden-i Hümayun Eminliği'ne tayin edilen Mehmed Reşid Paşa'nın atanma sebeplerinden en önemlisi iyi bir asker olmasından dolayı bölgede huzursuzluk oluşturan ayaklanma hareketlerini

[54] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675.

bastırmak ve devlet otoritesini tesis etmekti. Bu huzursuzluklar ve otorite boşluğunun kırsal kesimlerdeki ahalinin şehir merkezlerine göç etmelerini teşvik ettiği söylenebilir. Bununla beraber Mehmed Reşid Paşa'nın hükümet merkezi olarak Harput'u seçmesi ve önem vermesinin de şehrin ekonomik ve sosyal hayatına tesis ettiği de muhakkaktır. Bu sebeplerden dolayı şehir nüfusunun arttığı ileri sürülebilir. Ancak daha önceki hane sayılarının tespitinde doğruluk ve kesinlik olmaması ihtimali de olduğundan bu hususu göz ardı etmemek gereklidir[55].

2.3.3. 1840 Yılında Sancaktaki Gayr-i Müslim Nüfus

Anadolu'nun coğrafya yapısından ayrı düşünemeyeceğimiz Harput Kazasının dini ve etnik yapısını diğer kazalardan ayrı olarak değerlendiremeyiz. 1085 yılından sonra Harput'un, Türkler'in eline geçmesinden sonra Anadolu'da fethedilen diğer yerlerde olduğu gibi Harput'ta da Türklerin sayısı azdı. Bu sebepten dolayı bölge XII. Yüzyılda büyük oranda Türkleşmiş bulunuyordu. Türklerin bu bölgeye gelişiyle birlikte burada bulunan gayr-i müslimler şehir merkezi ya da büyük köylerde toplanmışlar, Türkler ise onların terk ettikleri birçok köye yerleştikleri gibi arazilerin genişliği nispetinde nüfus bulunmayan yerlerde köyler kurmuşlardır[56].

1823-1868 tarihleri arasında Harput Şehir merkezinde yaşayan gayr-i müslim halk Şehroz, Gürcü Beğ, Ansuri, Çelebi ve Sinabut adını taşıyan beş mahallede Ermeni, Rum, Süryani olmak üzere üç ana gruptan meydana geliyordu. Modern millet sistemine göre yapılan bu sınıflandırmanın yanı sıra Osmanlı millet sistemine göre Ermeniler Gregoryen, Rumlar Ortodoks, Yahudiler ise Musevilerdi. Bu millet gruplarına ilave edebileceğimiz iki grup daha vardır ki bunlar Katolikler ve Protestanlardır. Şer'iyye Sicillerindeki kayıtlardan Katolik ve Protestanların Ermeniler için kullanılıyor olması Ermenilerin diğer gruplara göre daha kalabalık olduklarını gösteriyor. Güneydoğu Anadolu'da yaşayan Süryani'lerin oldukça kalabalık bir bölümünün Osmanlı Devleti döneminde Ermenileşmesi ve daha önce Selçuklu'lar zamanında Süryanilerin önemli bir merkezi olan Malatya'da daha sonraki yıllarda hemen hemen hiç Süryani'nin bulunmayışı Ermenilerin sayıca çok görünmelerinin bir sebebi olabilir. Rumların

[55] Ahmet Aksın; *19 Yüzyılda Harput*, s.164-165.
[56] Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput*, s. 54.

kayıtlarda yer almaması bu grubun sayıca en az gayr-i müslim topluluğu oluşturduğunu gösteriyor[57].

Gayrimüslim nüfusu tespit etmek için 1840 tarihinde Harput'da yapılan nüfus sayımları başlıca kaynağımız olacaktır. Bu tarihlerde köylerde 2614 hanede 11371 gayr-i müslim yaşıyordu[58]. Bu rakam Sancak'taki toplam nüfusun % 28'i oranındadır. Harput Şehrinin gayr-i müslim mahallelerinde 447 hanede 1414 kişinin kaydı bulunmaktadır[59]. Bu rakam Sancaktaki toplam nüfusun % 3,5'i oranındadır.

Tablo 12. 1840 Tarihinde Harput Şehrinin Gayr-i Müslim Mahallelerin Nüfusları[60]

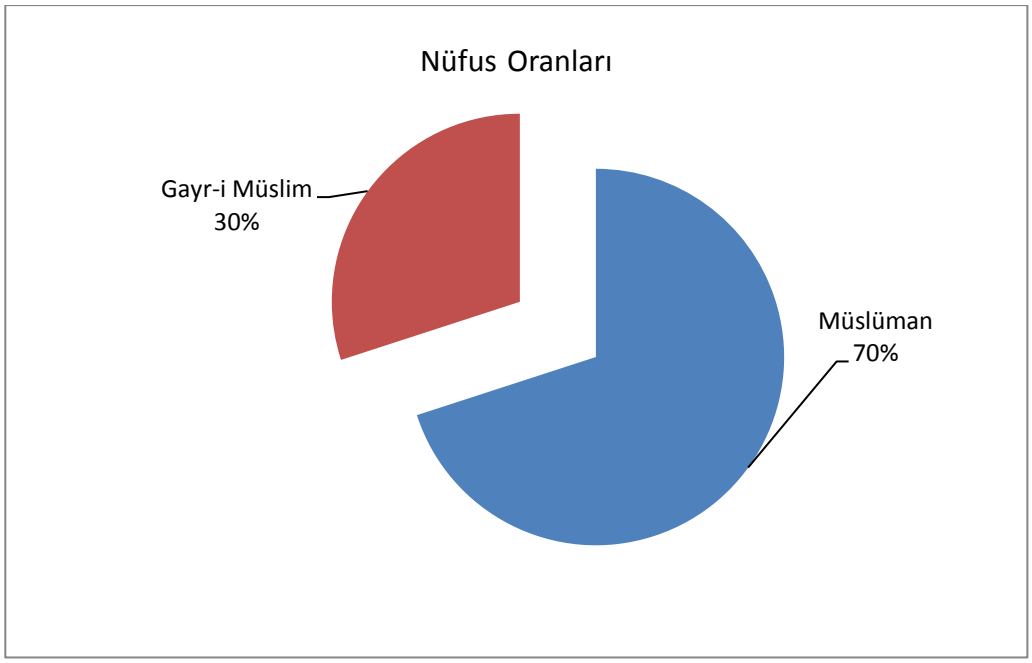
Mahalle	**Hane Sayısı**	**Erkek Sayısı**	**Hane Başına Düşen Ortalama Erkek Nüfus %**
Şehroz	114	371	30
Gürcü Beğ	111	407	27
Ansuri(Asuri)	57	206	27
Çelebi	83	216	38
Sinabut	82	214	38
GENELTOPLAM	**447**	**1414**	**37**

1830'lu yıllarda gayr-i müslim nüfusu yaklaşık 3500'dür. Bu sayı 1840'lı yıllardaki nüfusa göre % 20 daha fazladır. Gayr-i müslim nüfusunun on yılda yaklaşık % 20 azaldığını görmekteyiz.

Müslüman nüfusun toplam nüfus içerisindeki oranı yaklaşık %64'tür. Diğer taraftan müslüman nüfusun hane sayısındaki oranına bakıldığında % 70 olarak görülür. Bu durum müslümanların aile fertlerindeki sayının fazlalığıyla açıklanır. Öyleki; müslüman nüfusta hane başına ortalama 5 kişi düşerken gayr-i müslimlerde ortalama 3 kişi düştüğü görülmektedir.

Bu defterler sonunda sancakta bulunan mahallelerdeki erkek nüfusunun dağılımı şu şekildedir**:**

[57] İbrahim Erdoğdu; Harput'ta Gayri Müslimler(1823-1868) (*Hacettepe Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Ankara 1994, s.21-23.
[58] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr:2676.
[59] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2677.
[60] BOA, Harput Nüfus Defteri, nr: 2677.

Grafik 1. Harput Sancağının Mahallelerdeki Nüfus Oranları

2.4. Müslüman Mahalleler

Osmanlı Devleti'nde mahalle, sosyal ve fizik bir birimdir. Mahalle, birbirlerini tanıyan bir ölçüde birbirlerinin davranışlarından sorumlu sosyal dayanışma içinde olan kişilerden oluşmuş bir topluluğun yaşadığı yerdir. Osmanlı şehirlerinde de genellikle müslüman olmayanlar, ayrı mahallerde bir arada oturuyorlardı[61].

1834 yılında Harput Sancağında gerçekleştirilen nüfus sayımında Harput Şehrinde 16 müslüman mahallenin olduğunu tespit ettik. Bu mahalleler hakkında aşağıda kısaca bilgi verdik.

2.4.1. Sara Hatun Mahallesi

1518 tarihinde yapılan tahrirde adı Medrese-i Hümmam olarak geçmiş[62] daha sonraları Sarahatun adıyla söylenip yazılır olmuştur. Adını Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın annesi Sara Hatun'tan almaktadır[63]. 1834 yılında 127 haneye sahip büyük bir köydür[64].

---

[61] Özer, Ergenç; "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri", Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920), İstanbul 1998, s. 1-5.
[62] Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput*, s. 201.
[63] Ertuğrul Danık, *Ortaçağ'da Harput*, Ankara, 2001, s.53-63.
[64] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s, 21-25.

2.4.2. Kale Mahallesi

Harput Kalesinin içerisinde bulunmaktadır. Burada Kale ismiyle bir camiinin bulunması mahalleye bu adın verilmesinin nedeni olmuştur[65]. 1834 yılında toplam hane sayısı 45'tir[66].

2.4.3. Mescid-i Müderris Mahallesi

Mehmed isimli bir müderrisin yaptırdığı mescidden dolayı bu ismi almıştır. Sara Hatun Camisi ile Ulu Camii arasındaki bölgededir[67]. İncelenen dönemde 61 haneden oluşuyordu.

2.4.4. Ahmed Bey Mahallesi

Bugünkü Harput'ta Dağ Kapı (sağ tarafta) denilen mevkide kurulmuştur[68]. Toplam 68 hane[69] olup Harput'un eski mahallelerinden biridir.

2.4.5. Kara Sofu Mahallesi

Kale hamamının arka tarafında başlayarak Kale ile Ulu Camii arasında kalan bölgede kurulmuştur[70]. Toplam hane sayısı 32 olup Harput'un küçük mahallelerinden biridir.

2.4.6. Ebutahir Mahallesi

Sara Hatun Camisinden kuzeye doğru gidildiğinde şehrin en uç noktasında bulunan bir mahalledir[71]. 121 haneye[72] sahip büyük bir mahalledir.

2.4.7. Zahiriyye Mahallesi

Sara Hatun Camisinin doğusunda bulunan bir mahalledir[73].59 haneden[74] oluşan bir mahalledir.

---

[65]Fahrettin, Kırzıoğlu, "450 Yıl Önceki Harput Mahalleleri ile Nahiyeleri", *Yeni Fırat Dergisi*, C.I, S. 17, Elazığ, 1963. s.37.
[66]BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s. 27-32.
[67] Mehmet Ali Ünal, *XVI. Yüzyılda Harput*, s. 202.
[68]. Fahretti, Kırzıoğlu, "450 Yıl Önceki Harput Mahalleleri ileNahiyeleri", *Yeni Fırat Dergisi*, C.I, S. 17, Elazığ, 1963, s. 37.
[69] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s, 16-18.
[70] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s.125.
[71]İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, C. I, s. 239.
[72]BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s.43-47.
[73]İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, C. I, s. 249.

2.4.8. Alaca Mescid Mahallesi

Günümüzde Arap Baba türbesi olarak bildiğimiz mescidin çevresinde kurulmuştur[75].1834 yılında 110 haneye[76] sahip büyük bir mahalledir.

2.4.9. Ortak Mescidi Mahallesi

Ulu Caminin kuzeyinden bugün Bölge Okulunun da kurulu olduğu alanda kurulmuştur. 132 haneli büyük bir mahalledir[77].

2.4.10. Ahi Musa Mahallesi

Ahi Musa isimli ahi liderlerinden birisi tarafından yaptırılan mescitten adını almıştır. Sara Hatun Camisinin kuzey tarafında olup[78] 45 haneden[79] oluşan küçük bir mahalledir.

2.4.11. Hacılar Mahallesi

Şehrin kuzeydoğusunda olup incelediğimiz dönemde 78 haneden[80] oluşmaktaydı.

2.4.12. Esediye Mahallesi

Şehrin kuzeyinde Ebutahir mahallesinden hemen önceki mahalledir[81]. Toplam hane sayısı 96[82] olup büyük bir mahalledir.

2.4.13. Ağa Camii Mahallesi

Üç Lüleli Çeşmenin arkasındaki camiinin etrafındaki alanda kurulu olup[83] 124 haneyle[84] Harput'un en büyük mahallerinden biridir.

---

[74]BOA, *Harput Nüfus Defteri,* nr: 2675, s, 25-27.
[75]Fahrettin. Kırzıoğlu, "450 Yıl Önceki Harput Mahalleleri ile Nahiyeleri", s.41.
[76] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s, 18-20.
[77] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s,35-36.
[78]Fahrettin Kırzıoğlu, "*450 Yıl Önceki Harput Mahalleleri* ile s.49.
[79] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s, 32-35.
[80] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s,36-38.
[81]İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, C. I, s. 249..
[82]BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s,39-42.
[83]İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, C. I, s. 250.
[84] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s,9-13.

2.4.14. Meydan Mahallesi

Bugünkü Jandarma Karakol binasının hemen üst tarafındaki bölgede bulunan mahalledir. Harput'un en büyük mahallesidir. 1834'lü yıllarda yapılan sayımda toplam hane sayısı 251'dir. Hane sayısının fazla olmasının sebebi büyük bir ihtimalle şehrin merkezinde olmasından dolayıdır[85].

2.4.15. Hoca Mescid Mahallesi

Kurşunlu Camii ile bugün yıkık bir durumunda olan Hoca Hamamının arasındaki bölgede kurulu olduğu belirtilmektedir. İncelenen dönemde 118 hane[86] tespit edildi.

2.4.16. Cami-i Kebir Mahallesi

Ulu Camiinin çevresinde kurulmuştur. 125 haneden oluşan büyük bir mahalledir.

2.5. Gayr-i Müslim Mahalleler

1834 yılında Harput Sancağında Müslümanların yanı sıra Ermeni, Süryani ve Rumlar da yaşamaktaydı. Osmanlı Devletinde yaşayan gayrimüslim topluluklar genellikle şehirlerin kenar semtlerinde yaşamayı tercih ederlerken Harput'taki gayrimüslim mahalleleri, Müslüman mahallelerince adeta daire içerisine alınmıştır. Bu yapılanmada gayrimüslimlerin Harput Şehrine müslümanlardan önce gelip yerleşmiş olmalarının etkisi olduğu kadar şehrin coğrafi yapısındaki özelliklerin de böyle bir yapılanmaya sebebiyet verdiği düşünülebilir[87]. Harput Şehrindeki gayri müslim mahaller:

2.5.1. Şehroz Mahallesi

Elazığ'dan Harput'a girişte sol taraftaki tepeler üzerine kurulmuş bir mahalledir. 1840'lı yıllarda 114 haneye[88] sahip Harput'un en büyük gayr-i müslim mahallesidir.

---

[85] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s. 1-9.
[86] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s. 13-16.
[87] İbrahim Erdoğdu; Harput'ta Gayri Müslimler (1823-1863), s. 43.
[88] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2677.101-109.

2.5.2. Sinabut Mahallesi

Kalenin güney yamacında kurulan bu mahallede[89] 1840'lı yıllarda 82 hane[90] bulunmaktadır.

2.5.3. Gürcü Beğ Mahallesi

Kalenin kuzeyinde Karasofu ve Cami-i Kebir mahallelerinin doğu tarafında kurulmuştur. İncelediğimiz dönemde 111 hanesi[91] bulunmaktaydı.

2.5.4. Asuri Mahallesi

Kalenin doğu yamacında olup yine kaleye bitişik Süryani Kilisesi etrafında kurulmuştur. Genellikle Süryanilerin yaşadığı bu mahallede[92] incelenen dönemde 57 hanesi[93] bulunmaktaydı.

2.5.5. Çelebi Mahallesi

Gürcü Bey mahallesinin kuzey tarafında yani bitişiğinde olup[94] incelenen dönemde 83 hanesi[95] bulunmaktaydı.

2.6. Köy Nüfusu

Harput'ta 971 erkek nüfus köylerde barınmasına rağmen kalabalık köylerin sayısı fazla değildir. 500'ün üzerinde erkek nüfus yaşayan köy sayısı beşten ibaret olup bu köyler gayr-i müslimdi. Bunlar; Kuyulu köyünde 209 hanede 971, Bezmişen'de 139 hanede 607, Munzuroğlu köyünde 150 hanede 717, Hogu köyünde 121 hanede 572, Yukarı Hoh köyünde 134 hanede 561 gayri müslim erkek yaşamaktaydı. Buna göre hane başına ortalama erkek nüfus sırasıyla; 4.6, 4.3, 4.7, 4.1 idi. 400-500 arasında erkek nüfusun yaşadığı köylerin sayısı on biri buluyordu.

---

[89] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s.129.
[90] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2677, s. 127-144.
[91] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2677, s.109-117.
[92] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harpu*, s.129
[93] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2677, s. 117-122.
[94] İshak Sunguroğlu, *Harput Yollarında*, C. I, s. 251.
[95] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2677, s. 122-126.

Tablo 13. 400-500 Arası Erkek Nüfusun Yaşadığı Sancağa Bağlı Köyler[96]

Köy	Hane Sayısı	Erkek Nüfus	Hane Başına Ortalama Erkek Nüfus %
Körpe	42	493	8
Pirinççi	171	492	34
Holvenk	100	482	20
Tadım	143	469	30
Eyme	122	468	26
Koruk	150	444	33
Haftahisar	155	442	35
Hoh-u Ülya	151	440	34
Eşvan	94	437	21
Kürdamlik	126	415	30
Könk	99	428	23

300-400 arasında erkek nüfusun yaşadığı köylerin sayısı ancak yediyi buluyordu. En fazla erkek nüfusa sahip olan Şıntil'dir. Burada ortalama erkek sayısı 3.7, 312 erkekle Germili 3.6, 355 erkekle Hal 3.1 yine 355 erkekle Kinediç 2.9, 356 erkekle Mollakendi'nin 2.6 iken Hüseynik, Alişam'ın hane ortalama erkek nüfus ise 2.5 idi.

Tablo 14. 300-400 Arası Erkek Nüfusun Yaşadığı Sancağa Bağlı Köyler[97]

Köyler	Hane Sayısı	Erkek Nüfus	Hane Başına Ortalama Erkek Nüfus %
Şıntil	95	355	3.7
Germili	86	312	3.6
Hal	113	355	3.1
Kinediç	121	355	2.9
Mollakendi	136	356	2.6
Hüseynik	139	355	2.5
Alişam	118	303	2.5

[96] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, 2676.
[97] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, 2676.

200-300 nüfusa sahip köy sayısı 19'u buluyordu. Bunlar arasında en çok hane bulunan Köğank ve Mığı köyleridir. Köğank'ta 112 hanede 285 erkek nüfus yaşıyordu ki hane başına ortalama erkek nüfus % 2,5 iken Mığı'da ise 112 hanede 256 erkek nüfusun hane başına ortalama erkek nüfus % 2,2'dir. Nüfus söz konusu olduğunda ise Köğank yirmi dokuz kişilik bir farkla birinci sıradaydı.

Tablo 15. 200-300 Arası Erkek Nüfusun Yaşadığı Sancağa Bağlı Köyler[98]

Köy	Hane Sayısı	Erkek Nüfus	Hane Başına Ortalama Erkek Nüfus %
Eyübbağı	82	239	34
Kesrik	87	249	34
Mığı	112	256	43
Hoş	102	229	44
Zenteriç	75	212	35
Köğank	112	285	39
Helezür	97	276	35
Sarılı	58	241	24
Sarını	75	223	33
Sarıkamış	59	250	23
Şeyhhacı	62	246	25
Şemsi	51	201	25
Pekinik	74	208	35
Dişidi	58	214	27
Çeko	86	256	33
Bervi	67	239	28
Gölcük	58	257	22
Ahur	56	245	22

Harput Sancağındaki toplam erkek nüfusu 100-200 arasında olan köylerin sayısı 49'dur. Bunlardan sadece 22'si 150'nin üstündeydi. Bu gruba giren köylerden Vertetil 44 hanede 192 erkek nüfusla ilk sırayı alıyordu. Nekerek 40 hanede 191, Alaca 70

[98]BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, 2676.

hanede 190, Miyadun 54 hanede 189, Malatacık Abdal 72 hanede 189 erkek nüfus barındırıyordu. 100-200 arasındaki köylerin ortalama erkek nüfusu hane başına 2.5-3.5 arasında değişiyordu.

2.7. Hanedeki Erkek Nüfusun Dağılışı

2.7.1. Oğullar

XIX. yüzyıl Harput Sancağında hane nüfusu anne-baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aileden[99] meydana gelmiyordu. Evli oğullar ve torunlar, yeğenler hatta damatların aynı çatı altında yaşadığı geniş aileler de bulunuyordu. Babanın hayatta olmaması halinde kardeşler de ağabeyin aile reisi olduğu hanelerde bir arada yaşayabiliyordu. Yukarıda da temas edildiği gibi genellikle bekâr oğullar babanın çatısı altındaydılar. Evli oğlanlar, ayrı birer hane olarak yazılmışlardı[100].

Tablo 16. Sancaktaki Erkek Evlat Sayılarının Hanelere Dağılışı[101]

	Aile Sayısı	**Çocuk Sayısı**							
		1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**
Köyler	12384	1915	1727	916	469	155	45	17	1
Mahalle	545	253	155	68	23	3	4		
Köydeki Toplam aile Sayısına Oran		15.4	13.9	7.3	3.7	1.2	0.3	0.1	0
Mahallelerdeki Toplam Aile Sayısına Oranı		46.4	28.4	12.4	4.2	0.5	0.7		

Tabloda da görüldüğü gibi hanede tek oğlu baba hanesinden yaşayanların sayısı, iki ve daha çok oğlu aynı çatı altında yaşayanlardan fazlaydı. Ancak bu o ailelerin tek erkek evlat sahibi oldukları manasına gelmemelidir. 17-20 yaşın üzerinde evli oğullar genelde ayrı birer hane olarak yazılmışlardır. Hatta tespiti hemen hemen mümkün olmamakla birlikte doğum yerleri dışında yaşayanlar da mutlaka vardı. Onun içindir ki

[99] İlber Ortaylı; *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul 2004, s.4. Bkz, Rifat Özdemir; "Harput'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı 1631-1919", 23-26 Mart 1986 Tarihinde Fırat Ünv. Tertiplenen *Türk-İslam Tarih ve Kültüründe Fırat Havzası Sempozyumu* Elazığ 1987, s. 37-53.

[100] Sevim Timur; *Türkiye'de Aile Yapısı, Ankara* 1972, s.19. Ayrıca bkz, Alan Duber-Cem Behar; İstanbul Haneleri, Evlilik, Aile ve Doğurganlık1880-1940, İstanbul 1996.

[101] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675-2676-2677.

verilen rakamlar ailelerin hayattaki oğul sayılarını değil, baba evinde yaşayan oğul sayısını göstermektedir. Hanedeki erkek evlat sayısıyla bir hanede kaç evlat bulunduğu arasında ters orantı mevcuttur. Yani oğul adedini gösteren rakam büyüdükçe oğul sayısı azalmaktadır[102].

Tablo 17. Hanelerdeki Erkek Evlatların Sancaktaki Dağılışı[103]

Mahalle	**Hane Sayısı**	**Erkek Evlat**								Toplam
		1	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	
Meydan		62	45	13	9	1	1			131
Ağa		90	26	11	6	2				135
Hoca		26	20	7	5					58
Alaca		36	9	3	1	2	1	2		54
Sarahatun		26	18	10	3	1				58
Zahiriyye		15	11	3	3					32
KaraSofu		7	6	7	2					22
Kale		16	5							21
Kebir		11	5	4						20
Ortak		33	29	6	4	2				74
Ahi Musa		13	10	3	3	1				30
Müderris		19	7	5						31
Hacılar		16	10	10	3	1				40
Esediye		23	14	8	2	1				48
Ebutahir		23	21	8	6	1	1	1		63
Şehroz		32	16	14	6			1		69
Gürcü Beğ		24	18	17	4	5				68
Ansuri		7	14	8	17	4	5			55
Çelebi		18	13	5	1					37
Sinabut		26	18	9	5	2				60

[102] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı 1830*, s.49.
[103] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675-2676-2677.

Köyler	**Hane Sayısı**	**1**	**2**	**3**	**4**	**5**	**6**	**7**	**8**	**Toplam**
Hüseynik	139	18	23	5	3		1			189
Hırhik	31	8	9	4	1					53
Yalnız	27	10	7	1		2				47
Sarıyakup	39	14	2	4	1	2				62
Miyadun	54	6	12	9	6	2				89
Eyübağı	83	27	14	7	6	1				138
Sürsürü	6		1	2						9
Zafran	24	6	2	1						33
Ertminik	9	1	4	2	1					17
Kesrik	87	23	16	7	3	1	1			138
Bila Yurdu	8	3		2						13
Mornik	3				1	1				5
Pirinçi	171	41	34	15	5	1				267
Vertetil	17	9	6	4	2	1				39
Mürü	9	5	5	5	1			1		25
Hogu	19	44	21	10	7	2	2			105
Mığı	112	39	14	5		1				171
Hoş	103	22	14	4						143
Kıraç	47	7	15	6	3	1				79
İlemil	11	3	3		1	1				19
Germili	3	2								5
Şahsuvar	50	13	14	5	3	1		1		87
Caferi	46	19	11	3	2					81
Konakalmaz	9	2	2	2						15
Havik	26	6	5	1	1		1			40
Şeyhacı	64	16	11	2	3	1				97
Keban	21	7	2	4						34
İçme	56	17	8	1	1	1				84
Zenteriç	75	25	11	11	2					123
Könk	43	6	10	8			2			69
Tepecik	33	6	6	2		1				48

Alişam	118	40	18	8	2	1				187
Ahur	10	2	2							14
Haceri	84	25	10	10	4		1			134
Ağınsı	26	6	5	2	1					40
Aybağı	12	3	1	1						17
Koçkal'a	50	9	9	4	4	1				77
Karaman	27	6	6	4						43
Sarpulu	53	13	8	6	5					85
Köğank	111	29	20	7	4					85
Mollakendi	136	29	20	12	7					204
Hozektek	53	20	7	4	2	1				87
Şıntil	125	26	17	8	2	1		1		180
Kopar	11	4			1		1			17
Germili	132	31	29	10	1					203
Cünd	21	7	5	4		2				39
Dadik	9	2	2	3						16
Dadeş	40	19	8	2	2	2				73
Kürdamlik	126	23	37	14	15					215
Kehli	14	2	2		1					19
Tilenzit	55	16	7	2						80
Hoh-u Ülya	155	39	25	24	7	3	2			255
Kinediç	121	31	16	18	9	3				198
Çulçapur	35	8	6	6	4	3	1			63
Hoh-u Süfla	34	6	12	3	1	1				57
Tadım	146	28	31	18	13	3	1	1		241
Balluca	29	3	6	3	3		1			45
Malatacık Abdal	72	18	15	5	2	1				113
Malatacık Sefer	50	16	14	6	2	2				90
Helezür	97	23	19	11	8	2	2			162
Çakık Uşağı	21	7	2	3	1			1		35
Timeddi	23	6	9	1	1					40
Pağnik	31	9	9	3	2					54

Balan	26	9	10			2				47
Malakan	28	7	7	6						48
Ağçakal’a	15	3	3	1		1				23
Kopar Uşağı Mezra’ası	11	1	4		1	1				18
Hakaler	18	6	1	2						27
Kel Mahmut Mezra’ası	23	4	3	4	1	2				37
Sarıcı	58	10	12	4	4	4	1			93
Kulu	27	6	4	5	3					45
Hane	59		16	7	8	4				94
Sepali	42		7	10	4	2	1			66
Ekrüz	35	12	3	3						53
Hinisor	41	15	5	3	1	2	1			68
Erzürük	41	11	7	8	5	1	1			74
Nekerek	24	5	6	7		2				44
Sanuk	16	5	3	3	1	1				29
Görgüşan	22	2		4	2	1	1			32
Sanik Mez.	8	1		1	1	2				13
Tidek	32	11	3	6	3	2		1		58
Ag Mezra’a	18	2	4	4	2		1			31
Kuzgun	9		5	1						15
Çötelik	16	1	4	3	1	1				26
Alpavut	13	1	2	3	4					23
Berivan	32	11	7	3	1					54
Sünlik	57	12	14	9	4	3	1			100
Fatmalı	27	8	5	3	1					44
Sevan	8	3			1					12
Danbik	16	2	4	2	3	1				28
Koruk	46	8	12	5	8		1			80
Kabasakal	15	5	1	1	2	1				25
Zarati	33	6	7	5		1				52
Zaratihani	28	11	3	3	2	1				48
Sarını Köyü	102	31	14	13	3	2				165

Alaca	70	23	8	6	3	1				111
Erzürük	39	8	13	3	3					66
Avculu	29	3	8		1					41
Pelte	17	4	2	2	1	1				27
Cip	44	9	8	5	1					67
Çorcuk	9	1			1			1		12
Beşik Mez.	5		2							7
Bezmişen	1	1								2
Nurali	40	10	10	5	3					68
Küpkar	10	2	1	3				1		17
Mürüdü	33	3	7	1	5					49
Obuz	17	5	3	1						26
Hersenk	70	16	21	9	3					119
Zarik	1									1
Akop	2			1	1					4
Hozik	23	5	4	2						34
Keydan	18	5	6	2		1				32
Har Mez.	22	8	2	2	1	1				36
Miyadun Kuzabad	18	4	2	1	1					26
Tenrivermiş	19	6	2	2	1					30
Çölmek	26	9	5		2					42
Yılangeçiren	18	6	3	1						28
Kurddere Mezra'ası	37	14	7	2	1	2				63
Şüşnaz	39									39
Karataş	9	2	1	1						13
Migaloğlu	6	1	1		1					9
Hacıselim	35	11	3	3	2	1				55
Zalını	30	4	2	6	1					43
Hamidi	21	4	3	2	2					32
Adedi	21	6	4	3	1					35
Kürdamlik	7	2	3	1	1					14
Pekinik	74	20	21	23	5		1			143

Hal	113	17	27	11	10					178
Dişidi	58	10	6	7		1	1			83
Pirinçi	17	19	24	18	4	3	1			86
Üngüzek	13	12	2	6	2					35
Üçağaç	12	1	7	10	2	1			1	34
Aşağıçakmak	22	5	3	2	1	1				34
Piran	204	51	57	24	20	5	1			362
Sarıkamış	8	13	6	5	1		1	1		35
Vartinik	29	8	8	6	3	1		1		56
Genepi	16	6	1	1	1	1	1			27
Şınmatel	18	9	8	3						38
Çördik	6	1	2	1		1				11
Çeko	15	6	5		2					28
Herdi	34	5	10	4	4					47
Büyükkezin	71	20	12	2	1	1				107
Küçükkezin	17	3	6							26
Pırnos	25	7	6	4	1					43
Helindir	34	16	7	2	3					62
Koçan	65	19	8	5	3					100
Malato	16	2	5	4	2					29
Çeko	101	21	11	11	2	4				150
Elbistan	17	3	1	3		1				25
Bervi	67	16	13	10	2	2	1	1		112
Bişirto	34	7	4	5	4	1				55
Hatunköy	16	3	6	1			1			27
Sefernik	57	9	10	4	7					87
Karaçalı	30	3	4	5	1	1				44
Günay	32	3	4	11		2				52
Alıncık	19	6	6	1	1	1				34
Koruk	150	38	36	13	6	4	1			248
Haftahisar M	151	39	26	15	6	6	1			234
Nerkeze	29	4	4	3	4					44

Halfecik	17	4	1	2						24
Kavak	34	6	5	8	3	1	2	1		60
Irıngil	49	7	10	7	3					76
Avsiya	60	10	11	10	1	1				93
Pincirik	39	5	6	5		2				57
Güdayik	44	15	8	2	1					70
Sefernik Mz.	33	3	7	2	4					49
Balan Mz.	2	1		1						4
Har Mz.	4	2			1					7
Hacı Seli	63	1	3	1	1					69
Zarik	23	4	3	2	1	3	1			37
Hersenk	28	6	7	2	2					45
Körpe	42	11	14	8	5	3		1		84
Holvenk	100	20	15	8	1	1				145
Bezmişen	139	22	21	12	6	5				205
Eşvan	94	8	13	4	1					120
Nekerek	40	5	7	7	1	1				61
Alpavut	38	5	7	8	1	2				61
Üngüzek	4	1	1		1	1				8
Çöteli	17	3	1	1	1					23
Aşağı Hoh	11	1	1	2	1					16
YukarıHoh	134	18	29	17	5	7				210
Sarıkamış	59	13	10	3	1	1				87
Gölcük	58	9	13	5	2	1				88
Kuyulu	209	37	44	30	20	6	1			347
Germili	86	21	18	12	5					142
Munzuroğlu	150	24	31	15	10	3	1			234

Sancak bazında bakıldığında baba evinde yaşayan erkek evlatların en fazla olduğu mahalle nüfusta da olduğu gibi 135 oğul ve şehirdeki mahalle toplamının % 8‘i Ağa Camii mahallesidir. İkinci sırada 131 evlatla % 7 oranla yine Müslüman bir

mahalle olan Meydan mahallesidir. Kara Sofu 22, Kale Mahallesi 21 kişiyle nüfusu en az olan mahallelerdir.

Köylerde baba evinde yaşayan erkek çocuk sayısına gelince, sancaktaki nüfus toplamında görüldüğü gibi çok erkek çocuğunun barındığı hane sayısı azdır. Sekiz erkek çocuğun aynı evde yaşadığı çekirdek aile sadece Üçağaç Köyünde yaşayan 70 yaşındaki "*Recber Şakaklı Hıdır"ın*[104] hanesinde görülmektedir. Hıdır'ın erkek çocuklarının en büyüğü 25, en küçüğü 2 yaşındadır. 70 yaşında bir erkeğin o günün şartlarında ilk çocuğunun 45 yaşındayken dünyaya gelmiş olması normal şartlarda mümkün değildir. Bu durumda iki ihtimal vardır; ya ilk çocukları kızdı veya Üçağaç Köyünün dışında başka bir yerde ikamet etmekteydiler ya da kırk beşli yaşlardan önce dünyaya gelen erkek çocukları yaşamamışlardır.

2.7.2. Kardeşler

Bazı köylerde baba ölmüş olsa dahi bir arada oturan kardeşler babalarının adı altında yazıldıkları halde bazı köylerde aile reisi konumunda olan özellikle en büyük ağabeydir. Ancak çeşitli nedenlerden dolayı köy dışında bulunması halinde daha küçük olan, aile reisi olarak kaydedilmiştir[105].

Tablo 18. Ağabey Hanesinde Yaşayan Kardeşlerin Köylere Dağılışı

Hane Sayısı	Erkek Kardeş Sayısı
108	1
15	2
4	3
2	4

2.7.3. Diğerleri

Aynı hanede sadece oğullar ve kardeşler yaşamıyordu. Sayıları az olmasına rağmen evli oğlun babasının yanında yaşamasıyla torun ve torunlar, yeğen, kayınpeder, damat, babalığı ve de kayınbiraderine de rastlanıyordu. Bunlar içinde en fazla olan yeğenlerdi. Bütün sancakta toplam elli yeğen amcalarının yanında yaşıyorlardı. Bunu da yirmi üç damat takip ediyordu.

[104] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s:187.
[105] Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı*, s.52.

Tablo 19. Harput Sancağında Hanede Yaşayan Diğer Erkekler

Torun		Yeğen	Damat	Babalığı	Amcası	Kayınpederi	Kayınbiraderi	Oğulluğu
1	2							
8	1	60	23	12	5	5	5	24

Damatların, kayınpederinin yanında yaşamasının nedeni; ikamet ettiği yerin dışına çalışmaya gittiğinden dolayı kız evladın baba hanesinde yaşamasının tercih edilmesi ihtimalindendir. Ya da kayınpederinin hayatta olmamasındandır.

2.8. Nüfusun Yaşa Göre Dağılışı

2.8.1. Matlub-Gayr-i Matlub Nüfusu

Yukarıda da temas edildiği gibi 1830 nüfus sayımının sebeplerinin başında askerlik çağındaki erkek nüfusun tespiti geliyordu. Bu sebeple her kaza sonunda icmaller yapılırken nüfusun ne kadarının matlub, yani askerlik çağının dışında kaldığı belirtilmiştir. Yaşı askerliğe uygun olmakla beraber iskân yerleri dışında ticaretle meşgul olanlar ve çocuklar ile maluller ayrı hesaplanmıştır. Askere alınma yaşı 15'ten başlıyordu. 15'in altındakiler çocuk sayılıyordu. 15-39 yaş aralığındakiler matlub grubuna giriyordu. Bu gruptakilerin eşkâlleri ne de yer verilmiştir. 40 yaş ve üstü askerlik için uygun bulunmuyordu. Matlub yaşlarında olmasına rağmen gayr-i matlub kabul edilenler de vardı. Bunlar topal, tek elli, kör, alil gibi vücutça özürlü olanlardır[106].

15 yaşından küçüklerin askere alınmaması askeri kanunname gereği olduğu halde Asakir-i Mansure'nin kuruluşu ve Anadolu'da asker yazılmaya başlanmasıyla beraber İstanbul'a gelenler içinde 15 yaşın altında da epey insan vardı[107]. Bunun için askerlik çağına gelenlerin kendi bölgelerinde aralıklarla eğitilerek, savaş zamanlarında görev yapabilecek yeterli asker elde etmeyi amaçlayan bu sistemle[108], hem çalışan insanları topraklarından kopartmadan askerlik yaptırmak, hem de iç güvenliği temin ederek hükümet emirlerinin eksiksiz uygulanmasını sağlamayı öngörmüştür. Bu kapsamda devletin daha az masraf yapma anlayışıyla *Nizam-ı Cedid Odaları* gibi bir nizamname ve hazineye[109] bağlı olan "*Redif Asakir-i Mansure"* adlı yeni birlikler

[106] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 61.
[107] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 62.
[108] Musa Çadırcı; *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s.61.
[109] Yavuz Cezar; *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, İstanbul 1986, s.277. Ancak ekonomik durumun getirdiği zorluklar nedeniyle daha sonraki dönemlerde redif birliklerinin ihtiyaçlarını

kurulmuştur. Bu tedbir devletin güçlü bir ordu sağlayarak durumunu önemli bir ölçüde düzeltmesini sağlamıştır. Hâlbuki harp zamanları yapılan askere almaların disiplinsiz ve eğitimsiz kalabalıklardan başka bir şeye benzemediği ileri sürülmektedir. Bu nedenle savaş çıktığında Redif Ordusuyla askerlerin gelişi güzel ve aceleyle orduya alınmaları önlenmiş olacaktır[110].

Bu araştırmaya göre Harput Sancağında tespit edilen matlub ve gayri matlubların sayıları ile nüfusa göre oranlar aşağıdaki tablodaki gibidir:

Tablo 20. Matlub ve Gayr-i Matlubların Sancağa Dağılışı

Mahalle	**Matlub**		**Gayr-i Matlub**	
	Sayı	**Nüfusuna göre Oran(%)**	**Sayı**	**Nüfusuna göre Oran (%)**
Meydan	91	13.6	161	24.1
Ağa Camii	41	11.5	53	14.9
Hoca Mescidi	43	14.2	67	22.1
Ahmed Bey	37	41.5	46	51.6
Alaca	20	7.9	68	76.4
Sara Hatun	67	19.8	82	24.2
Zahirriye	28	17.7	35	22.1
Kara Sofu	12	11	22	20.1
Kal'e	12	11.4	30	28.5
Kebir	48	48.4	85	85.8
Ahi Musa	21	15.6	28	20.8
Müderris	14	9.4	17	11.4
Ortak	23	6.8	29	8.6
Hacılar	32	15.6	39	19.1
Esediye	63	26.3	34	14.2
Ebutahir	36	11.6	72	23.3

karşılamak için gereken parayı halktan karşılama yoluna gidilmiş ve bu maksatla Anadolu ve Rumeli'de bulunan sancak ve kazalara iane-i cihadiyye adıyla her kazanın içerisinde bulunduğu ödeme gücüne göre tarh ettirilecek ilk ve sonbaharda ilk taksitlerini toplamak üzere yeni bir vergi ihdas edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Mübahat S. Kütükoğlu; "Redif Askeri Giderlerini Karşılamak Üzere Alınan Bir Vergi İane-i Cihadiyye", *Birinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri,* Genkur. ATASE Başkanlığı Yay., Ankara 1993, s.145.

[110]Frank Edgar Bailey; "Palmerston ve Osmanlı Reformu 1834-1839", *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu*, Derleyen; Mehmet Seyitdanlıoğlu-Halil İnalcık, Çev. Yasemin Avcı, Ankara 2006, s. 210.

Köyler				
Birvan	28	27.7	7	6.9
Sünlik	79	27.2	16	5.5
Fatmalı	24	31.1	4	5.1
Sevan	6	40	1	6.6
Dambüyük	34	45.3	-	
Koruk	70	40.6	12	6.9
Kabasakal	19	42.2	3	6.6
Zarati	34	31.4	7	6.4
Zarathani	54	56.2	10	10.4
Sarını	47	16.3	36	12.5
Alaca	47	24.7	29	15.2
Avcılı	33	32.3	9	8.8
Erzürük	36	36	15	15
Pelte	21	33.8	6	9.6
Cip	33	24.6	17	12.6
Çorcuk	23	60.5	1	2.6
Nurali	34	27.4	7	5.6
Küpkar	12	31.5	-	
Mürüdü	36	37.8	9	9.4
Obuz	9	24.3	6	16.2
Hersenk	28	13.2	29	13.7
Zarik	2	67	1	33
Hozik	13	26	2	4
Keydan	36	64.2	8	14.2
Miyadun	17	41.4	1	2.4
Tenrivermiş	45	97.8	13	2.2
Yılangeçiti	59	45	11	22.4
Şüşnaz	21	22.5	14	15
Karataş	9	47.3	3	15.7
Karasekin	3	37.5	1	12.5
Hacıselim	17	17	17	17
Zalını	25	31.6	13	16.4
Hamidi	19	38	3	6
Adedi	20	34.4	3	5.1
Kürdamlik Kuzuabad	20	24.6	10	8.1
Pekinik	33	15.8	35	16.8
Hal	91	25.6	53	14.9
Dişidi	77	35.9	24	11.2

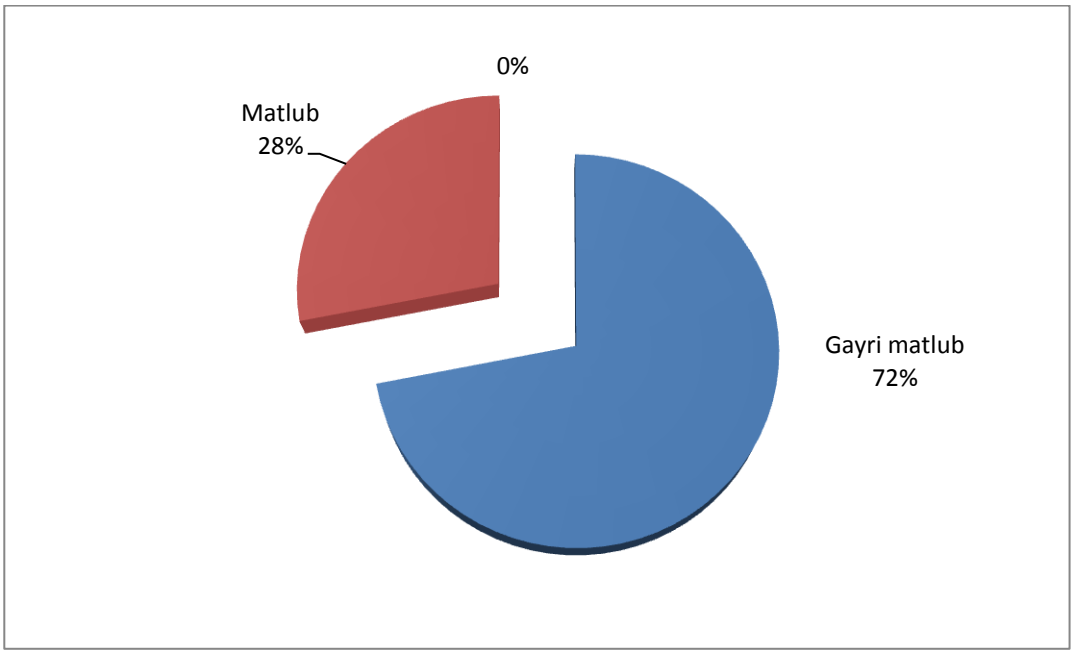
Pirinççi	29	43.2	3	4.4
Üngüzek	54	31.9	11	6.5
Üçağaç	56	31.2	6	3.3
Aşağı Çakmak	128	46	48	49
Bişirto	46	36.5	5	3.9
Hatunköy	21	33.3	3	4.7
Sefernik	43	50	1	1.1
Karaçalı	30	30.6	8	8.1
Günay	41	31.7	17	13.1
Alıncık	20	30.7	6	9.2
Koruk	121	27.2	45	10.1
Haftahisar	138	31.3	40	9
Nerkeze	46	45.5	1	1
Halfecik	16	36.3	3	6.8
Kavak	57	40.4	7	4.9
Irıngil	45	29	18	11.6
Avsiya	49	26.7	29	15.8
Pincirik	44	33.8	8	6.1
Temte	52	59.7	11	12.6
Piran	37	5.9	22	3.5
Sarıkamış	50	43.8	7	6.1
Vartinik	29	34.5	3	3.5
Genepi	36	30.4	4	4.6
Şıntil	38	17.8	8	6.2
Tepecik	29	31.5	3	3.2
Herdi	32	52.4	7	11.4
Büyükkezin	72	47.3	5	10.4
Küçükkezin	18	40	-	
Pırnos	48	90	13	24.5
Helindir	55	35.2	13	8.3
Koçan	60	36.8	20	12.2
Malato	21	30	3	4.4
Çeko	92	29.9	29	9.4
Elbistan	27	36.9	7	9.5
Bervi	82	34.3	13	5.4
Güdayik	84	79.2	7	6.6
Kesrik	79	31.7	31	12.4
Mornik	13	81.2	2	12.5
Pirinççi	107	21.7	81	16.4
Vertetil	10	30.3	4	12.1
Mürü	5	20	3	12

Hogu	60	19.8	40	13.2
Gurbet Mezra'ası	19	33.9	6	10.7
Mığı	70	27.3	31	12.1
Hoş	65	28.3	36	15.7
Kıraç	41	25.1	14	8.5
İlemil	6	18.7	3	9.3
Hüseynik	60	16.9	79	22.2
Hırhik	19	26.7	10	7.1
Yalnız	27	36	6	8
Miyadun	26	13.7	15	7.9
Sarıyakup	45	45.9	20	20.4
Eyübağı	48	20	60	25.1
Sürsürü	8	34.7	2	4.6
Zafran	21	40.3	7	13.4
Ertminik	6	18.1	3	11.1
Çulçapur	31	21.9	14	10
Hoh-ı Süfla	34	28.5	20	16.8
Tadım	1	7.6	2	15.2
Balluca	22	26.5	9	10.8
Malatacık Abdal	56	47	27	22.6
Malatacık Sefer	43	25.2	16	9.4
Helezür	152	55	30	10.8
Pagnik	21	23	3	3.2
Balan	25	31.2	9	11.2
Malakan	28	32.5	4	4.6
Ağça Kal'e	46	42.5	7	6.4
Hakaler	44	36	5	4
Sarılı	81	33.6	48	19.9
Seli	69	44.5	8	5.1
Göl	10	26	2	5.2
Ekrüz	39	44.8	3	3.4
Hinisor	41	28	10	4.1
Nekerek	14	14.2	11	11.2
Erzürük	42	25.1	3	1.7
Sanuk	15	35.7	2	4.2
Görgüşan	18	21.4	6	25
Şanik	22	52.3	-	
Tidek	36	29.2	6	4.8
Ağ Mezraa	20	33.3	3	5
Kuzgun	6	23	3	11.5
Çöteli	23	32.8	3	4.2

Alpavut	21	30.8	4	5.8
Hozektek	40	23.9	19	11.3
Şıntil	13	15.6	18	21.6
Kopar	5	13.5	12	32.4
Germili	93	27.5	42	12.4
Cünd	24	28.5	8	9.5
Daldik	10	38.4	3	11.5
Dadeş	30	28.8	8	7.6
Kürdamlik	117	28.1	27	6.5
Kehli	9	24.3	10	3.7
Tilenzit	46	29.8	11	7.1
Hoh-u Ülya	118	26.6	54	12.2
Kinediç	99	27.8	44	12.3
Ağınsı	29	39.1	9	12.1
Aybağı	12	36.3	3	9
Koç Kal'e	46	30.8	13	8.7
Karaman	19	26.3	12	16.6
Sarpulu	43	25.9	10	16.6
Köğank	57	20	52	18.2
Mollakendi	94	26.4	40	11.2
Germili	3	21.4	-	
Şahsuvar	88	47	50	26.7
Konakalmaz	9	33.3	2	7.4
Caferi Mezrası	10	6.1	2	1.2
Havik	14	9.3	1	3.4
Şeyhhacı	57	47.7	28	13.4
Keban	8	12.3	5	7.6
İçme	55	38.1	27	18.7
Zenteriç	51	24	22	10.3
Könk	48	29.4	21	12.8
Tepecik	26	28.2	5	5.4
Alişam	68	22.4	40	13.2
Ahur	15	53.5	1	3.5
Heceri	41	23.1	27	15.2
KÖY TOPLAM	**6082**		**2208**	

Sancak bazında bakıldığında matlub grubuna girenlerin sayısı 6670 olup bunların 6082'si köylerde 588'i mahallelerde ikamet etmekteydi. Yani toplam Müslüman nüfusun % 38'ini biraz aşar. Sancak içinde adet olarak en fazla matlub

nüfusa sahip olan köy 138 kişiyle Haftahisar'dı. 128 kişiyle Aşağı Çakmak Köyü onu takip etmekteydi.

Grafik 2. Matlub ve Gayr-i Matlub Nüfus Oranları.

Gayr-i Matlubların en büyük grubu 15 yaş altındaki sıbyan dediğimiz çocuklardı. Sancaktaki Müslüman çocuklar 10422 kişiydiler. Toplam Müslüman nüfus içindeki payları % 40 idi. Bunlardan sonra da 40 yaş ve üzerindeki ihtiyar dediğimiz kişilerin Müslüman nüfus içindeki oranları % 27'dir.

2.8.2. Yaş Grupları

Sancak nüfusunun hangi yaş grubunda yoğunlaştığını görmek için onar yıllık devrelere ayrılıp değerlendirilmesi daha kolay olacaktır.

1-10 yaş grubundaki çocukların sayıları 11.915'e ulaşır. Sancak nüfus içindeki payları % 30 olan bu yaş grubuna hiçbir grup ulaşamamıştır. Sancak toplamına bakıldığında ilk sırada 267 kişiyle Piran, ikinci 247 kişiyle Kuyulu, üçüncü 158 kişiyle Helezür köyleri gelmektedir. Diğerleri de bu köyleri takip etmektedir.

11-20 yaş arasında nüfus biraz azalmaktadır. Sayı olarak 7745'tir. Nüfus içerisindeki oranı % 19,5 'a düşmektedir. Sayı bakımından sıralamada bir önceki grupla aynıdır. Bu grupta sayı ve oranın düşmesi doğumların azlığı ve çocuk ölümlerinin fazlalığı ile açıklanabileceği gibi, 15 yaş ve üstünün matlub grubuna girmesinden dolayı

bazılarının nüfus defterine yazdırılmamış olması yahut yaşlarının küçük gösterilmesinden de kaynaklanabilir[111].

21-30 yaş grubundakilerin sayısı 7774 kişi, toplam nüfusa oranları ise % 20'dir. Sayı bakımından yukarıdaki sıralamayla aynıdır. 21-30 yaş grubunda en az şahsın bulunduğu köy 4 kişiyle Küpkar köyüdür.

31-40 yaş grubunda bütün sancakta 3742 kişi bulunmaktadır. Bunların sancak toplamına oranları %9,4' tür. Yaş nüfusu ilerledikçe nüfus sayısı düşmektedir. Fakat aynı yüzyılda Menteşe ile Ankara Sancaklarında durum farklıdır[112]. Çünkü tahririn yapıldığı yılın Yunan İsyanı ve 1828 Osmanlı Rus Harbine rastlaması 31-40 yaş grubunun bir kısmının bu harplerde şehit olduğu ihtimali vardır. Anadolu'nun birçok yerinde asker toplanmış olduğu arşiv kayıtlarından tespit edilmektedir[113]. Doğu Anadolu'nun asayişini sağlamakla görevli olan Harput'taki asker ocağı, incelediğimiz dönemde Harput ve çevresindeki eşkıyalık olaylarını bastırıyordu.

41-50 yaş grubundakilerin sayısı 2427, toplam nüfus içindeki oranları ise % 6'dır. Bu grupta 51 kişiyle Meydan Mahallesi ilk sırada yer alırken Ahi Musa Mahallesi 5 kişiyle son sıradadır. Yine Piran köyü 48 kişiyle sancaktaki köyler arasında ilk sırada yer alır.

51-60 yaş grubundakilerin sayıları 2000, toplam nüfusa göre oranları ise % 5'tir. 45 kişiyle Meydan Mahallesi, 30 kişiyle Hoh-ı Ülya ve Piran Köyleri ilk sıralarda yer almaktadır.

61-70 yaş grubunda 1262 kişiyle % 3 oranındadır. 71-80 yaş grubunda 411 kişiyle % 1 oranına düşer. Bu yaş grubundan sonraki yaş gruplarında çok ciddi düşüş görülür. 81-90 yaş grubunda 135 ve 91-100 yaş grubunda ise 58 kişi vardır.

100 yaşın üzerindekilerin sayısı yirmi beşte kalırken oranları % 0.06 'dır. Sancakta en yaşlı Könk köyünde 131 yaşında *Osman oğlu Mehmet* [114] defterde kayıtlı iken 2675 numaralı Harput Nüfus defterlerinde 120 yaşında beş kişinin de kaydı bulunmaktadır.

Aynı dönemde Ankara şehir merkezinde yaşların toplam nüfus içerisindeki dağılımına bakıldığında ise 0-14 yaş arası çocuk nüfus 36.10, 14-29 yaş arası genç

---

[111] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 65.
[112] Diğer sancaklardaki durumuna bakınız: Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı*, Musa Çadırcı; "1830 Genel Sayımına Göre Ankara Şehir Merkezi Nüfusu Üzerinde Bir Araştırma*", Osmanlı Araştırmaları,* Ankara 1980, s. 114-115.
[113] Mübahat S. Kütükoğlu, *Menteşe Sancağı*, s. 66.
[114] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675, s:157.

nüfus % 20.6 ile burada da en küçük grubu oluşturmaktadır. Orta yaş grubundakiler ise % 20.9 ve 50 yaş ve üzeri grup % 22.2'lik[115] bir paya sahipken yukarıda da belirttiğimiz gibi Harput Şehir merkezinde 50 yaş ve üzeri grup ise yaklaşık % 10 civarındadır. Harputta toplam genç ve çocuk nüfus içerisinde % 69.5 'e sahipken Ankara'da % 55'tir. Bu sonuçlardan da Harput'un daha genç nüfusa sahip olduğunu anlamaktayız.

2.8.3. Hane Reislerinin Yaş Ortalamaları

Yaş ortalamaları köyden köye, mahalleden mahalleye değişiklik göstermektedir. Mahalleler bazında bakıldığında hane reislerinin yaş ortalaması 20.3 ile 49.6 arasında değişmektedir. Mahalleler arası bir mukayese yapıldığında Gürcü Beğ'in 49,6'la hane reislerinde en yüksek yaş ortalamasına görülür. Meydan, Ahmed Bey, Sarahatun, Zahiriye, Karasofu, Kal'a, Kebir, Ahi Musa, Hacılar, Ebutahir, Şehroz, Asuri, Çelebi, Sinabut Mahalleleri yaş ortalamaları 40'ın üstündedir. Hane reisinin yaş ortalamalarının en düşük olduğu mahalle ise 20,3 ile Ortak Mahallesidir. Onu 25,4 ile Müderris Mahallesi takip eder.

Köylerdeki hane reisleri yaş ortalamaları ise 17,1 ile 71.3 arasında değişmektedir. En yüksek 71, 3 ortalamayla Şahsuvar Köyü ilk sıradadır. Onu da 62 ortalamasıyla Helezür Köyü takip eder. 50'nin üzerindeki yerlerin sayısı 3'ü bulur. Bunlar Şahsuvar 71,3, Helezür 62 ve Ağçakal'a ise 54,4'tür. Burada en büyük grubu 40-50 yaş ortalamasına sahip köyler teşkil eder ki bu gruba giren köylerin sayısı 32'dir. Hane reislerinin yaş ortalaması 40'ın altındaki köylerin sayıları ise 29'dur.

Tablo 21. Bazı Hane Reisleri Yaş Ortalaması

Sancak	**Yaş Ortalaması**
Meydan Mahallesi	42.1
Ağa Cami'i	38.7
Hoca Mescidi	39.2
Ahmed Bey	42.8
Alaca	39.7
Sarahatun	41.6
Zahiriye	41.1
Karasofu	42.2

[115] Sedat, Bingöl; "1830-1835 Yılları Arasında Ankara Kent Merkezi'nde Müslüman Erkek Nüfus", *Hacettepe Ünv. Nüfusbilim Dergisi*, C. 23, Ankara 2001, s. 71.

Kal’a	42.4
Kebir	43
Ahi Musa	43
Müderris	25.4
Ortak	20.3
Hacılar	43.4
Esediye	38.1
Ebutahir	43.4
Şehroz	45
Gürcü Bey	49.6
Asuri	42.4
Çelebi	41.5
Sinabut	42.4
Hüseynik Köyü	34.4
Hırhik	34.2
Yalnız	34.2
Sarıyakup	37.3
Miyadun	40.5
Eyübağı	41
Sürsürü	49.1
Zafran	39.4
Ertminik	49.4
Kesrik	43.5
Mornik	42.3
Pirinçi	41.2
Vertetil	35.3
Mürü	38.5
Hogu	44.5
Mıgı	35.3
Hoş	39.1
Kıraç	43.4
İlemil	43.4

Germili	44
Şahsuvar	71.3
Konakalmaz	42
Havik	29.8
Şeyhhacı	26.8
Keban	41.6
İçme	36.1
Zenteriç	42.3
Könk	44.1
Tepecik	36
Alişam	17.1
Ahur	30.5
Heceri	39.6
Ağınsı	47.6
Aybağı	45.7
Koçkal'a	42.8
Karaman	42.7
Sarpulu	43.3
Köğank	34.6
Mollakendi	38.6
Hozektek	39.9
Şıntil	41.7
Kopar	41.1
Germili	37.9
Cünd	49.9
Dambüyük	38.5
Dadeş	39.7
Kürdamlik	43.6
Kehli	37.3
Tilenzit	36.3
Hoh-ı Ülya	44.1
Kinediç	43.2

Çulçapur	41.8
Hoh-ı Süfla	41.5
Tadım	46.3
Balluca	36.5
Malatacık Abdal	39.5
Malatacık Seder	39.3
Helezür	62
Pagnik	47.6
Malakan	40.7
Ağçakal'a	54.4
Hohlar	40.2
Sarılı	35.5
Seli	38.2

2.9. Sancağın Toplam Nüfusu

2.9.1. Toplam Tahmini Nüfus

XVI. yüzyılda olduğu gibi 1834 tahririnde sadece erkek nüfus yazıldığından Harput Sancağının toplam nüfusu hakkında ancak bazı tahminlerde bulunulabilir. Burada XIX. Yüzyılın ilk yarısında Harput Sancağıyla ilgili çeşitli kaynaklardan faydalandığımız nüfus rakamlarını vereceğiz.

1830 sayımının savaşların bittiği döneme ve erkek nüfusun bir kısmının harplerde öldüğü düşünülürse bu rakam daha da değişecektir. Ayrıca defterde o tarihte mevcut olan bazı köylerin yer almadığı ve günümüz sayımlarında dahi nüfusun bir kısmının saklı kalabildiği düşünülünce bu rakama %25'lik bir ilave yapılması yanlış olmayacaktır[116].

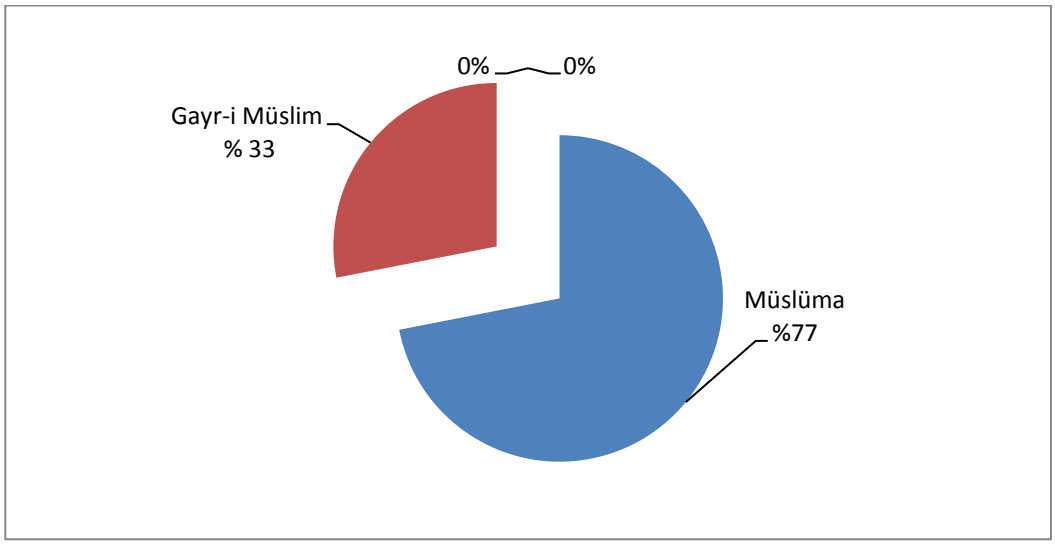
[116] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s.72-73.

Tablo 22. 1834 Tarihinde Harput Sancağının Müslüman Nüfusu[117]

Sancak	İhtiyar	Sıbyan [118]	Tüvana [119]	Hane
	2334	1428	1150	1505
Köyler	5756	8994	7012	7331
Toplam	7090	10422	8162	8836

Harput Sancağında hane başına 6 kişi düşünürsek toplam Müslüman nüfus 53016 'ya çıkmaktadır. Yukarıdaki tablo da çıkan rakama kadınları da eklersek toplam nüfus 106032'e çıkmaktadır.

1834 yılında Harput Sancağının köylerdeki gayr-i müslim 2614 hanesi ve 11371 nüfusu[120] vardı. Bu nüfusa kadınları da ilave edecek olursak köylerde 22742 toplam gayr-i müslim vardır. Sancaktaki gayri müslim mahallelerde 448 hanede 1530 erkek nüfus yaşıyordu[121]. Bunların sonunda sancaktaki erkek nüfusun toplamı ve dağılımı şu şekildedir. Müslim 26.674, Gayr-i Müslim ise 12901 kişidir. Buna göre toplam erkek nüfus 39575'dir. Bu nüfusa kadın nüfus da eklendiğinde sancak nüfusu 79150'ye ulaşmaktadır.

Grafik 3. 1834 Tarihinde Harput Sancağının Nüfus Dağılışı

[117] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2675.
[118] Sıbyan: Defterde kastedilen manasıyla; ergenlik çağına kadar olan erkek çocuklar için kullanılmaktadır.
[119] Tüvana: Güçlü, kuvvetli demek olup, askerlik çağına gelmiş erkek nüfus için kullanılmaktadır.
[120] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2676.
[121] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2677.

Harput Sancağı nüfusu tarihsiz Bab-ı Defteri Sancağının hanesi 14715[122] diye belirtilmekte olup hane başına 6 kişi düşünürsek toplam nüfus 88290'a çıkmaktadır. Bu rakamın 1830'lu yıllara ait rakamdan biraz düşük olmakla birlikte aradaki 12000 kişilik farkın nahiye ve köylerin ait oldukları kazalarının değişmelerinden kaynaklanabileceği ihtimali vardır[123]. Yine Harput Sancağı nüfusuyla ilgili Cevdet tasnifindeki tarihsiz bir defterde görmekteyiz[124]. Bu defterdeki rakamlara göre Harput Sancağının nüfusu şu şekildedir[125].

Tablo 23. 19. Yüzyıl Ortalarında Harput Sancağının Nüfusu

	SAGİR	**KEBİR**	**TOPLAM**
Müslim	10542	18712	29254
Gayr-i Müslim	4459	11082	15541
Toplam			44795

Erkek nüfus sayısına aynı miktarda kadın nüfus eklendiğinde toplam nüfus yaklaşık 90000 olarak çıkmaktadır ki bu rakam 88290 rakamıyla hemen hemen aynıdır.

XIX. Yüzyılın ikinci yarısından sonra yayınlanan vilayet salnamelerinden nüfus sayılarının da verilmesi bu yüzyıldaki eksikliği gidermektedir. Bunun yanında gerek yabancı yazarların verdiği bilgiler ve gerekse tetkik eserler bu konuyu aydınlatmada yardımcı olmaktadır.

1298 (M.1881) Tarihli Mamuratü'l-Aziz Salnamesi'nde Harput Sancağı'nın toplam nüfus 5967 olup bu nüfus sadece erkek nüfus ihtiva etmektedir. Erkek nüfus üzerine aynı sayıda kadın nüfus sayısı eklenirse yaklaşık nüfus 12000 çıkmaktadır[126]. 1298 tarihli salnamedeki bu nüfus sayılarına bakıldığında Harput Sancağı'nın merkezdeki nüfus oranının % 65 olduğu görülmektedir.

1301 Tarihli Salnamedeki nüfus sayısına göre Harput Sancağı'nda 4303'ü Müslüman ve 3850'si gayr-i müslim olmak üzere toplam 8153 erkek nüfus bulunmaktadır[127]. 1881 yılında 12000 civarında olan nüfusun 1883 yılında 16500'lere yükseldiği görülmekte ise de bu farklılığın nedeni Hüseynik köyü ile Saray bölgesinin

[122] BOA, *D.CRD*, Genel 40719, Özel 843.
[123] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s.169.
[124] BOA, *Cevdet Dahiliye*, 7077
[125] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s. 169.
[126] *1298 Tarihli Mamuratü'l-Aziz Salnamesi*
[127] *1301 Tarihli Mamuratü'l-Aziz Salnamesi*

Harput Sancağı nüfusuyla birlikte sayılmasından kaynaklanıyor olmasındandır[128]. Bu tarihten yaklaşık on yıl sonra yayınlanan 1310 Tarihli Mamuratül Aziz Salnamesinde Harput Sancağının kadın nüfus da dâhil olmak üzere nüfusun toplamı 30639[129] olup bu rakamın yüksek olmasının nedeni bu sayının sadece Harput'a ait bir nüfus sayımı olduğunun belli olmamasıdır.

Tablo 24. 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Harput Sancağının Erkek Nüfusu[130]

	1881	**1883**	**1892**	**1897**	**1906**
Müslim	7792	8606	21683	8736	9222
Gayr-imüslim	4142	7700	8956	6334	6563
Toplam	11934	16306	30639	15070	15785

Bu tablodan anlaşıldığı üzere Harput Şehir merkezinin nüfusu hiçbir zaman 16000'in üzerine çıkmamıştır.

Tablo 25. 19. Yüzyılın İkinci Yarısında Müslim ve Gayr-i Müslim Nüfusun Toplam Nüfus İçerisindeki Oranları (%)

	1881	**1883**	**1892**	**1897**	**1906**
Müslüman	65	53	70	58	60
Gayr-i Müslim	35	47	30	42	40

Gayr-i Müslim Nüfusun toplam nüfus içerisindeki % 30 oranından %40-42'lere çıkmasının sebebi ise Harput ve çevresinde kurulan misyoner okullar olmasıdır. Bu okullar ve bağlı kuruluşlarında gerek çalışanlar gerekse öğrenci olarak okuyanlar gayr-i müslim nüfusu sun'i olarak artırmışlardır[131].Batılı devletler özellikle Doğu Anadolu'daki Ermeni nüfus üzerinde etkili olmaya çalışmışlar ve bu insanların kendi mezheplerine dâhil edebilmek için büyük çabalar sarf etmişlerdir. Mesela Amerika Birleşik Devletleri sadece Harput'tan ülkelerine Ermeni nüfusu göç ettirebilmek amacıyla 1890-1899 yılları arasında her yıl 600.000 dolar para harcamışlardır. Bu on yıl

[128] Ahmet Aksın*; 19. Yüzyıl Harput*, s. 175.
[129] *1310 Tarihli Mamuratü'l-Aziz Salnamesi*
[130] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s.177
[131] Erdar Açıkses; *Tanzimat Sonrasında Harput'ta Amerikan Misyoner Faaliyetler*, Ankara 1999, s. 50.

içerisinde de bütün Doğu Anadolu bölgesinden 16000 Ermeni'yi Amerika'ya götürmüşlerdir[132].

Fransız araştırmacı Vital Cuinet'in bu dönemlerdeki Harput nüfusu hakkında verdiği rakamlara göre ise Harput Sancağının nüfusu 20.000 olup bu nüfusun % 63'ü Müslüman geriye kalanı gayr-i müslimdir[133].

Kemal Karpat'ın 1881 – 1893 tarihlerindeki Harput nüfusu hakkında verdiği rakamlar şöyledir.(Bakınız tablo 26)[134].

Tablo 26. 1881-1893 Kemal Karpat'a Göre Harput Nüfusu

	Ermeni	**Müslim**	**Greeks**	**Katolik**	**Prosteryan**	**TOPLAM**
Harput	51096	134761	352	764	4207	**191180**

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı üzere Harput eyaletinin o günkü ismiyle Mamuratül Aziz Vilayetinin toplam nüfusu verilmiştir. Bu nüfusa göre 51096 Gergoryan Ermeni, 764 Katolik, 4207 Protestan olmak üzere toplam 56072 Ermeni nüfusu vardır. Buna mukabil Müslümanların toplam nüfusu ise 134761'dir.

Karpat'ın 1893-1897 yılları arasındaki nüfus sayımını şöyle verir: 73178 Gergoryan Ermeni, 1915 Katolik, 4971 Protestan, olmak üzere 80064 Ermeni nüfusu olarak verir. Müslüman nüfus ise bu tarihlerde Karpat'a göre 300188'dir. 1312 Mamuratül Aziz Salnamesine göre Vilayette; 82031 Ermeni nüfusuna karşılık 369458 müslüman nüfus vardır. Karpat'ın çalışmalarıyla 1312 Tarihli Mamuratül Aziz Salnamesine göre çıkardığımız nüfus arasında sayısal anlamda fazla fark yoktur.

Şemsettin Samiye göre ise Harput genelinde nüfusu: 434578 Müslüman, 61983 Gregoryan Ermeni, 6060 Protestan Ermeni, 1675 Katolik Ermeni, 650 Rum olmak üzere toplam 504946 olarak verilmiştir[135].

1911-1912 tarihleri arasında genel olarak nüfus sayımında J. McCarth'da Harput'daki nüfus sayısı aşağıdaki tabloda verilmiştir[136].

---

[132] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s.177-178.
[133] Vital Cuinet; *Turquıe D'asıe*, Paris 1892, s. 352.
[134] Kemal, Karpat; *Ottoman Population*, The Üniversity of Wisconsin Pres, 1985, s. 144.
[135] Şemsettin Sami, Kamusu Alam, s. 4555.
[136] Justion, McCarth; Müslümanlar ve Azınlıklar, İstanbul 1998, s. 112.

Tablo 27. 1911-1912 Tarihlerine Harput Sancağının Nüfusu

	Ermeni	**Müslüman**	**Rum**	**Süryani**	**Diğer**	**TOPLAM**
Harput	111043	564164	1227	2833	974	**680241**

1883-1912 tarihleri içinde yukarıdaki tablolardan anlaşıldığı üzere vilayet merkezi ve bağlı köylerindeki nüfus oranı bir birine rakamsal olarak çok yakındır. Ancak salnamelerde ayrıntılı nüfus verilmiştir.

Harput Sancağındaki nüfus yıllara göre artmaktadır. Ancak bu artış gayri müslimlerde daha fazladır. Bunun sebebi askerlik görevine sadece müslüman erkeklerin yapmış olması ve dolayısıyla gençlerin askerlikte uzun süre kalmaları ve pek çok gencin savaşlarda şehit düşmelerinin yanında gayrimüslimlerin işlerine devam etmelerinden olmalıdır.

Tablo 28. 1518-1907 Tarihlerinde Harput Şehrinin Nüfusu[137]

Tarih	**Müslim**	**%**	**Gayr-i müslim**	**%**	**Toplam**
1518	3775	62	2287	38	6062
1523	4729	57	3630	43	8350
1566	7247	54	1250	46	13437
1646	3750	75	1812	25	5000
1691	2109	53	2800	47	3921
1821	6500	70	3000	30	9300
1835	7000	67	3400	36	10400
1840[138]	31966	66	16302	34	48268
1881	8000	65	4100	35	12100
1883	8600	53	7700	47	16300
1892	21683	70	8956	30	30639
1897	8736	58	6334	42	15070
1906	9222	60	6563	40	15785

[137] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput,* s.179.
[138] BOA, *Harput Nüfus Defteri*, nr: 2711

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞAHIS, İSİM, SIFAT ve LAKAPLAR

3.1. İsimler

Kişi adları, onomastik (adbilim)'in bir alt kolu olan Antroponomi'nin ilgi alanına [139] girmektedir. Türkler, İslam öncesi devirlerde Şamanizm, Budizm, Manheizm, Zerdüştlük, Yahudilik ve Hristiyanlık gibi çeşitli dinleri kabul etmişler ve X. Asırdan itibaren de kitleler halinde Müslüman olmaya başlamışlardır. Birkaç bin yıllık tarihleri boyunca ise Çin'den Adriyatik'e kadar uzanan muhtelif coğrafyalarda farklı kültür ve medeniyetlerle karşılıklı etkileşim halinde olmasını sağlamıştır[140].

Harput Sancağında isim koyma geleneği üzerinde Türk, İslami, Arap ad verme uygulamalarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bu hususun daha iyi anlaşılması için bölgede kullanılan şahıs adlarını kökenlerine göre gruplara ayırdık.

3.1.1. Arapça Kökenli İslami İsimler

İslamiyet'in Orta Asya'da iyice yayılması ile birlikte Türkler X. Yüzyıldan itibaren Müslüman olmaya ve bu yeni dinin isim koyma prensiplerine uymaya başlamışlardır. İslamiyet'te isim koyma prensipleri bizzat Hz. Peygamber(SAV) hadis-i şeriflerinde ifade edilmiştir. Bu hususta "Siz kıyamet gününde kendi isimleriniz ve babalarınızın isimleriyle çağrılacaksınız. Onun için isimlerinizi güzel isimlerden koyunuz", "Peygamberin isimleriyle isim koyunuz", "Kimin çocuğu olursa onun sağ kulağına ezan sol kulağına kamet okunsun" gibi hadis-i şerifler önemlidir. Bu hadislerden çocuğa isim verirken öncelikle peygamber ismi koyulması, çocuğun doğumunda sağ kulağına "*ezan*" ve sol kulağına "*kamet*" okuma prensipleri Müslüman Türk toplumunda yüzyıllardan beri uygulana gelmiştir[141].1834-1840'lı yılları kapsayan dönemde sancağın Müslüman halkıda İslam'ın isim koyma prensiplerine büyük ölçüde uymuştur. Sancakta kullanılan Türk şahıs isimlerinin yaklaşık % 80'i Arapça kökenli İslami isimlerden oluşmaktadır.

---

[139] Yılmaz Kurt; "Adana Sancağında Kişi Adları", *OTAM*, Ankara 1995, s.211-212.

[140] Ali Açıkel; "Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları(1455-1520)", *Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Degisi*, C.13,S.2, Elazığ 2003, s.307.

[141] Ali Açıkel; "*Artukabad Kazasında Türk KişiAdları(1455-1520)",* s.316, ayrıca bkz: Özgü Aras; "Ad Koyma", *DİA,* C.I, İstanbul 1988,s.332-333, Yusuf Ziya Öksüz; "İslamiyet Sonrası Türklerde Ad Verme Geleneği", *Milli Kültür*, İstanbul 1982, s. 28-31.

İncelediğimiz dönemde sancakta Arapça kökenli İslami isim seçme ve almada aşağıdaki hususların dikkate alındığını tespit etmiş bulunuyoruz.

3.1.2. Peygamber İsimleri

Harput'ta kullanılan Arapça kökenli İslami isimlerden peygamber adı oranı %36 olarak karşımıza çıkmaktadır. Hud, Lut gibi peygamber isimleri hiç kullanılmamıştır. Son peygamber Hz. Muhammed'in ismi Mehmed şeklinde kullanılmıştır. Sancakta 3226 kişiye bu ism-i şerif verilmiştir. Bu kadar çok Mehmed isminin verilmesinin nedeni; Türk milletinin derin saygı ve hürmetinden dolayı O'nun adını aynen almayı bir nevi saygısızlık kabul etmesidir[142]. Bölgede en çok kullanılan peygamber isimleri şöyledir; Mehmed, Mustafa, Ahmed, İbrahim, Yusuf, İlyas, Süleyman, Davud, Musa, Harun'dur.

3.1.2. Hz. Muhammed'e Nispet Edilen İsimler

Bu isimler; Ahmed, Mahmud ve Mustafa isimleri gerek tek başlarına gerekse Türkçe ve Farsça isimlerle birlikte Harput'da yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bu üç ismin bütün isimler içindeki oranları %14,8'dir. Bu isimlerin istatistikleri şu şekildedir; Ahmed (1566), Mustafa (2192), Mahmud (56).

3.1.3. İlk Dört Halifenin İsimleri

Bu dönemde Harput'ta ilk dört halifenin isimlerinin yaygın olarak kullanıldığı görülmektedir. Halife isimlerini taşıyan adların bütün Müslüman isimler içindeki oranı % 20.42'dir. Bu isimlerin kullanım adetleri şöyledir; Ali (2150), Ömer (947), Osman(1348), Bekir[143] (799).

3.1.4. Hz Muhammed'in torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin İsimleri

Bu iki ismi incelediğimizde bölgede yoğun bir şekilde kullanıldığını görmekteyiz. Bu isimleri tek isim olarak almış olanlar Hasan ismi 1750 kişinin adı olup tüm isimler arasındaki oranı % 6, Hüseyin ismini ise 1870 kişi olup bunların da oranı % 7'dir. Bu durum Türk Milletinin, ehli beyte karşı olan sevgi ve saygısının göstergesi olarak değerlendirilir.

---

[142] Ali Açıkel; "*Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları(1455-1520)",* s.317.

[143] "Ebubekir" ismi Türk isim alma geleneğinde "Bekir" şeklinde kullanılmıştır. Bu nedenle biz burada her iki ismi birlikte düşündük.

3.1.5. Esma-i Hüsna'dan Seçilen İsimler

Esma-i Hüsna isimlerinin bölgede kullanıldığını görmekteyiz. Bu isimler çoğu kez hiçbir ek almadan kullanılmaktaydı. Bu isimlere örnekler: Mecid, Aziz, Veli, Ferid, Latif, Cemil gibi.

3.1.6. Çocuğun Doğduğu İslami Ay ve Güne göre İsimler

Çocuğun doğduğu ay ve gün önemlidir. Özellikle üç aylar (Recep, Şaban ve Ramazan ayları) kutsal olduğundan bu aylarda doğan çocuklara doğduğu ayın isminin verildiğini görmekteyiz. Muharrem ve Safer ayları da Arap aylarından olup çocuklara isim olarak verilmekteydi[144]. Kuran-ı Kerim'in indiği gün olan Kadir ismi de çocuklara isim olarak verilmekteydi.

3.1.7. Diğer Arapça Kökenli İslami İsimler

Çoğunlukla Sahabe-i Kiram isimleri ve din büyüklerinin isimleri çocuklara isim olarak verilmekteydi. Bunlara örnek verecek olursak; Hamza, Hıdır, Abbas, Hızır gibi.

3.1.8. Türkçe Kökenli İsimler

İncelediğimiz dönemde Harput'da çocuklara verilen isimlerin bir kısmı Türkçe kökenlidir. Bu isimlerin bir bölümü Divan-ü Lügati't-Türk, Kutadgu Bilig ve Dede Korkut gibi erken dönem Türk klasiklerinden gelmekteydi. İncelenen dönemde Harput'da Türkçe kökenli isim alma ve vermede dikkate alınan ve öncelik verilen hususlar tespit ettiğimiz kadarıyla şunlardır[145]:

3.1.9. İsimlerle İlgili Eski Türk Dini İnanış ve Geleneklerine Dayalı İsimler

Orta Asya Türk inançlarına kadar uzanan geleneklerimizi yansıtan birçok isim kullanılmıştır. Bu isimlerin konulmasının nedenlerini şöyle açıklayabiliriz;

---

[144] Yılmaz Kurt; "Çorum Sancağında Kişi Adları", *Belleten,* LIX, Ankara 1995,s. 173-200.

[145] Ali Açıkel; "*Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları*(1455-1520)", s.319.Ayrıca daha geniş bilgi için bkz: Muharrem Ergin; *Dede Korkut*, Ankara 1997, Kaşgarlı Mahmud; *Divan-ül Lügati't Türk*, Ankara 1996, Yusufa Has Hacib*; Kutadgu Bilig,* Ankara 1988.

3.1.9.1. Dursun(30), Durmuş(28), Durdu(20) İsimleri:

Çocuğu olup yaşamayan veya çocuk düşürüp sonunda tek evladı kalan ailelerin son doğan çocuklarına koydukları en yaygın isimlerdendir[146].

3.1.9.2. Tanrıvermiş (28), Tanrıverdi (25) İsimleri:

Allahverdi, Hakverdi, Hüdaverdi gibi isimler "Allah'ın hoşuna gitsin, gözü üstünde olsun" anlamında konulan isimlerdendir[147].

3.1.10. Eski Türk İdari-Askeri Unvan ve Terimlerden Seçilmiş İsimler

Orta Asya'da atlı göçebe kültürüne sahip Türk Boyları, kurdukları devletlerin idari-askeri teşkilatında bir takım unvan ve terimler kullanmışlardır. Ancak bu ünvan ve terimler zamanla şahıs adlarına dönüşmüştür[148]. Sancakta kullanılan en yaygın idari, askeri, unvan ve terim isimleri taşıyan şahıs adları şunlardır; Turan(15), Turhan(10), Tursan(5)'dır.

3.1.11. Gürbüzlük, Yiğitlik, Güçlülük İfade Eden İsimler**:**

Bu tür isimlerden Harput'da toplam 2 çeşit isim kullanıldı. Bu isimler ve adetleri; Kahraman 7, Bahadır 4 şeklindedir.

3.2. Sıfatlar

3.2.1. Fiziki Özellik Dolayısıyla Verilen Sıfatlar

Fiziki özellikler içerisinde ten, saç, sakal ve göz rengi, yaşça büyüklük veya boyca uzunluk gibi hususlar yer alır. Sancakta renk belirtmek için en çok kullanılan sıfat "kara"dır. Onu "köse" takip eder.

"Kara" sıfatlılara en çok rastlanan köy Hüseynik'tir. "Kara" sıfatlıların en fazla bulundukları ikinci köy Pirinççi, üçüncü köy ise Hoğu'dur. "Köse" sıfatlıların sancaktaki sayısı 52'dir. En fazla 5 kişiyle Kürdamlik köyünde "köse" sıfatlılara rastlanır. Daha sonra 4 kişiyle Pekinik üçüncü olarak da Yılangeçiren ve Zalını köyleri onları takip eder.

---

[146]Yılmaz Kurt; "İskilip Kazasında Yer ve Kişi Adları (16. Yy)", *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Alimler,* Ankara 1998, s. 46-76.

[147] Yılmaz Kurt; Çorum Sancağı Kişi Adları (16.yy), *Belleten* LIX -224, Ankara 1998, s.75-119.

[148]Ali Açıkel; *Artukabad Sancağında Kişi Adları*, s. 319, Ayarıca ayrıntılı bilgi için bkz; Abdülkadir Donuk; *Eski Türk Devletlerinde İdari, Askeri Unvan ve Terimler*, İstanbul 1988

"Kel" sıfatlıların sancaktaki sayısı 47'dir. En fazla sayıda bulundukları köy Hoh-ı Ülya'dır. Geri kalan 42 "kel" sıfatlı kişi köylere birer ikişer dağılmışlardır.

Diğer bir sıfat "küçük"tür. Ancak bu da "koca" gibi hem boy hem de kardeşler içinde en küçük olma veya yakın çevrede aynı adı taşıyanların küçüğü olma şeklinde kullanılmış olabilir. Bütün sancaktaki sayıları 32'dir. En fazla olduğu köyler ikişer kişi ile Hozektek, Kinediç, Çeko ve Irıngil'dir. Diğerlerinde birer kişiyle dağılmış durumdadır. Fakat hiç birinde küçük sıfatının ne sebeple verildiğine dair ipucu bulunmuyor.

Fiziki özellik dolayısıyla verilmiş diğer sıfatlar arap, ince, sarı, bozo ve karaca'dır. Sancaktaki sayıları fazla değildir. Arap 6, İnce 8, Sarı 6, Bozo 3 ve Karaca sıfatında 1 kişi bulunmaktadır. Sarı, şahsın saç, sakal,, bıyık rengini gösteren sıfattır. Karaca sıfatının da günümüzde esmere yakın insanlara verilme ihtimali vardır. Zarif, nazik karşılığı "ince" sıfatlıların verilmiş olması mümkündür. Ancak bu konuda defterde herhangi bir ipucu bulunmamaktadır.

3.2.2. Sosyal Hayattaki Yeri Belirleyen Sıfatlar

Bunlar ağa, efendi, hacı gibi sıfatlardır. En fazla sayıdakiler de molla sıfatlardır. Sancaktaki sayıları 372 olup en çok bulundukları mahalle 22 kişiyle Meydan Mahallesidir. Onu da 21 kişiyle Pirinççi Köyü takip etmektedir.

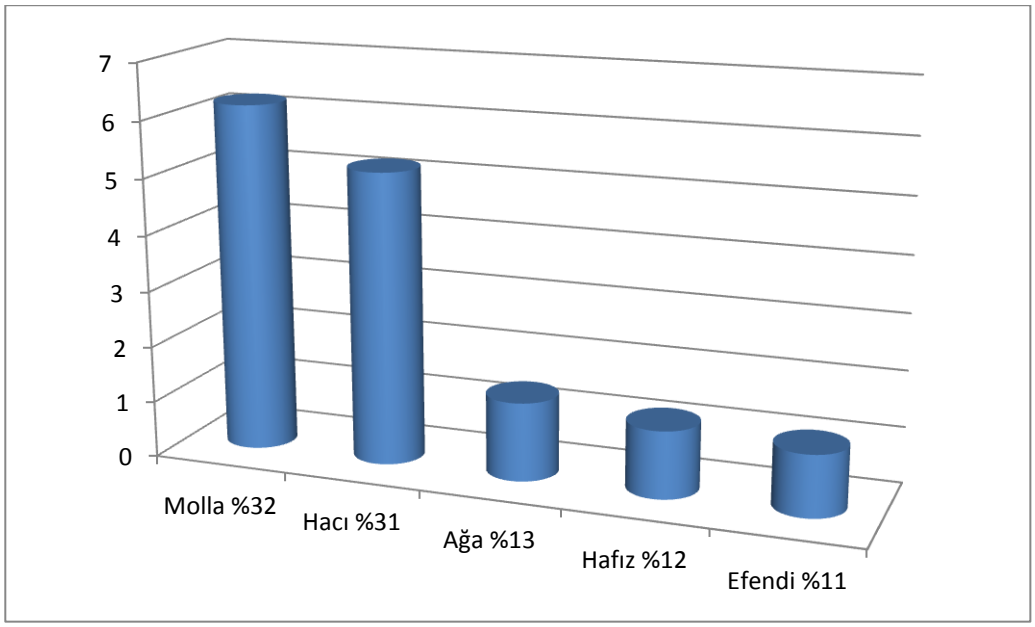
En çok rastlanan sıfatlardan biri "hacı"dır. Bilindiği gibi hacca gitme İslam'ın şartlarındandır. Ancak bunun yerine getirilmesi genellikle maddi gücü belli bir seviyenin üstünde olanlar için geçerlidir. Bundan dolayı büyük köylerde hacı sayıları fazladır. Başka bir ifadeyle hacılar geliri yüksek yerlerde toplanmışlardır. Mahalledeki 179 hacıdan 27'si Sarahatun mahallesindedir. Bu da mahallelerde toplam hacı sayısının %15'i demektir. Köy bazında ise 185 hacıdan 21'i Pirinççi Köyündedir. Bu da köylerdeki toplam hacı sayısının %11'i demektir.

"Ağa" sıfatlılar 151 kişidir. En fazla mahalle bazında 7 ağayla Meydan Mahallesi, köylerdeki ağa ise %24 oranla 30 ağayla Hoh-u Üllya'dır.

"Hafız" Sıfatı verilmiş olanların Sancaktaki sayıları 140'dır. Bunların en fazla oldukları mahalle % 23 oranıyla Meydan Mahallesiyken, % 26 oranla da Pirinçi Köyüdür.

"Efendi" ilmiye eğitimi için kullanılan bir sıfattır. Sancakta bu sıfatı taşıyanların sayıları 131'dir. Ancak öyle anlaşılıyor ki; bu sayı gerçeği yansıtmamaktadır. Çünkü

müderris, imam, hatip, müezzin gibi görevliler çoğu kez sıfatları konulmadan yazılmışlardır. Mesela Hüseynik Köyünün imamı için "İmam Mehmed Efendi" şeklinde yazılmışken Hırhik Köyünün imamı "İmam Molla Mehmed" şeklinde yazılmakla yetinilmiştir. Efendi sıfatlıların da en fazla bulundukları mahalle %21 oranla Meydan Mahallesi iken %12 ile onu takip eden Pirinççi Köyüdür.

Grafik 4. Harput Sancağındaki Sosyal Durum Oranları

3.3. Lakaplar

Harput'da çok sayıda kişiye lakap takılmaktaydı. Şahıslara, baba adı ya da fiziksel özelliğine göre bazen yaptıkları mesleğe, menşe 'ine, sosyal durumuna ya da fiziksel özelliğine göre lakaplar yazılmaktaydı. Sayıları 4000'ni biraz aşan lakapların Berberoğlu-Berberci, Uzun-Uzunca, Katır-Katırcı gibi birbirlerine yakın lakaplar kullanılmaktaydı. Bunlardan büyük kısmı sadece bir veya iki ailede görülürken bir kısmına değişik köylerde rastlanır. Aynı köyde aynı lakabı taşıyan birden fazla aile olması bunların akraba olduklarının işareti iken değişik köyler veya mahallelerde rastlanması bunu taşıyanların her zaman aynı aileden geldiklerini göstermemektedir.

3.3.1. Lakapların Veriliş Nedenleri

Köy, kasaba gibi küçük yerleşim birimlerinde, kapalı topluluklarda ve meslek zümrelerinde, öğrenci topluluğu veya hapishanelerde herkesin bir lakabı vardır ve gerçek ismi yerine kullanılır. Lakaplar olumlu-olumsuz bildirimleriyle, kişi ve ailelerin beceri, huy, meslek, fiziki özelliği veya iz bırakan anılarıyla ilgilidir. Lakapların doğuş nedenleri arasında meslek, çalışkanlık, tembellik, yerleşim merkezi, etnik köken, kıskanma duygusu, gıpta duygusu, fiziksel özellikler, çevreye karşı tutum ailesi ile ilgili geçmişten gelen rivayetler gibi özellikler yer almaktadır149. Toplum hafızasında muhafaza edilen ve nesilden nesile aktarılmak suretiyle gelenekselleşen bir lakap ve sıfatlar kaynağını genellikle o kişinin mesleğinden, eğitim düzeyinden, gelmiş olduğu yöreden ve onu diğer insanlardan ayırt edecek fiziki özelliklerinden almaktadır150.

3.3.1.1. Mesleğe Göre Verilen Lakaplar

Lakaplar içinde en fazla rastlanan meslektir. Berberoğlu, Demircioğlu, İmamoğlu, Etmekçioğlu şeklindedir.

Tablo 29. Meslek Bildiren Lakaplar

Abdal	Katırcıoğlu	Kelleci
Arpacıoğlu	Lülecioğlu	Doğancıoğlu
Bahçevanoğlu	Çeribaşı	Helvacıoğlu
Bakkaloğlu	Irgadoğlu	Nazırcıoğlu
Bakırcıoğlu	İmamoğlu	Sirkecioğlu
Bazirganoğlu	Çavuşoğlu	Şerbetçioğlu
Berberoğlu	Devecininoğlu	Bostancı
Çamuşoğlu	Tütüncüoğlu	Hamamcıoğlu
Çakıroğlu	Çorbacı	Tarakçıoğlu
Çerçioğlu	Çorbacıoğlu	Kürkçüoğlu
Çizmecioğlu	Katipoğlu	Salakoğlu
Çulhanoğlu	Mezarcıoğlu	Levendoğlu

[149]Cumhur Mustak; "Geçmişten Günümüze Buldan'da Kullanılan Lakaplar", *Buldan Sempozyumu, 23-24 Kasım 2005*, s. 885-886.
[150] İbrahim Yılmazçelik; "1736-1739 Tarihli Amasya Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi", *OTAM*, Ankara 1999, s. 457-502.

Davulcuoğlu	Mumcuoğlu	Kasapçıoğlu
Debbağoğlu	Muytaboğlu	Kürekçioğlu
Demircioğlu	Nalbandoğlu	Kahvecioğlu
Terzioğlu	Oduncuoğlu	Düdekçi
Kömürcüoğlu	Onbaşıoğlu	Bağbancı
Çelebininoğlu	Pekmezcioğlu	Eskicioğlu
Odabaşıoğlu	Sakaoğlu	Etmekçioğlu
Kaşukçuoğlu	Çıkrıkçıoğlu	Fırıncıoğlu
Çelebininoğlu	Tellaoğlu	
Odabaşıoğlu		

3.3.1.2. Menşe Bildiren Lakaplar

Defter kayıtlarında insanları tarif etmek için memleketleri olan yerlere izafette bulunulduğunu kayıtlarda rastlamaktayız. Bu bilgilerden Harput'a farklı yerlerden değişik sebeplerle insanların göç ettiklerini anlamaktayız. İncelenen dönemde şahsın etnik özelliklerini ve memleketlerini bildiren lakaplar tablo 30'da verilmiştir.

Tablo 30. Menşe'e Göre Verilen Lakaplar

Adanalı	Karaoğlu	Kamuşlu	Tunuslu
Ahurlu	Közedekli	Kavılılı	Toramanlı
Aşürkanlı	Dericanlı	Karaçorlu	Kalıkanlı
Ağacanlı	Diyarbekirli	Keşkanlı	Nekerekli
Acem	Dabnikli	Kürt	Nuşnekli
Baculı	Derelioğlu	Küvenkli	Rumoğlu
Basmalı	Üngüzekli	Kefeli	Pertekli
Bağcalı	Ebutahirli	Kiğılı	Palulu
Behremezli	Elyaslı	Koruklu	Pirinçli
Berdanlı	Ezaklı	Kublu	Piranlı
Canikli	Görgüşanlı	Nuralioğlu	Purnozlu
Çermikli	Germelili	Mukanlı	Perçençikli
Çemişgezekli	Gödekli	Maskanlı	Gerkanlı
Çeravanlı	Hayranlı	Mıgıllı	Sakallı

Çöteli	Hoşlu	Muşlu	Samılılı
Çüngüşlü	Habusulu	Munzuroğlu	Soğanlı
Çeravanlı	Herpenekli	Mısırlı	Şeyhhablı
Bulanuklu	Halli	Miyadunluoğlu	Yalnızlı
Balanlı	Balıbekli	Mornekli	Zaza
Göçekli	Karamanoğlu	Meşkünlü	
Şeranlılı	Karslı	Tortonlu	
Akuşaklı	Körmaşlı	Şeyhhasanlı	

3.3.1.3. Fiziksel Özelliklere Göre Verilen Lakaplar

Saç, sakal, bıyık, boy, göz rengi özellikler yanında bir organın eksik veya özürlü oluşu gibi hususlara göre şahıslara lakap kullanılmıştır. Bunların bazıları tek başına Köroğlu veya Sağıroğlu gibi bazılarıda Karagözoğlu gibi bir ismin önünde yer almaktadır.

Tablo 31. Fiziki Özelliklere Göre Verilen Lakaplar

Akgözlü	İnceoğlu	Sarıoğlu
Altıparmaklıoğlu	Kabasakoğlu	Sarıcaoğlu
Akoğlu	Karagözoğlu	Sağır
Benli	Karaoğlu	Sağıroplu
Bıyıklıoğlu	Keloğlu	Şişko
Bıyıkoğlu	Keloğlan	Şişkooğlu
Burunsuz	Köroğlu	Topal
Bozoğlu	Köseoğlu	Topaloğlu
Camoğlu	Küçükoğlu	Topukluoğlu
Cüceoğlu	Köse	Teloğlu
Çolak	Kör	Uzunoğlu
Çolakoğlu	Kulaksızoğlu	Kurununoğlu
Çil	Keke	Korukoğlu
Gökoğlu	Buludoğlu	

3.3.1.4. Sosyal Durumu Gösteren Lakaplar

Bazı lakaplar şahsın sosyal durumunu gösterir. Bu lakaplar bazen tek olarak bazen de bir ismin yanında başka bir isim ya da sıfat alarak yapılmışlardır. Bunlar; ağa, efendi, şeyh, derviş gibi.

Tablo 32. Sosyal Durumu Gösteren Lakaplar

Abdal	Dervişoğlu	Hafız	Öksüz
Ağa	Deli	Mollalıoğlu	Şah
Ağaoğlu	Delibaş	Molla	Şeyh
Cin	Efendi	Kahraman	Soytarı
Çakaloğlu	Efendioğlu	Köleoğlu	Yetim
Derviş	Hayta	Kuloğlu	

3.3.1.5. Çift Lakaplılar

Bunlarda fizikle beraber bazen mesleğe yer verilmiş bazen de mesleğe yer verilmemiştir. Fiziki özellikler arasında genellikle koca, küçük, köse, sarı, ince sıfatlarları görülür. Sosyal durumda meslekten önce söylenen lakaplar da genellikle "hacı"ya rastlanır.

Tablo 33. Sancaktaki Çift Lakaplılar

Kurununoğlu Molla	Hacı Ağa	Sarı Kahya
Sağırınoğlu Hacı	Hacı Hafız	Şeyh Hacı
Tütüncü Hacı	İmam Molla	Topal Bozo
Deli Hacı	Delibaş	Kara İmamoğlu
Koca Kalaycı		

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. EŞKÂLLER VE MESLEKLER

4.1. Eşkâl

4.1.1. Eşkâl Kayıtları

İncelenen dönemdeki nüfus sayımının asıl amacı 15-39 yaş arası matlub nüfusun tespiti olduğundan şahısların eşkâllerinin belirtilmesi de sadece bu yaştakilerde yapılmıştır. Ancak sakat olanlar veya herhangi bir özrü bulunanlar yaşına bakılmaksızın işaretlenmiştir. Bazı kaynaklarda 16 yaşındakiler "şabb-ı emred(yeni tüylenmeye başlamış), 17-18 yaşındakiler ter bıyıklı, 19-20 yaşındakiler ise çar-ı ebru (bıyıkları çıkmış)[151] olarak kabul edilse de incelediğimiz Müslüman defterde böyle bir tespit yapılmamıştır. Ayrıca boyları, saç ve sakal renkleri de hiç belirtilmemiştir. Dolayısıyla nüfusun ancak bir kısmı için bazı eşkâl bilgilerine sahip olabiliyoruz. Fakat gayr-i müslim mahallelerini içeren nüfus defterinde[152] gayr-i müslim nüfusun eşkâl bilgilerine sahip olabiliyoruz. Eşgali yazılanların sayılarının en yüksek olduğu yerler Şehroz Mahallesi(221), Gürcü Beğ Mahallesi(220), Sinabut Mahallesi(170), Çelebi Mahallesi(129), Asuri Mahallesi(95)'tir. Eşgali yazılanların nüfuslarına oranları %59'la Şehroz ve Çelebi mahalleleri en yüksek orandadır. %50'nin üzerindeki diğer yerler ise Sinabut ve Gürcü Beğ mahalleleridir.

[151] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 121.
[152] BOA, Harput Nüfus Defteri, Nr: 2677.

Tablo 34. Harput Mahallelerinde Eşkâli Yazılanların Oranları

Mahalle	**Eşkâli Belirlenen**	**Nüfus**	**Eşkâli Verilenlerin Nüfusa Oranları %**
Şehroz	221	372	59
Çelebi	129	216	59
Gürcü Beğ	220	407	54
Sinabut	170	330	51
Ansuri	95	206	46
Meydan	25	667	3
Ağa	14	355	3
Kal'e	4	105	3
Ahi Musa	5	134	3
Ebutahir	11	309	3
Ahmet Bey	6	89	6
Sara Hatun	9	338	2
Müderris	4	148	2
Esediye	6	239	2
Hoca Mescidi	4	302	1
Alaca	3	251	1
Zahiriye	2	158	1
Kebir	17	99	1
Hacılar	4	204	1
Ortak	1	334	0

Köy bazında bakıldığında eşkâli verilenlerin oranları hiçbir köyde % 40'ı geçmez. Ayrıca köylerdeki nüfusun boyları, saç ve sakal renkleri hiç belirtilmemiştir. Sadece özrü bulunanlardan özrünün cinsine işaret edilmiştir.

Tablo 35. Köylerdeki Nüfusa Göre Eşkâl Kayıtlarının Oranları

Köy	**Eşkâli Belirlenen**	**Nüfus**	**Eşkâli Verilenlerin Nüfusa Oranı %**
Hüseynik	58	355	16.3
Yalnız	1	75	1.3
Sarı Yakup	4	98	4
Miyadun	5	189	2.6
Hırhik	8	71	11.2
Eyübağı	34	239	14.2
Sürsürü	6	23	26
Ertminik	2	33	6
Kesrik	36	249	14.4
Pirinççi	54	492	10.9
Hoğu	36	303	11.8
Gurbet Mezra'ası	4	56	7.1
Mığı	19	256	7.4
Hoş	18	229	7.8
Kıraç	2	163	1.2
Şahsuvar	36	187	19.2
Konakalmaz	6	27	22.2
Şeyhhacı	16	331	4.8
İçme	12	144	8.3
Zenteriç	24	212	11.3
Könk	7	163	4.2
Tepecik	24	92	26
Alişam	34	303	11.2
Heceri	17	177	9.6
Ağınsı	5	74	6.7
Aybağı	1	33	3
Koçkal'e	13	149	8.7
Karaman	4	72	5.5
Sarpulu	20	166	12

Köğank	15	285	5.2
Mollakendi	34	356	9.5
Zafran	9	52	17.3
Vertetil	5	33	15.1
Mornik	6	16	37.5
Mürü	3	25	12
Germili	2	14	14.2
Keban	5	65	7.6
Hozektek	14	167	8.3
Pağnik	1	91	1
Balan	1	80	1.2
Malakan	1	86	1.1
Ağçakala	1	51	1.9
Hakaler	3	46	6.5
Göl	7	104	6.7
Seli	4	155	2.5
Hinisor	1	146	0.6
Görgüşan	1	84	1.1
Tidek	3	123	2.4
Çöteli	3	70	4.2
Berivan	1	101	0.9
Sünli	4	110	3.6
Şıntil	4	83	4.8
Kopar	2	37	5.4
Germili	24	337	7.1
Cünd	2	84	2.3
Daldik	1	26	3.8
Dadeş	6	104	5.7
Kürdamlik	31	415	7.4
Kehli	2	37	5.4
Tilenzit	21	154	13.6
Hoh-ı Ülya	20	442	4.5

Kinediç	7	355	1.9
Malatacık Abdal	3	189	1.5
Helezür	9	276	3.2
Danbik	4	75	5.3
Koruk	1	172	0.5
Kabasakal	1	45	2.2
Zarati	1	108	0.9
Zaratihani	1	96	1
Sarını	6	223	2.6
Alaca	5	190	2.6
Avcılı	1	102	0.9
Erzürük	1	100	1
Pelte	2	62	3.2
Cip	1	134	0.7
Nurali	4	124	3.2
Mürüdü	1	95	1
Hersenk	5	211	2.3
Hozik	1	50	2
Keydan	2	56	3.5
Miyadun	1	41	2.4
Tenrivermiş	2	46	4.3
Çölmek	1	75	1.3
Yılangeçiren	5	49	1
Şüşnaz	3	93	3.2
Hacıselim	2	100	2
Zalını	3	79	3.7
Hamidi	5	50	1
Pekinik	5	208	2.4
Kürdamlik Kuzuabad	2	81	2.4
Hal	3	355	0.8
Dişidi	2	214	0.9

Pirinççi	2	67	2.9
Üngüzek	3	33	9
Üçağaç	1	46	2.1
Piran	2	621	0.3
Pirdan	4	53	7.5
Sarıkamış	3	83	3.6
Vartenik	2	33	6
Sinmatel	4	111	3.6
Herdi	2	65	3
Büyükkezin	1	44	2.2
Pırnos	1	125	0.8
Helindir	3	156	1.9
Koçan	3	163	1.8
Malato	5	68	7.3
Çeko	10	307	3.2
Elbistan	2	51	3.9
Sefernik	2	86	2.3
Bişirto	2	126	1.5
Karacalı	3	98	3
Günay	2	129	1.5
Alıncık	1	65	1.5
Koruk	18	444	4
Haftahisar	3	440	0.6
Perdik	8	130	6.1
Nerkeze	3	101	2.9
Kavak	3	141	2.1
Irıngil	8	155	5.1
Güdayik	1	104	0.9

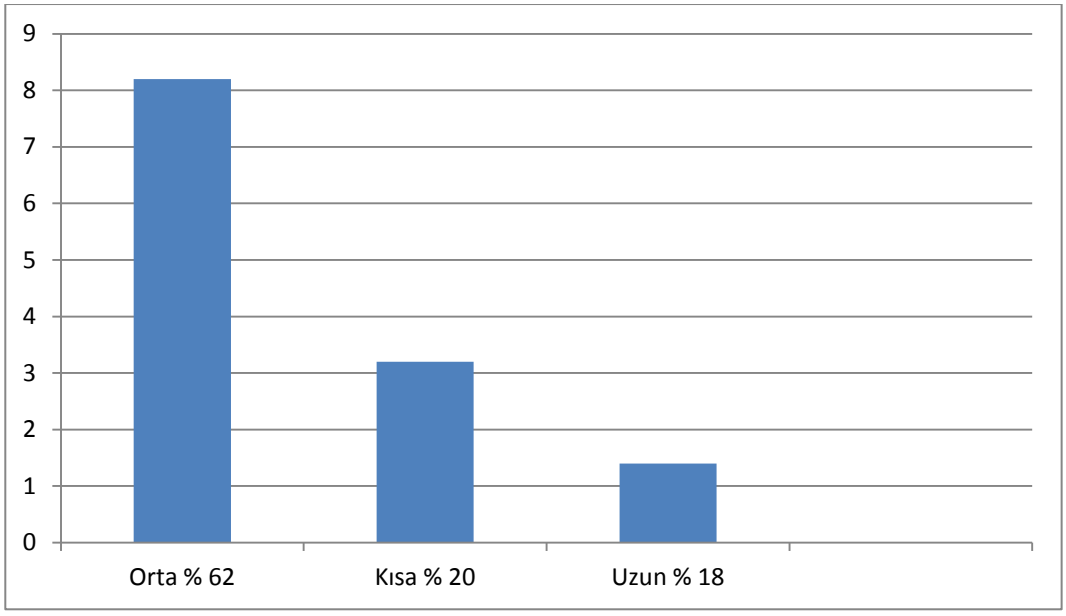
4.1.2. Eşkâlde Yer Verilen Özellikler

Eşkâl tariflerinde boy, sakal ve bıyık bulunup bulunmadığı ve rengi "uzun boylu sarı sakallı", "orta boylu kumral bıyıklı", "kısa boylu kara sakallı" şeklinde belirtilmiştir. Bir özrü bulunanlarda "topal", "yekceşm", "sağır", "alil", "mecnun" vs. şeklinde özrünün cinsine işaret edilmiştir. Bunlar içinde boyun ne şekilde belirlendiğine işaret edilmemişse de göz ile tayin edildiğine şüphe yoktur. Bunun içinde kısa ile orta, orta ile uzun arasında kesin bir sınır konmuş olduğu düşünülemez. Bunları yaşlarda olduğu gibi %100 doğru tespitler olarak kabul etmemek gerekir[153].

4.1.2.1. Boy

İncelediğimiz nüfus defterleri arasında sadece gayr-i müslim mahallelerindekilerin boy eşgâli ortaya çıkmaktadır. Sancak genelinde eşkâli kayd edilen 2061 kişiden 693'ünün boyları belirtilmemiştir ki bu bütün nüfusun %1.79 kadardır. Bunların 143'ü kısa, 430'u orta, 120'si uzundur. Bu rakamlara göre boyları belirtilenler içinde ortaların payı %62, kısaların %20, uzunların ise kısalara çok yakın bir oran olan %17.3' tür.

Sancak içinde en fazla sayıda boy bilgisi olan 194 kişiyle Gürcü Beğ Mahallesidir. Onu 177 kişiyle Şehroz, 131 kişiyle Sinabut Mahalleleri takip eder.

Grafik 5. Sancak Genelinde Boyların Dağılışı

[153] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s.125.

"Uzun" boyluların en fazla sayıda oldukları yer 30 kişiyle Sinabut Mahallesidir. Onu 24 kişiyle Şehroz Mahallesi takip eder. Uzun boyluların sancak genelinde boylara oranlandığında Sinabut %4'le birinci gelirken Şehroz %3,4 ile ikincidir, % 3 ile Çelebi mahallesi onu yakından takip eder.

"Kısa" boylulardan 61 kişiyle Şehroz Mahallesi birinci, 56 kişiyle Gürcü Beğ Mahallesi ikinci, 30 kişiyle Sinabut Mahallesi üçüncüdür. Bunları 7 kişiyle Asuri mahallesi, 6 kişiyle Çelebi mahallesi takip eder. Kısa boyluları sancak genelindeki boylara oranladığımızda mahalleler, %8.8'le Şehroz, %8 ile Gürcü Beğ, %1.8 ile Sinabut, %1 ile Asuri şeklinde sıralanmaktadır.

4.1.2.2. Renk

4.1.2.2.1. Ten Rengi

Eşgâl kayıtlarında sakal-bıyık, rengi ten rengine göre az rastlanmaktadır. Arap sıfatının zenci yani esmerin koyusu anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Bu sıfatın başka bir sebeple verilmiş olması da mümkündür. Ancak elimizde bunların kesin olarak kayıt edilenlerinin koyu tenli olduğu kabul edilmelidir. Sancak genelinde sadece arap ve kara sıfatları kullanılmış olup bunlardan altı kişisi arap sıfatlı, sekizyüz kırk bir kişi de kara sıfatlıdır. Arabların bulundukları köyler en fazla iki kişiyle Kesrik diğerleri de birer kişiyle Hüseynik, Sarpulu, Tilenzit ve Alaca köyleridir.

En büyük grubu karalar oluştururlar. Sancaktaki sayıları 841'i bulan karaların renk kaydı bulunanlar içindeki payları %52 gibi hayli yüksek bir orandır. Karalar arasındaki nüfus oranları %6.6 ile Hüseynik birinci, %6.4 ile Pirinççi ikinciliği, % 4 ile Hoğu ve Şahsuvar köyleri takip eder.

4.1.2.2.2. Sakal-Bıyık Rengi

Sakal-bıyık rengi de başlıca siyah, kumral, ak, kır, sarıdır. En büyük grubu siyahlar oluştururlar. Sancaktaki sayıları 165'i bulan siyahların sakal-bıyık renk kaydı bulunanlar içindeki payları %28 gibi bir orandır. Onu, sayıları 113 olan kırlar takip eder ki toplam içindeki payları %18'dir. Akların ise diğerlerine nazaran daha az sayıdadır. Payları % 12 olup 74 kişiyle temsil edilirler. Onu da yine payları %10 olup 64 kişiyle sarılar en sonuncu % 9 payı ile 53 kişiyle terler takip eder.

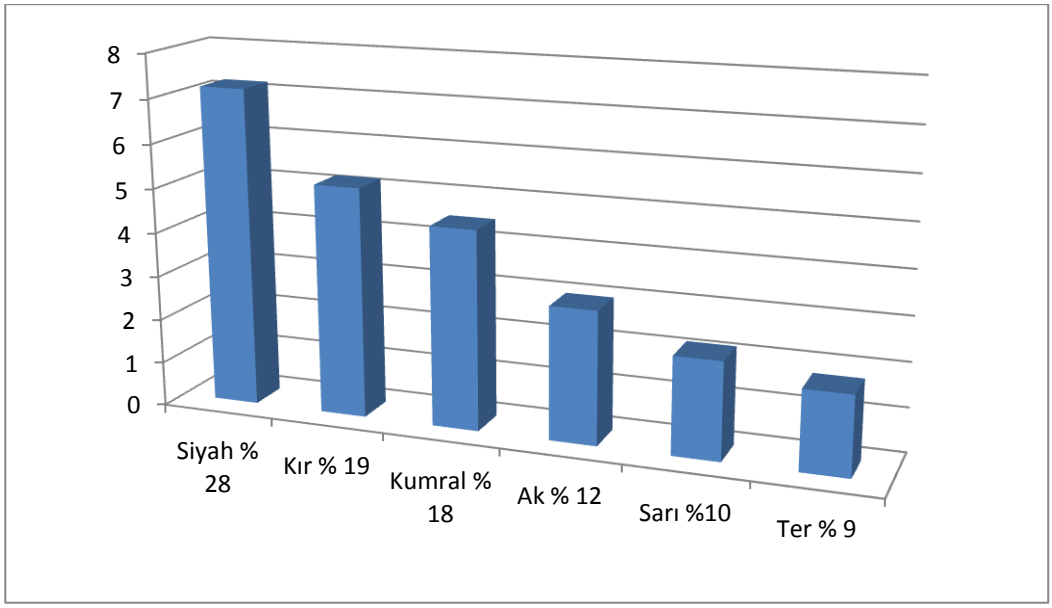
Siyahların en fazla bulundukları yer 65 kişiyle Gürcü Beğ'dir. 54 kişiyle Şehroz onu takip eder. Onu da 27 kişiyle Sinabut, 19 kişiyle Asuri, 7 kişiyle Çelebi takip eder.

İkinci grup kır'ların en fazla sayıda oldukları yer 36 kişiyle Şehroz'dur. Onu 24 kişiyle Gürcü Beğ ve 23 kişiyle Sinabut yakından takip ederler. Son olarak 14 kişiyle Asuri listenin sonunda yer alır.

Kırların sakal-bıyık renk kaydı bulunanlar içindeki payları %10'nu bulmaz. Kırların sancaktaki renk kayıtlarına oranlandığında % 6 ile Şehroz birinci, %4,1'le Gürcü Beğ ikincidir. Onu da yakinen %4 ile Sinabut takip eder.

Üçüncü grup kumralların en fazla oldukları mahalle 43 kişiyle Şehroz'dur. Onu 33 kişiyle Gürcü Beğ ve 28 kişiyle Sinabut yakından takip eder. Çelebi ve Asuri 2'de kalır. Kumralları sakal-bıyık nüfuslarına oranlandığında %7,4 ile Şehroz ilk sırada yer alırken %5,7 ile Gürcü Beğ ve % 4,8'le Sinabut takip eder.

Sarışınlara gelince sancakta 64 kişi kaydedilmiştir. Sarı'ların yerleşim yerleri beş olup bunların hepsi gayri müslimdir. En fazla 23 kişiyle Gürcü Beğ'dir. Onu sırasıyla Sinabut(19), Şehroz(12), Çelebi(6), Asuri(4) takip eder.

Grafik 6. Renklerin Sancaktaki Dağılışı

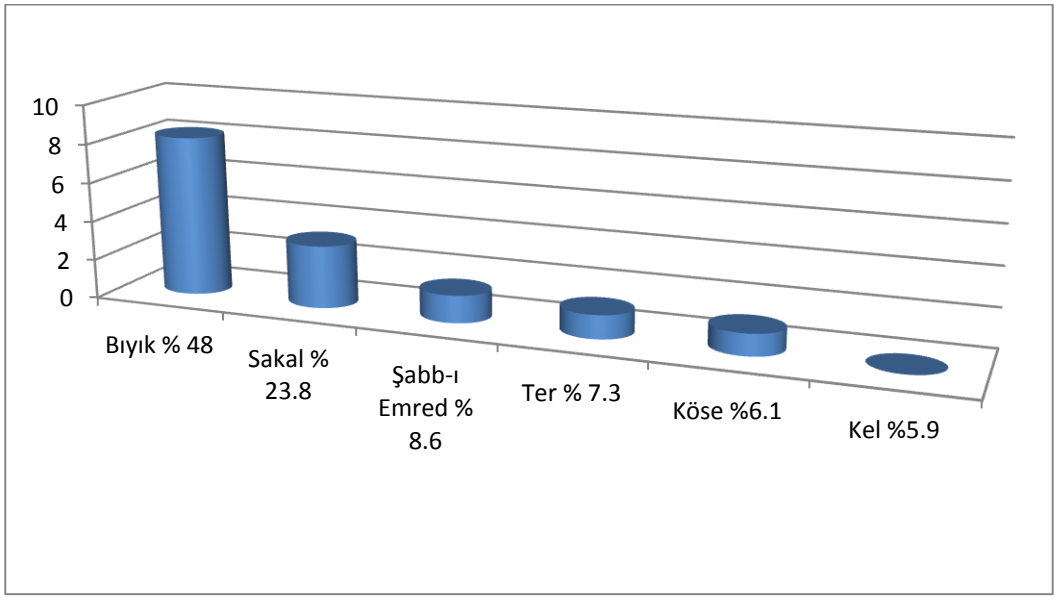
4.1.3. Sakal-Bıyık

İncelenen dönemde erkeklerin yirmili yaşlarda bıyık, otuzlu yaşlardan itibaren sakallı olduğu kayıtlarda vardır. Fakat yirmili yaşlarda sakalı olanlar olduğu gibi 30'lu yaşlarda henüz sakal bırakmayanlar da vardı. Bu, erkek evlat sahibi olunduktan sonra

bırakıldığı ihtimalini doğurmaktadır. Eşkâl tariflerinde renkle birlikte daima şahsın sakal veya bıyıklı oluşu hususuna da yer verilmektedir[154].

Defterde sakal-bıyık bulunduğuna işaret edilmiş değildir. Sakalı bıyığı çıkmamış delikanlılar *şabb-ı emred*, bıyığı yeni terleyenler *ter bıyıklı* veya müzellef olarak kayıt edilmiştir[155].

Şabb'lar için genelde 15-18, terler için 19-20 yaşlar kabul edilmekteydi. 22 yaşından itibaren "bıyık" kaydı bulunmamaktaydı. Fakat 15-18 yaş grubunda yer aldığı halde 15-16 yaşındakilerin bir kısmına "şabb" kaydı konulmamıştı. Özellikle 16 yaşındakiler için genellikle "şabb" kaydı konulmaktaydı. Ayrıca Çelebi Mahalesinde "matruş"[156] kaydına rastlanmaktadır.

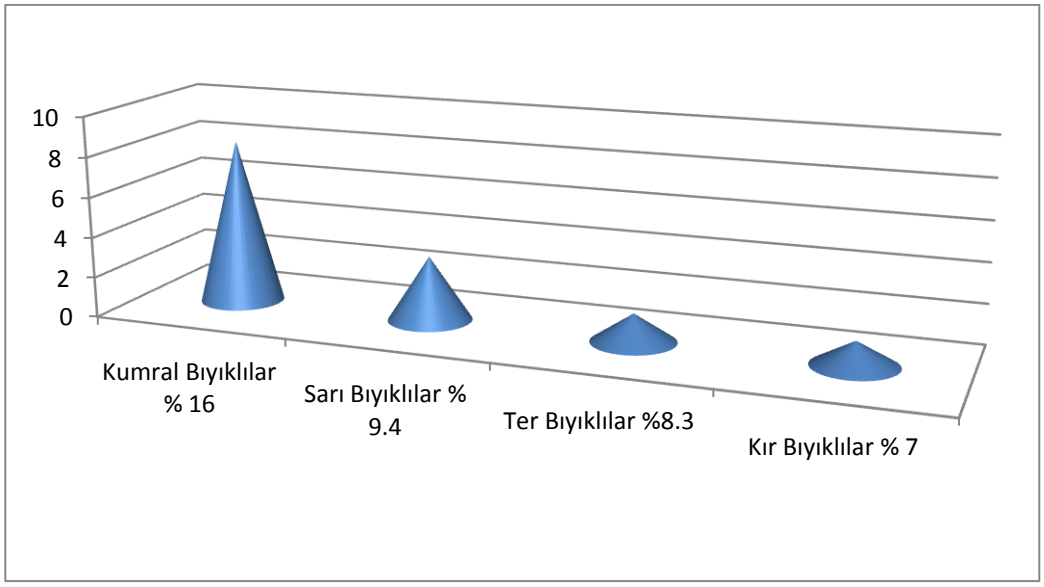
Grafik 7. Sakal-Bıyık Sahiplerinin Sancaktaki Dağılışı

Defterde köseler ile keller de belirtilmektedir. Sancakta 43 kel ve 45 köse kayıtlıdır. Sancak geneline bakıldığında sakallıların sayısı bıyıklılara göre daha azdır. 173 sakallı varken 349 bıyıklı vardır. Bu rakama şabb-ı emred ile ter bıyıklılar dâhil değildir. Sancaktaki şabb-ı emredlerin sayıları sakallı olanlardan daha az olup 63'ü bulmaktadır.

[154]Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 134.
[155] Kösece, şabca ve terce olarak yazılanlar köse, şabb ve ter ile birlikte yazılmıştır.
[156] *Matruş:* Tıraş olanlar için kullanılan bir terimdir.

Saç ve sakal kaydı bulunması o şahsın matlub grubunda olduğunun ifadesidir. Dolayısıyla her iki grubun aynı sayıda olması gerekir[157]. Sakal-bıyık tanımı olanlar arasında ter bıyıklıların sayısı incelenen dönemde 53, köselerin ise 45 kişiden ibarettir.

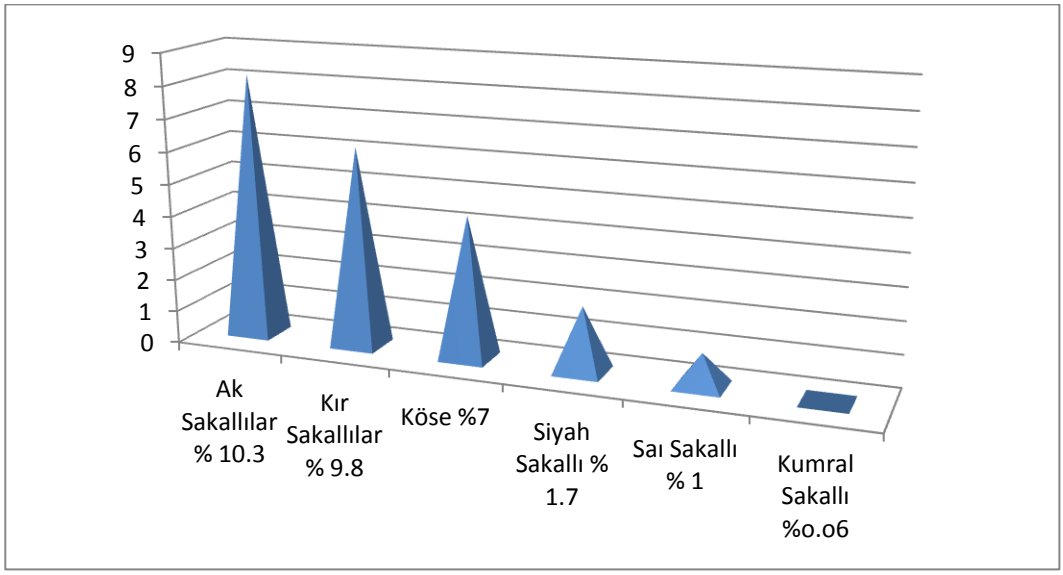
Sakal-bıyık kaydı olanların sancaktaki dağılışına göre en yüksek rakamın 216 kişiyle Gürcü Beğ mahallesinde olduğu görülmektedir. Onu 209 kişiyle Şehroz ve 162 kişiyle Sinabut mahalleleri takip eder. Dördüncü Çelebi mahallesinde 64 kişi bulunmaktadır.

Grafik 8. Sancakta Bıyık Bırakanların Durumu

Sakallılara gelince; sayıları Gürcü Beğ'de 52, Şehroz'da 46, Sinabut'ta 34, Çelebi'de 19 kişidir. Sakallıların sayısı bıyıklılara nazaran daha azdır. Sakallı olanla, eşgâli yazılanlara oranlandığında sancakta en yüksek oldukları yer % 2,5 ile Gürcü Beğ'dir. Onu %2,2 ile Şehroz Mahallesi takip eder. Sinabut %1, Çelebi %1,2'dir. Asuri Mahallesi %1'in altında bulunduğundan bu listenin sonunda yer alır.

[157] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 136.

Grafik 9. Sancakta Sakal Bırakanların Durumu

4.2. Özürlüler

Özürlülerde yaş sınırlaması yapılmamıştır. Yeni doğan sakat bir çocuk da 110 yaşındaki meflûç bir ihtiyar da kayd edilmektedir. Çok çeşitli sakatlıklar olabildiği için bunların tasnif edilerek incelenmesi daha kolay olacaktır. Meflûç, alil(sakat, hasta), bedensel özürlü olanlara topal, çolak, kolsuz, boynu eğri, altıparmaklı, akraç, el-kol özrü bulunanlara; amâ kör, yekçeşm (tek gözlü), alilü'l ayn, görme özürlü olanlara, sağır, dilsiz, kekeç, ağzı bükük, işitme ve konuşma engelliler grubuna deli, mecnun, meczup, akıl-sinir hastaları grubunda olarak ayrı yazılmıştır[158]. Sancaktaki toplamları 1260 kişi yani nüfusun % 3,1'i kadardır.

4.2.1 Bedensel Özürlüler

Bunların toplam sayıları 417 kişi olup bütün özürlüler içindeki oranları %33 kadardır. Sancak nüfusuna oranladığımızda %1 kadardır. Bu grubun en fazla sayıda oldukları yerler 8 kişiyle Hal ve Eyme'dir. Beşin üzerinde özürlü bulunan diğer yerler Haftahisar(7), Munzuroğlu(7), Pirinççi(6), Şahsuvar(6), Kürdamlik(6), Kebir(6)'dir.

[158] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s.140; Ayrıca detaylı bilgi için bakınız: Hanefi Bostan; *Arşiv Belgelerine Göre Karadeniz'de Nüfus Hareketleri ve Nüfusun Etnik Yapısı*, İstanbul 2012, s. 489.

4.2.2. Kol-Bacak Özürü Olanlar

Bu grupta en fazla 230 özürlüyle Akraç'lardır. Nüfusa oranladığımızda % 0.58 kadardır. Bu gruptaki özürlülerin tamamının nüfusa oranıysa %18,2 civarındadır. Arkaçlardan sonra en fazla özürlü 81 kişiyle Çolaklar gelmektedir. Onu da 16 kişiyle Topallar takip eder. Daha sonra da 15 kişiyle Meflûçlar gelmektedir. Bunlardan başka ikisi boynu eğri ve biri altıparmaklıdır. Bu grupta en fazla Eyme ve Hal köyleridir.

Bu gruptakilerin el-kol özrü bulunanların oranlarına bakıldığında %3,4 ile Hal ve Eyme Köyleri ilk sırada yer alıyorken onları da %3 ile Haftahisar ve Munzuroğları köyleri takip eder. Üçüncü sırada ise % 2,6 ile Pirinççi, Şahsuvar, Kürdamlik ve Camii Kebir bölgeleri yer alır.

4.2.3. Görme Özürlüler

Sancakta görme özürü olanların sayısı 713'tür. Bu gruptakilerin hepsi de gözleri görmeyen manasında olmakla beraber amâ, kör, alilül-ayn şeklinde tek gözlüler, yekçeşm olarak kayd edilmişlerdir. En fazla sayıda bulundukları köyler Tadım(29), Kuyulu(26), Hogu(20)'dur.

Avsiya, Alıncık, Aybağı, Bervi, Büyükkezin, Ekrüz, Keydan, Keban, Görgüşan, Günay, Iringil, Miyadun, Sefernik ve Tilek köylerinde görme özürü olan kimse bulunmaz. Görme özürü bir kişi olan köyler aşağıda gösterilmiştir.

Tablo 36. Görme Özrü 1 Kişi Olanların Dağılışı

Ağçakal'a	İçme	Sürsürü
Çöteli	Karaçalı	Sinmatel
Çölmeli	Kürdamlik	Sarıkamış
Danbik	Kehli	Şıntil
Elbistan	Koçan	Vartanik
Ekrüz	Nekerek	Temte
Haftahisar	Nerkeze	Tepecik
Hatunköy	Sarplı	Yılangeçiren
Hozik	Sarıyakup	

Görme özürlüler, sancaktaki özürlüler nüfusuna oranlandığında %2,3 ile Tadım Köyü başta gelir. İkinci Kuyulu Köyü %2, Üçüncü %1,5 orana sahiptir.

4.2.3. İşitme ve Konuşma Engelliler ve Konuşma Bozukluğu Olanlar

Bunların sayıları oldukça azdır. Bütün sancakta 4 sağır, 4 Kekeç ve 1 kişi de ağzı büyük vardır. Zaten bu grup özürlülere sancak genelinde rastlanmaz. Sağırların sancaktaki dağılışı Koruk(1), Aşağıçakmak(1), Kürdamlik(1), Balluca(1)ve kekeçler Balan(1), Pekinik(1), Haftahisar(1), Nerkeze(1) ile ağzı büyük olanlar Zenteriç Köyünde(1) kişi ile sayıları 9'u bulur. Sancaktaki özürlülerin nüfusuna oranı %0,7'dir.

4.2.4. Akıl-Sinir Hastaları

Akıl ve sinir hastaları mecnun ve meczup olarak görülmektedir. En çok rastlanan mecnunlardır. Sancakta bu durumda 58 kişi vardır. Meczupların sayısı 15'i bulmaktadır. Ayrıca sancakta 42 kişi "deli" sıfatıyla kayd edilmektedir. Büyük bir ihtimalle bu sıfat aslında akıl hastası değil "deli teşkilatı"[159]mensubu olduklarını tahmin etmekteyiz. Fakat kayıtlarda 74 yaşında deli lakaplı kişilere de rastlanmaktadır.

Akıl-sinir hastalarının nüfus içindeki payları düşüktür. Eğer delileri bu grup içinde değerlendirirsek özürlüler içindeki oranları % 9,1'dir.

4.3. Meslekler

Osmanlı Devleti'nde üretim faaliyetlerine katılan insanların hepsi, bağlı bulundukları sanayi dalında, ekonomik, mali, idari ve sosyal etkileri bulunan bir teşkilatın üyesidirler. Kuruluşundan itibaren Osmanlı'da kuvvetli bir esnaf teşkilatı vardı. İlk dönemlerde Ahilik Kurumu olarak görülen bu teşkilatlanma 16. Yüzyıldan itibaren etkinliğini yitirmiş bu dönemden sonra Lonca Teşkilatına dönüşmeye başlamıştır[160].

Araştırmamızda kullandığımız ana kaynak Harput Nüfus Defterleri olup modern manadaki nüfus sayımlarından farklı olduğu amacının Asakir-i Mansûre için elverişli

[159]Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s.145. Deli Teşkilatı XV. Yüzyıl sonları ile XVI. Yüzyıl başlarında Rumeli'de kurulmuş daha sonra Anadolu'ya yayılmıştır. Fakat birçok müessese gibi zamanla bozulan teşkilat Sultan II. Mahmud devrinde 1829'da kaldırılmıştır. Ayrıca geniş bilgi için bakınız: İsmail Hakkı Uzunçarşılı; "Deli", *İA*, C.III, Ankara 1946 s. 40-75, Mehmed Zeki Pakalın*; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, Ferit Develioğlu; *Osmanlıca-Türkçe Lügati*, Ankara 1999, s.82.

[160]Ahmet Aksın; "19. Yüzyılın Başlarında Bursa Şehir Esnafı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ankara 2001, s. 157.

şahısları belirlemek üzere yapıldığından her şahıs için aynı bilgiler taşımamaktadır. Dolayısıyla defterlerde çalışabilecek yaşta olan herkesin mesleği kayıt edilmiş değildir. Bir taraftan mevcut toprağın artan nüfusu besleyebilmekten uzak olması, genç nüfusu başka geçim kaynakları aramaya sevk ettiğinden bazı kimseler kendi köy veya kasabalarında zanaata yönelirken bazı kimseler de yaşadıkları yer dışında ticaret yapar olmuşlardır. Bir mesleğin yapılabilmesi ancak o zanaat koluna ihtiyaç duyulması ve nüfusun o dalı besleyecek seviyeye erişmiş olmasını gerektirir. Onun için de zanaatkârlar şehir ve kasabalarla büyük köylerde toplanmışlardır[161].

Tablo 37. 1834-1840 Tarihlerinde Harput'ta Tespit Edilen Meslek Çeşitleri

Sıra	**Mesleğin Adı**	**Kişi Sayısı**	**Düşünceler**
1	Attar	3	Kokulu madde ve baharat satanlar
2	Abacı	3	Yünden yapılmış kaba kumaş yapanlar ve satanlar
3	Bağban	53	Bahçıvan, bağcı
4	Bakkal	79	
5	Berber	76	
6	Berizci	10	
7	Bene	25	İnce urgan ipçi
8	Boyacı	31	
9	Bakırcı	1	
10	Bağcı	1	
11	Camcı	1	
12	Canbaz	4	İp üstünde yürüyerek gösteri yapan sanatçı
13	Çoban	4	
14	Çıkrıkçı	1	
15	Çerçi	50	Köy, pazar vb. yerlerde dolaşarak ufak tefek tuhafiye eşyası satan kimse.
16	Çizmeci	29	
17	Çulha(Çulcu)	419	Kaba kumaş ve Çul dokuyan
18	Debbağ	68	Deri işleyen
19	Değirmenci	40	

[161] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s.148.

20	Derz,(Terzi)	117	
21	Dülger	2	Yapıların kaba ağaç işlerini yapan kişi
22	Etmekçi	1	Ekmekçi, fırıncı
23	Eskici	11	Her türlü eski eşyaları alım ve satım işleriyle uğraşan kimsedir.
24	Hallaç	40	Pamuk ve yün atan
25	Hattat	2	Çok güzel el yazısı yazan sanatçı.
26	Helvacı	1	
27	Hekim	1	
28	Hamal	17	
29	Hancı	1	
30	Kalaycı	26	Kap kalaylayan kimse.
31	Kasap	17	
32	Köşker	157	Ayakkabıcı, ayakkabı tamir yapan kişiler.
33	Kuyumcu	57	
34	Keçeci	9	
35	Kürekçi	5	Su üzerinde taşıma yapanlar
36	Kebapçı	2	
37	Katırcı	138	
38	Mutyap	2	Kıl dokuyan, kıldan eşya satan
39	Merkepçi	5	
40	Mezarcı	1	
41	Marangoz	64	
42	Mumcu	2	
43	Nalbant	19	Hayvanların ayağına nal çakan kimselerdir.
44	Neccar	8	Dülger, marangoz
45	Lüleci	3	Çubuk, nargile, pipo vb.nde kullanılan lüleyi yapan kimse
46	Papuşçu	12	
47	Paçaçı	1	
48	Sarraç	10	Deri mamülü işleyen
49	Sazcı	2	

50	Sakı	23	
51	Sılak	19	
52	Semerci	6	
53	Şerbetçi	1	
54	Urgancı	18	
55	Aşçı	1	
56	Recber	3475	
57	Irgad	14	
58	Taşçı	6	
59	Tütüncü	2	
60	Tellal	13	
61	Tüccar	150	
62	Tarakçı	1	
63	Tüfenkçi	8	
64	Tekyeci	1	
65	Aşçı	1	
66	Hizmetli	2	
67	Boğçacı	1	
68	Kâtip	7	
69	Kâhya	16	
TOPLAM		10148	

Harput'da faaliyet gösteren esnafların tümü bu liste içerisindedir hükmüne varmak doğru olmayacaktır. Çünkü elimizdeki defterlere göre böyle bir liste oluşturduk. Zira dikkat edilirse bu listede hemen her şehirde bulunması kesin olan birçok esnaf türü görünmemektedir. Bunları sayacak olursak; Gazazalar, cilacılar, kalpakçılar, kerpiççiler kiremitçiler gibi esnaf gruplarına rastlanmamaktadır. Ancak tekrar belirtelim ki bunlara rastlamayışımız bu esnaf gruplarının Harput'ta faaliyet göstermedikleri anlamaına gelmemelidir. Yine Harput'ta faaliyet gösteren bu esnaf gruplarının kethüda ve yiğitbaşıları 1845 tarihli bir sicil kaydında mevcuttur (Bkz. Tablo 31)[162].

[162] Ahmet Aksın; *19. Yüzyılda Harput*, s. 184-185.

Tablo 38. Harput'ta Mevcut Bazı Esnaf Gruplarının Kethüda ve Yiğitbaşıları

Esnaf	**Kethüdası**	Yiğitbaşısı
Çubukçu Esnafının	Osman	Hacı Selim
Tarakçı "	Mehmet	Mustafa
Hamamcı "	İsmail	Kahraman
Kasaplar "	Ebubekir	Eyüp
Mutaf "	Mehmet	Ebubekir
Hancılar "	Yusuf Ağa	Mehmet
Katırcılar "	Veli Efendi	Hüseyin
Canbaz "	Ömer	Hacı Hüseyin
Kebapçı "	Ali	Mehmet
Çilingir "	Mehmet	Ahmet
Bedestan Reayalarnın	Bersamoğlu Kiyork	Aşçıoğlu Kigor
Dökmeci ve Tenekeci	Karabet	Minar
İslam Tüccarlarının	Hacı Süleyman	Abdülkadir

Görüldüğü üzere bu belgede mevcut onüç esnaf grubu içerisinde kethüda ve yiğitbaşısı gayr-i müslim olan sadece iki meslek grubu vardır. Bu bakımdan Harput sancağının ticari hayatına Müslimlerin hâkim olduğunu söyleyebiliriz**.**

218 Numaralı Harput şeriyye sicilindeki 26 Haziran 1836 tarihli kayıttan Harput sancağının kirahane hesbından esnaf üzerine tevzi edilen 4593 kuruş verginin esnaf gruplarına dağılımını ve bu dağılım neticesinde hangi esnaf grubunun daha çok bulunduğunu kazanç ve refah seviyesinin yüksek olduğunu tesbit edebiliriz.(Bkz Tablo 32)[163]

[163] Ahmet Aksın*; 218 Numaralı HŞS*., S. 263-264.

Tablo 39. 1836 Tarihinde Harput Esnaflarının Ödediği Vergiler

Esnaf Adı	Ödediği Vergi (kuruş)	Oran (%)
Semerci	18	0.4
Nalbant	22	0.5
Demirci	24	0.5
Kalaycı	40	0.9
Neccar	50	1.1
Sarraç	78	1.7
Berber	101	2.2
Nalçacu ve Çakucu	123	2.7
Eskici	249	5.4
Ekmekçi	261	5.7
Babuççu	475	10.3
Debbağ	502	10.9
Kasap	504	11
Attar	975	21.2
Bakkal	1172	25.5

Yukarıdaki tabloda anlaşılacağı üzere en fazla vergi Bakkal esnafı ile Attar esnafı tarafından verilmiştir. En düşük vergi oranı ise % 0.4 oranı ile semerci esnafınındır.

4.3.1. Zanaat Erbabı

4.3.1.1. Gıda Maddeleri ve Mutfak Eşyaları İmal ve Satıcıları

Gıda maddelerini hazırlayıp satanlardan işi belirtilenlerdir. Bunların başlıcaları aşçı(1), balıkçı (1), helvacı kebapçı kasap bakkal gibi mesleklerdir.

4.3.1.2. Giyim Eşyası İmal ve Satıcıları

Gruplandırılabilen meslekler içinde giyim eşyası imal ve satıcılarıdır. İncelediğimiz dönemde Harput'ta bu gruptaki esnaflar arasında Cullah, Debbağ, Boyacı, Terzi gibi esnaflar en önde gelen grupları teşkil etmekteydi.

Cullah ya da Çulha genel adı altında anılan dokumacılar çoğunlukla kaba bez, astarlık, alaca, tülbent, gömleklik cinsi bez ve kumaşlar dokurlardı. Her şehirdeki çulha

esnafı dokuyacakları bezin miktarı ve ölçüsünü kendi aralarında kararlaştırırlar ve ahi baba adı verilen idarecileri vasıtasıyla kadıya tasdik ettirirlerdi. Dokunan bezler, boyacılara eşit bir miktarda dağıtılır, boyanıp hazır hale geldikten sonra kumaş satanlar tarafından bedestende satışa çıkarılırdı. 1830'larda Avrupa'da makineleşme Osmanlı dokumacılığı için bir dönüm noktası oldu. 1850'lere doğru Osmanlı pamuklu sanayinin hapsolduğu mahalli pazarlarda daha da azalarak yerini ucuz ithal mallara bırakması çullah esnafının çöküşünü hızlandırdı[164]. Sancakta 419 Çulha esnafı[165] vardır. Bu miktarın sancaktaki toplam nüfusa oranı ise % 1'dir.

Bir diğer önemli esnaf ise debbağlar'dır. Ham deri ve tabaklama malzemesi Anadolu'nun hemen hemen her terinde şu ya da bu ölçüde bulunmasına karşın dericilik küçümsenmeyecek boyutlarda bir bölgesel uzmanlaşma alanıdır[166].

Tarım ürünlerinin yanı sıra hayvan ürünlerinin bolluğu bakımından da Harput önemli bir hayvan yetiştirme merkeziydi. Hayvancılık sayesinde geçimini sağlayan kasabın yanında deri işlemeciliğinin ileri seviyede olduğu, özellikle yemeniciliğin debbağhanelerde işlenerek elde edilen deriden çarık, çizme, papuç semer gibi yan üretiminin yapıldığı anlaşılmaktadır[167].

Debbağ, meşin kösele yapmak için hayvan derilerini sergileyen sanat sahipleri hakkında kullanılan bir tabir olmakla birlikte halk dilinde tabak biçiminde kullanılmaktadır. Sancakta 68 debbağ esnafı[168] vardır. Debbağlık, yörede küçükbaş ve büyükbaş hayvan yetiştiriciliği ile paralellik gösteriyordu. Saraç, pabuççu gibi meslekler icra edilirken işlenmiş deri kullanıyordu. Sancakta toplam 10 Saraç ve 12 Pabuççu bulunuyordu.

Terzilik bir zanaat olmanın ötesinde piyasaya üretim yapan bir sektör olarak görülmektedir. Sipariş olsun veya Pazar için üretim yapılsın terziler yerli dokuma ve ithal malı yünlü kumaşlar kullanıyordu. Henüz fabrikasyon uygulama devreye girmediği için terziler genellikle evlerde dokunan yünlü kumaşları satın alıyorlardı. Bu nedenle kumaş standardını tutturmak oldukça güç oluyordu. Zaman içinde tüccar terziler yünün eğrilip iplik haline getirilmesinden kumaş haline gelmesine kadar geçen çeşitli safhalara yatırım yaparak seri elbise üretip bu elbiseyi de panayırlarda

[164] Feridun Emecen; Cullah, *TDİ,* C. VIII, İstanbul 1993, s.84.
[165] BOA, 2675, 2676, 2677 Harput Nüfus Defterleri.
[166] Halime Kozlubel Doğru; *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca'nın Demografik, Sosyal ve Ekonomik Durumu*, Ankara 2011, s. 97.
[167] İbrahim, Erdoğdu, Harput'ta Gayri Müslimler, s. 25-29.
[168] BOA, 2675, 2676, 2677, Harput Nüfus Defterleri

satarlardı[169]. 117 kişiyle temsil edilen terzilerin sancaktaki toplam nüfusa oranları % 0,2'dir.

Sancakta günün modasına uygun olarak ayakkabı imalatı çok yaygındı. Sancakta 157 köşker esnafı[170] bulunmaktaydı. Ayakkabı giyim eşyası ve koşum araç-gereçleri yapanlar kendi aralarında teşkilatlanmışlardı. Kunduracılar, pabuççular çeşitli kalite de ayakkabı üretiyordu[171]. Ayakkabıcılığı nüfusa oranlandığına % 0,3 oranına sahipken bu meslek grubuna 29 çizmeci ile 12 pabuççu esnafına katarsak 198 kişiyle sancağın en kalabalık esnaf grubunu oluşturmaktaydı.

Tüketime yönelik malları satan bakkal ve benzeri esnaf grupları her dönemde olduğu gibi şehir esnafı arasındaki önemini bu dönemde de korumaktadır. Halkın günlük ihtiyacını karşılayan sancakta 79 bakkal esnafı vardı.

Kırsal kesimlerde yaşayanlar çerçilerden ihtiyaçlarını giderirlerdi. Bunlar genellikle mallarını kırsal kesimlerde dolaşarak satarlardı. Aralarında en az kazanan çerçilerdir. Zaman zaman köylerde mallarını takas yöntemiyle pazarlamaktadırlar. Bu durum karşılıklı iki tarafın da işini kolaylaştırmaktadır. Sancakta 50 Çerçi Esnafı bulunmaktadır. Ayrıca sancakta 1 Boğçacı bulunmaktadır.

İnce urgan yani ipçi olarak bilinen Bene esnafına dâhil 14 kişi bulunuyordu. Boyacı esnafı bu iş kollarına bağlı olarak esnaf grupları arasında önemli bir yere sahipti. Boyacı esnafına dâhil 31 kişi bulunuyordu.

4.3.2. İhtiyaç Maddeleri Satıcıları

Isınma için olduğu kadar gıda maddelerinin yemeğe dönüşmesi için de odun ve kömüre gerek vücut gerek ev, gerekse mutfak malzemelerinin temizlenmesi için sabuna, aydınlanma için muma(2) ihtiyaç vardı[172]. İhtiyaç maddeleri olarak adlandırdığımız bu gruptaki mesleği belirtilen esnaf sayısı 10 kişiden azdır.

4.3.3. Saraciye ve Koşum Malzemeleri İmal ve Satıcıları

Defterde kayıtlı saraciye ve koşum malzemeleri imalat ve satıcıları ile nalbantların sayısı 27'dir. İçlerinde en fazla sayıda kayıt edilmiş olanlar 19 kişiyle nalbantlar, 6 kişiyle semerciler ve 2 kişiyle muytablar[173] bu grup içinde incelenmiştir.

---

[169] Halime Kozlubel Doğru; *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca, s.72.*
[170] BOA, 2675, 2676, 2677, Harput Nüfus Defterleri
[171]Halime Kozlubel Doğru; *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca.* S.121.
[172] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 153.
[173] Muytab: Kıldan dokuma yapanlar için kullanılır.
[173] Yusuf Halaçoğlu*; Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme,* PTT Genel Müdürlüğü, Ankara 2002, s.65.

4.3.4. Nakliyeciler

Osmanlı toplumunda kara taşımacılığının zayıf olduğu deniz taşımacılığının ön plana çıktığı görülmektedir. Şehir içinde veya yakın mesafeler arasında kara taşımacılığının da önem kazandığını düşünebiliriz. Diğer yandan yaygın ve etkin bir organizasyon olarak derbent teşkilatı ile yol güzergâhlarındaki han ve kervansaraylar dikkate alındığında günün şartlarına göre gelişmiş bir ulaşım ve taşımacılık altyapısı oluşturulduğu görülmektedir[174].

Kısa mesafeli ve nispeten küçük hacimli malların taşınmasında hamallar ön plana çıkmaktadır. Bir çarşıdan diğerine yapılan taşımacılık işlerinin hamallar tarafından gerçekleştirildiğini düşünebiliriz[175]. Sancak genelinde 17 hamal vardır. Merkepler uzun yola dayanan hayvanlardır. Sancak genelinde 5 merkepçi vardır. Kısa yol taşımacılığını katırcılar yapmaktadır. Defterlerde 138 katırcı kayıtlıdır.

4.3.5. Sağlık Personeli

Sayıları az olmasına rağmen defterlere sağlık hizmetinde çalışanlar kayıt edilmiştir. Bunlar hekim(1) ve çıkrıkçı(1)'dır.

4.3.6. Hizmetliler

Hizmetli grubuna giren vazifelilerin dairelerinde yahut büyük konaklarda bulunabilecek olanlardır[176]. Sancak genelinde iki hizmetli bulunmaktadır.

4.3.7. Kahveciler

Kahvehane sahipleri değilse bile Lüleci[177](3)olarak kayıt edilen mesleğe Meydan Mahallesinde rastlanır.

4.3.8. Gösteri Sanatçıları

Bunlar da iki kısma ayrılır. Müzikle uğraşanlar sazcılar ile halkı eğlendiren cambazlardır. Kayıtlı iki sazcı Hoca Mescidi ile Ahmed Mescidi Mahallelerindedir. Cambazlar ise Meydan, Ortak, Esediye ve Ebutahir Mahallelerinde birer kişi olarak kayıtlıdır.

---

[174] Mübahat S. Kütükoğlu; *Osmanlılarda Narh Müessesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983,s.88.

[176] Mübahat S. Kütükoğlu; *Menteşe Sancağı*, s. 154.

[177] Lüleci: Çubuk, nargile, pipo vb.de kullanılan lüleyi yapan kimse.

4.3.9. Diğer Meslekler

İncelediğimiz döneme ait önemli meslek gruplarından biri de kuyumculuktur. Osmanlı kuyumculuğunda biçim, üslup ve estetik açısından başlangıçta İran sanatının etkileri görülmekle beraber Doğu-Batı ülkelerinden kıymetli taşlar ithal edilmesi XVI. yüzyıl ortalarından sonra Van, Diyarbakır, Harput, Sivas ve Mardin gibi kentler başta olmak üzere tüm ülkede metal işçiliğinin ve kuyumculuğun gelişmesini sağlamıştır. Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde sanatkârlar arasında tercih edilen madenler; gümüş, bakır ve pirinçtir. Bunların üzerleri altın, mine ve sır ile renklendirilirdi. Bu yolla gümüş kimi zaman pirinç, kimi zaman altınla bir araya getirip taçlar, gerdanlıklar, aynalar, hançerler, kadın kemerleri, tepelikler, askı ve çeşitli takılar yapılırdı[178].

Sancak genelinde 57 kuyumcu esnafı varken bunların tamamı gayr-i müslimlerden oluşmaktadır.

Diğer esnaf grubu ise marangozlardır. Bölgenin ormanlık alanlarının fazla olmaması orman ürünleriyle ilgili ticari faaliyetleriyle paraleldir. Sancakta 64 marangoz esnafının olması buna delil teşkil etmektedir.

Sancakta bulunan iki tütüncü esnafı dikkat çekicidir. Tütün yüzyılın başından itibaren imparatorluk sınırları içinde eskisinden daha yaygın olarak kullanılmaya başlanmıştır. Savaşa giden veya ayaklanmaları bastırmak için eşkıya takibinde olan asker için külliyetli miktarda tütün gönderiliyordu[179].

Sancakta iki hattat bulunmaktaydı. Hattatlar, yazı sanatları içinde esas itibariyle *Hat Sanatı* denilen temel etrafında buluşan tezhip, ebru gibi süsleme sanatlarından ve yazma kitapların hem belgesi hem de tezyinatından sayılan minyatürden oluşur. Ayrıca hat sanatı gerek uygulayıcılar ve gerekse halk tarafından kutsal sayılmıştır. Şiirler, güzel sözler, mısralar, beyitler, atasözleri, öğütler, tarihler bu yazıyla daha da güzellik kazanmışlardır. Yüzyıllar boyunca sarayların, kasırların, köşklerin, külliyelerin, hanların, kervansarayların kapı ve pencere alınlıklarına, kubbe kasnaklarına, dış duvarlarına, çeşmelerin köprülerin, bendlerin kitabelerine, mezar ve menzil taşlarına hat sanatıyla süslenmiş ve kahvelere kadar süslü çerçeveler tezhipler içinde yerleştirilip asılarak duvarlar bezenmiştir[180]. XIX. Yüzyıl boyunca meşhur âlim ve mutasavvıf ile seksenyedi icazetli âlim ve onsekiz meşhur hattatın Harput'taki medreselerden

[178] Erol Özbilgin; *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, İstanbul 2004, s. 579.
[179] Halime Doğru; "Silistre Sancağında Harcamalar ve Vergiler", *Rumelide Yaşam*, İstanbul 2007, s. 175-180.
[180] Erol Özbilgin; Bütün Yönleriyle Osmanlı, s. 237.

yetiştiğini kaydeden[181] bu rakamlar 1823-1863 yılları arasındaki Harput'un ilim ve kültür seviyesi hakkında bir fikir vermesi bakımından önemlidir

Yaygın mesleklerden biri de berberliktir. Sancak genelinde 76 Berber Esnafı vardır. Berber dükkânları ilkel bir sağlık ocağı gibi çalışıyordu. Berberler, diş çektikleri gibi zaman zaman sünnet de yaparlardı. Gezici bazı berberler köyleri dolaşarak da mesleklerini icra ederdi. Bütün bu çalışma gayretlerine rağmen berberler dar gelirli kimselerdi[182].

Harput'ta gıda sektörüne hizmet eden fırınlar, ekmekçi dükkânları ve helvacılar vardı. Fırın ve ekmekçi dükkânlarının sahiplerinin genellikle değirmen hisseleri de bulunuyorlardı. Ekmek yapmak için kendi değirmenlerinden gelen unu kullanıyorlardı. Asıl bu konuda Helvacı Esnafı dikkat çekmektedir. Helvacılar üretimlerini sancakta pazarladıkları gibi helva dayanabileceği mesafeye kadar da götürüyorlardı[183].Sancak genelinde 40 değirmenci bulunmaktaydı.

Gerek sancak merkezinde gerekse kırsal kesimlerde tarıma dayalı meslekler yaygındı. Küçük çiftliklerde tarla sürmek, ekmekçi, biçmek, ürünü değirmene götürmek gibi her türlü iş aile üyeleri tarafından yapılıyordu. İş gücü yeterli olmayan ile yeterli toprağı olmayan 3475 kişinin Rençberlik yaptığı kaydı bulunmaktadır. Sancak'ta nüfusun % 8,7' i rençberlikle uğraşıyordu.

Harput Esnaf Teşkilatı incelediğimiz belgeler doğrultusunda esnafların iktisadî güçleri açısından gruplandırılarak değerlendirilmiştir. XIX. yüzyılda diğer kentlerdeki esnaf gruplarını ve faaliyetlerini incelediğimizde esnaf grupları ve esnafların etkinlikleri benzerlikler ve farklılıklar göstermektedir. Sadece kaynakların karşılaştırılmasından Harput'taki esnaf gruplarının o dönemdeki birçok şehirle benzerliklerinin olduğunu söylemek mümkündür. Örneğin; XIX. yüzyılda Uşak çok hareketli bir ticarî hayata sahiptir. Çeşitli imalathaneler ve el sanatları geniş bir çevrenin ihtiyacını karşılarken aynı zamanda tarım mahsullerinin de pazarlandığı bir şehir durumundadır. Uşak sanatkâr ve esnafının, civar nüfusun ihtiyacını karşılamakla birlikte uzak yerlere de imalatları tüccarlar tarafından ulaştırılmaktaydı[184].

Diyarbakır'da tevzii defterine göre XIX. yüzyılda 46 esnaf grubu bulunmaktadır. 1785–1850 yılları arasında Diyarbakır Şer'iyye Sicillerine göre;

---

[181] İshak, Sunguroğlu; Harput Yollarında, s. 158.
[182] Halime Kozlubel Doğru; *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruc,* s. 167
[183]Halime Kozlubel Doğru; *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca, s*.167.
[184] Esma Özlem Tiryaki; Tanzimat Döneminde Antep Teşkilatı (*Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gaziantep 2006, s. 75-80.

Diyarbakır'daki esnaf grupları sayısı 88 olarak tespit edilmiştir. Diyarbakır'daki Esnaf grupları iktisadi güçleri açısından tasnife tabii tutulduğunda XIX. Yüzyılda Diyarbakır'da faaliyette bulunan esnaf grupları arasında Cullah, Bakkal, Bezzaz, Hallaç, Haffaf, Debbag, Habbaz ve Boyacı esnafları en önde gelen grupları teşkil etmekteydi. Özellikle Hallaç, Cullah, Bezzaz esnafının şehir ekonomisinde önemli bir rolü vardı. Boyacı esnafı da, bu iş kollarına bağlı olarak esnaf grupları arasında önemli bir yere sahipti. Tüketime yönelik malları satan Bakkal ve benzeri esnaf grupları da, her dönemde olduğu gibi, şehir esnafı arasındaki önemini bu dönemde de korumaktaydı[185].

1825–1826 senesine ait bir tevzi defterinde Halep'teki esnaflar 43 gruba ayrılmıştır. Tarh edilen vergilerden anlaşıldığına göre en önemli esnaf grubu, kendilerine tarh edilen toplam verginin % 14,8'ini ödeyen Destgâhlardı. Bunu % 7,56 ile Simkesan, % 7,32 ile Kassaban, % 6,15 ile Bakkalan- Bazarbası, % 4,225 ile Emtia-ı Müsâbin ve % 4, 02 ile Debbağan esnafı izlemekte idi. Buna göre Halep'te en önemli esnaf grubu dokuma esnafıdır. Bu gruplar sadece tevzi edilen sâlyâneye muhatap gruplardır[186].

İstanbul kadar olmasa bile, Anadolu şehirleri içerisinde en fazla esnaf gruplarının faaliyette bulunduğu yer Bursa olup, aynı zamanda dükkân sayısı bakımından da en yüksek orana sahiptir. Toplam 117 esnaf grubu bulunmaktadır[187].

XIX. yüzyılda Ankara'da 75 esnaf, Sivas'ta 58 esnaf grubu var iken, Selanik'te esnaf teşekkülü sayısı 87'dir[188]

Sonuç olarak, bölgesel yakınlık bakımından Diyarbakır Harput şehirleri arasında şehirde ön plana çıkan esnaf gruplarının benzerlikleri dikkat çekicidir. Yine Uşak, Halep, Diyarbakır, Antep, gibi şehirlerde de dokumacılık ve deri iş kolları yer almaktadır. Bugün de bu özelliklerinin devam ettiğini söyleyebiliriz.

---

[185]İbrahim Yılmazçelik. *XIX. Yüzyılın ilk Yarısında Diyarbakır (1750–1840).* Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1995, s. 308-311.

[186] Hilmi Bayraktar; *XIX. Yüzyılda Halep Eyaleti'nin İktisadi Vaziyeti,* Fırat Üniversitesi Orta - Doğu Araştırmaları Merkezi Yayınları No:8, Fırat Üniversitesi Basım Evi, Elazığ 2004, s. 99.

[187] Musa Çadırcı; *Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, s. 135-139.

[188]Ömer Demirel; "Osmanlı Esnafı 1750–1850", *Türkler,* C. XIV, Yeni Türkiye Yay, Ankara 2002, s. 256.

Tablo 40. Sancakta Dördün Altında Mensubu Görünen Meslekler

Meslek Adı	Şahıs Sayısı	Meslek Adı	Şahıs Sayısı
Aşçı	1	Muytab	2
Attar	3	Mumucu	2
Abacı	3	Mezarcı	1
Bakırcı	1	Kebepçı	2
Bağcı	1	Lüleci	3
Balıkçı	1	Paçacı	1
Camcı	1	Tarakçı	1
Canbaz	4	Tekyeci	1
Çoban	4	Tütüncü	2
Çıkrıkçı	1	Dülger	1
Ekmekçi	1	Sazcı	2
Hattat	2	Boğçacı	1
Hancı	1		
Hekim	1		
Helvacı	1		

4.3.10. Gayri Müslimlerin İcra Ettiği Meslekler

Osmanlı Devleti'nde sanat ve ticaret Müslüman halk tarafından pek makbul işler sayılmadığından bu gibi işler genellikle gayri müslimler yapmıştır. Müslüman olmayan halk hemen hemen akla gelebilecek her türlü işi yapmıştır. Ancak yalnız Müslümanlara özgü bazı iş ve görevler de vardı ki bunlar gayri müslimlere verilmemiştir. Mesela müftülük, kadılık, müderrislik gibi ilmiye mesleği müslümanlara özgü işlerdi. Camilerle ilgili vakıfların mütevellileri, Kur'an ticareti ve benzeri işler de yine Müslüman olmayan halka kapalıydı[189]. Sancakta esnaf grupları içerisinde gayri müslim esnafın fazla yoğunlukta olmadığı görülmektedir. Gayri Müslimlerin yoğun oldukları meslek dalları ve oranları aşağıdaki tabloda görüldüğü şekildedir.

[189] Yavuz Ercan; *Osmanlı Yönetiminde Gayri Müslimler*, Ankara 2001, s.224-225.

Tablo 41. Gayri Müslim Esnaf Sayıları ve Oranları

Esnaf	Müslim	G.Müslim	Toplam
Abacı	-	3	3
Attar	2	1	3
Berizci	-	10	10
Beneci	-	25	25
Boyacı	-	31	31
Berber	95	28	123
Çulçu	14	405	419
Çerçi	-	20	20
Dülger	-	1	1
Terzi	-	66	66
Demirci	2	13	15
Debbağ	68	7	75
Etmekçi	-	1	1
Hallaç	2	38	40
Kalaycı	8	18	26
Keçeci	-	9	9
Kuyumcu	-	57	57
Köşker	18	135	153
Kürekçi	-	5	5
Katırcı	115	23	138
Lüleci	2	1	3
Rençber	2692	783	3475
Urgancı	-	18	18
Mutyab	-	2	2
Nalband	-	14	14
Taşçı	2	4	6
Tüccar	63	87	150
Tüfenkçi	-	8	8
Tarakçı	1	3	4
Semerci	-	2	2

BEŞİNCİ BÖLÜM

5. NÜFUS DEĞİŞİKLİKLERİ

5.1. Doğumlar

1834 yılı kayıtlarında 426 yerde Harput'da doğum kaydı bulunmaktadır. Bundan da kazanın her mahallesinde ve köylerinde doğum kaydı bulunmamaktadır.

1834 yılında doğan bebek sayıları sancağın erkek nüfusunun % 1'ini teşkil etmektedir.

Tablo 42. Doğumların Erkek Nüfusu Oranları

Mahalleler	Doğumlar	Erkek Nüfus	Oran %
Meydan Mah.	1	667	0.1
Ağa Cami	5	355	1.4
Hoca	4	302	1.3
Ahmed Bey	3	89	3.3
Alaca	3	251	1.1
Sarahatun	3	338	0.8
Zahiriye	2	158	1.2
Karasofu	1	109	0.9
Kal'a	1	105	0.9
Kebir	2	99	2
Ahi Musa	4	134	2.9
Müderris	3	148	2
Ortak	3	334	0.8
Hacılar	2	204	0.9
Esediye	4	239	1.6
Ebutahir	7	309	2.2

Köyler	**Doğumlar**	**Erkek Nüfus**	**Oran %**
Hüseynik	5	357	1.4
Sarıyakup	1	98	1
Miyadun	1	189	0.5
Eyübbağı	2	239	0.8
Kesrik	1	249	0.4
Pirinççi	2	492	0.4
Hoğu	6	303	1.9
Hoş	3	229	1.3
Kıraç	1	163	0.6
Şahsuvar	1	187	0.5
İçme	3	144	2
Tepecik	6	92	6.5
Alişam	5	303	1.6
Ahur	1	28	3.5
Aybağı	1	33	3
Koçkal'a	1	149	0.6
Sarplu	1	166	0.6
Köğank	1	285	0.3
Mollakendi	4	356	1.1
Hozektek	3	167	1.7
Germili	6	337	1.7
Dadeş	1	104	0.9
Kürdamlik	4	415	0.2
Tilenzit	1	154	0.6
Hoh-u Ülya	3	442	0.6
Kinediç	2	355	0.5
Çulçapur	2	141	1.4
Hoh-u Süfla	2	119	1.6
Balluca	1	83	1.2
Tenrivermiş	1	46	2.1
Çölmek	1	18	5.5

Yılangeçiren	3	49	6.1
Şüşnaz	1	93	1
HacıSeli	1	100	1
Pekinik	6	208	2.8
Hal	2	355	0.5
Sarını	3	223	1.3
Alaca	1	190	0.5
Avculu	2	102	1.9
Çorçuk	1	38	2.6
Nurali	2	124	1.6
Mürüdü	1	95	1
Keydan	1	56	1.7
Ekrüz	2	87	2.2
Erzük	1	167	0.5
Tilek	1	123	0.8
Çötelik	1	70	1.4
Alpavut	1	68	1.4
Berivan	1	101	0.9
Sünlik	1	110	0.9
Fatmalı	1	77	1.2
Danbik	1	75	1.3
Alıncık	1	65	1.5
Koçan	1	142	0.7
Günay	2	129	1.5
Haftahisar	2	440	0.4
Herdi	2	65	3
Büyükkezin	2	44	4.5
Koruk	3	444	0.6
Avsiya	3	183	1.6
Güdayik	3	53	5.6
Zaratihani	1	96	1
Kehli	5	132	3.7

Tilenzit	3	58	5.1
Sarılı	2	66	3
Şeyhhacı	6	246	2.4
Eyübağı	1	38	2.6
Ağınsı	4	197	2
Erüzik	4	143	2.7
Ağ Mezra'a	2	106	1.8
Germili	8	312	2.5
Şıntil	5	355	1.4
Kıraç	8	184	4.3
İlemil	3	68	4.4
Ahur	4	245	1.6
Munzuroğlu	21	721	2.9
Kenefik	1	75	1.3
Eyme	19	466	4
Pirnççi	9	492	1.8
Vertetil	6	192	3.1
Mürü	1	128	0.7
Hogu	7	572	1.2
Şemsi	6	201	2.9
Könk	8	428	1.8
Köğank	5	216	2.3
Erzürek	1	47	2.1
Tadım	12	469	2.5
Sarıkamış	9	250	3.6
Kuyulu	34	971	3.5
Yukarı Hoh	16	561	2.8
Gölcük	6	257	2.3
Vartinik	2	80	2.5
Holvenk	2	482	0.4
Bezmişen	5	607	0.8
Eşvan	3	437	0.6

Nekerek	4	191	2
Elpaved	7	228	3
Çöteli	2	85	2.3
Sarını	2	46	4.3
Körpe	9	493	1.8

En fazla doğum olan mahalle 7 doğumla Ebutahir mahallesi, köy olarak da 34 doğumla Kuyulu köyüdür. Onu da 21 doğumla Munzuroğlu ve 19 doğumla da Eyme Köyleri takip eder. Doğan bebekler sancaktaki erkek nüfusa oranladığında % 6,5 - % 0.1 arasında değişen rakamlar bulunur. En yüksek oran olan % 6,5 Tepecik'e aittir. Onu % 6,1 ile Yılangeçiren Köyü takip eder. En fazla doğumun kayıt edildiği Kuyulu Köyünün oranı ise % 3,5' tur.

5.2. Ölümler

Doğumlardan farklı olarak nüfus defterlerine kayıtlarının olduğu sancağın hepsinde ölümlerin bulunduğu görülmemektedir. 1834 yılında Sancak'ta 10 mahalle ve 52 köyde toplam 141 ölüm vuku bulmuştur. Normalde kalabalık olan yerlerde ölüm oranının fazla olması gerekirken Harput'ta aşırı kalabalık olmayan Mıgı Köyünde 8 ölüm kaydı ile köyler arasında en fazla ölüm vuku bulan köydür. Mahalleler arasında ise 6 ölüm kaydı ile en fazla Meydan ve Hoca Mahallelerinde ölüm vakası tespit edilmektedir.

Tablo 43. Ölümlerin Erkek Nüfusa Oranları

Mahalle ve Köyler	**Ölüm Sayısı**	**Erkek Nüfus**	**Erkek Nüfusa Oranları**
Meydan	6	667	0.8
Ağa Camii	1	355	0.2
Hoca Mescidi	6	302	1.9
Ahmed Bey	2	89	2.2
Alaca	1	251	0.3
Kal'a	2	105	1.9
Kebir	4	99	4
Ahi Musa	1	134	0.7
Hacılar	1	204	0.4

Ebutahir	5	304	1.6
Holvenk	2	482	0.4
Miyadun	1	189	0.5
Kesrik	4	249	1.6
Ertminik	2	33	6
Pirinççi	7	492	1.4
Mıgı	8	256	3.1
İlemil	1	32	3.1
Şehroz	3	187	1.6
Zenteriç	1	212	0.4
Alişam	2	303	0.6
Agınsı	2	74	2.7
Aybağı	2	33	6
Karaman	1	72	1.3
Köğank	3	285	1
Mollakendi	2	356	0.5
Hozektek	1	167	0.5
Germili	2	337	0.5
Daldik	1	26	3.8
Hoh-u Ülya	5	442	1.1
Kinediç	2	355	0.5
Tenrivermiş	1	46	2.1
Çölmek	1	75	1.3
Şüşnaz	1	93	1
Hacıseli	3	100	3
KürdamlikKuzlubad	2	81	2.4
Pekinik	2	208	0.9
Hal	1	355	0.2
Koruk	2	444	0.4
Sarını	1	287	0.3
Alaca	1	190	0.5
Obuz	1	37	2.7

Tilek	1	123	0.8
Berivan	4	101	3.9
Sünlik	8	110	7.2
Fatmalı	1	77	1.2
Günay	1	129	0.7
Alıncık	1	65	1.5
Pincirik	1	130	0.7
Pırnos	1	53	1.8
Helindir	2	95	2.1
Bervi	1	239	0.4
Bişirto	1	126	0.7
Hatunköy	1	63	1.5
Dişidi	1	214	0.4
Üngüzek	1	136	0.7
Üçağaç	1	46	2.1
Piran	6	621	0.9
Temte	3	187	1.6
Helezür	4	276	1.4
Göl	1	267	0.3
Seli	3	155	1.9

5.3. Doğumlarla Ölümlerin Mukayesesi

1834 yılında 426 doğum kaydı varken 141 ölüm vakası olmuştur. Yani 1834 yılı erkek nüfusunda 285 kişi kadar bir çoğalmanın olduğuna işaret eder. Yukarıdaki tablolar doğumların ölümlere nazaran daha fazla olduğunu ortaya koymaktadır. Eğer nüfus kayıtlarının bulunmadığı yerlerde de durum aynı ise o zaman 1834 yılı için Harput Sancağında bir nüfus artışından söz edilebilir.

Tablo 44. 1834 TarihindeHarput Sancağında Doğum ve Ölümleri

Mahalleler	**Doğum Sayısı**	**Ölüm Sayısı**
Meydan	1	6
Ağa Cami	5	1
Hoca	4	6
Ahmed Bey	3	2
Alaca	3	1
Sarahatun	3	-
Zahiriye	2	-
Karasofu	1	-
Kal'a	1	2
Kebir	2	4
Ahi Musa	4	1
Müderris	3	-
Ortak	3	-
Hacılar	2	1
Esediye	4	-
Ebutahir	7	5
Hüseynik	5	-
Sarıyakup	1	-
Miyadun	1	1
Eyübbağı	2	-
Kesrik	1	1
Pirinççi	2	7
Hoğu	6	1
Hoş	3	-
Kıraç	1	-
Şahsuvar	1	3
İçme	3	-
Tepecik	6	-
Alişam	5	2
Ahur	1	-

Köyler	**Doğum Sayısı**	**Ölüm Sayısı**
Aybağı	1	2
Koçkal'a	1	-
Sarplu	1	-
Köğank	4	3
Mollakendi	3	2
Hozektek	6	1
Germili	1	2
Dadeş	1	-
Kürdamlik	4	3
Tilenzit	1	-
Hoh-u Ülya	3	5
Kinediç	2	2
Çulçapur	2	-
Hoh-u Süfla	2	-
Balluca	1	-
Tenrivermiş	1	1
Çölmek	1	1
Yılangeçiren	3	-
Şüşnaz	1	1
HacıSeli	1	3
Pekinik	6	2
Hal	2	1
Sarını	3	1
Alaca	1	1
Avculu	2	-
Çorçuk	1	-
Nurali	2	-
Mürüdü	1	-
Keydan	1	-
Ekrüz	2	-
Erzük	1	-

Tilek	1	1
Çötelik	1	-
Alpavut	1	-
Berivan	1	4
Sünlik	1	8
Fatmalı	1	1
Danbik	1	-
Alıncık	1	1
Koçan	1	-
Günay	2	1
Haftahisar	2	-
Herdi	2	-
Büyükkezin	2	-
Koruk	3	-
Avsiya	3	-
Güdayik	3	-
Zaratihani	1	-
Kehli	5	-
Tilenzit	1	-
Sarılı	2	-
Şeyhhacı	6	-
Eyübağı	1	-
Ağınsı	4	2
Erüzik	4	-
Ağ Mezra'a	2	-
Germili	8	-
Şıntil	5	-
Kıraç	8	
İlemil	3	1
Ahur	4	
Munzuroğlu	21	
Kenefik	1	-

Eyme	19	-
Pirinçi	9	-
Vertetil	6	-
Mürü	1	-
Hogu	7	-
Şemsi	6	-
Könk	8	-
Köğank	5	-
Erzürek	1	-
Tadım	12	-
Sarıkamış	9	-
Kuyulu	34	-
Yukarı Hoh	16	-
Gölcük	6	-
Vartinik	2	-
Holvenk	2	2
Bezmişen	5	-
Eşvan	3	-
Nekerek	4	-
Elpaved	7	-
Çöteli	2	-
Sarını	2	-
Körpe	9	-
Zenteriç	-	4
Miyadun	1	1
Mıgı	-	8
İlemil	-	1
Agınsı	-	2
Karaman	1	1
Daldik	-	1
KürdamlikKuzlubad	-	2
Koruk	-	2

Obuz	-	1
Pincirik	-	1
Pırnos	-	1
Helindir	-	2

5.4. İkizler

Arapça ikiz anlamına gelen tev'em kelimesi, ikiz çocuk dünyaya getiren ailelerin çocukları için kullanılmıştır. Devlet ikiz ya da üçüzü olan ailelerin çocuklarına ve anneye tev'em maaşı adıyla aylık 50 akçe ödüyordu[190].

1834 yılında Sancak'ta 45 ikiz kaydına rastlanmaktadır. İkiz doğuma en fazla Ahur Köyünde rastlanır. (3 ailenin ikizi vardır) Diğer ailelerde 2 ya da 1 ikiz doğum görünmektedir.

Tablo 45. İkizlerin Bulunduğu Yerler ve Sayıları

Bulunduğu Yer	**Sayı**
Mürü	1
Şahsuvar	1
Hoh-u Ülya	1
Tenrivermiş	1
Zalını	1
Kürdamlik Kuzlubad	1
Pekinek	1
Karaçalı	1
Koruk	1
Kavak	1
Pırnos	1
Bervi	1
Pirinççi	1
Üngüzek	1
Üçağaç	1

[190] Dinç Güven, Fatma Şimşek, Haldun Eroğlu; "Osmanlı İmparatorluğunda Tev'em Maaşı*", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.16, Bursa 2009, s. 78.

Piran	1
Pirdan	1
Temte	1
Ağçakal'a	1
Eyme	1
Sarıkamış	1
Sarılı	1
Şeyhhacı	1
Kıraç	1
Sanuk	1
Hoca Mescidi	1
Alaca	1
Sarahatun	1
Tepecik	2
Kinediç	2
Koçan	2
Germili	2
Kuyulu	2
Vartınik	2
Bezmişen	2
Ahur	3

5.5. Asâkir-i Mansûreye Alınanlar

Osmanlı Devleti'nde çağın yeniliklerine uygun yeni bir yapılanma XIX. Yüzyılın başlarında kaçınılmaz olmuştur. Devletin tüm kurum ve kuruluşlarında görülen çöküntü, dönemin ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelmişti. Özellikle devletin iç ve dış güvenliğini korumakla yükümlü olan ve ülke yönetiminde etkin rol oynayan ordunun içinde bulunduğu durum hiç iyi değildi[191]. Merkez ordusuyken zamanla taşrada da teşkilatlanan, belli başlı merkezlerde garnizonlar oluşturan yeniçeri ocağı işlevini yitirmiş, gelişme dönemindeki etkinliği kalmamıştı. Geleneksel bir anlayışla varlığını sürdürmekte olan bu kuruluşu ıslah etmeye yönelik çabalar sonuçsuz kalınca III.

[191] Abdülkadir Gül; "Eğin Kazasında Redif Taburlarına Asker Alımı (1834- 1848)", *Tarih İncelemeler Dergisi*, C. XXV, S. 1, Ankara 2010, s. 231.

Selim'den I. Meşrutiyet'e kadar geçecek sürede Osmanlı Ordusunda birçok yenilikler yapılmıştır[192].

II. Mahmud döneminde askeri alanda yapılan yeniliklerden birisi de Redif Askeri Teşkilatının kurulmasıydı. Redif Askeri Teşkilat 1834 yılında kurulmuş ve uygulamaya geçilmiştir. Bu askerlerin nöbetleşe kent merkezlerinde eğitim görmeleri ana kural olarak belirlenmişti. Halktan toplanacak erkekler belirli sürelerde kent merkezlerinde eğitim gördükten sonra işlerinin başına dönecekler onların yerini de başka bir grup alacaktı. Böylece hem ticaret ve ziraat işlerinde aksama olmayacak hem de şehrin güvenliğini sağlayacak, nöbet tutacak, gerektiğinde sefere katılabilecek asker bulundurulmuş olacaktı[193].

Diyarbakır valisinin maiyetinde bulunan mansûre birliklerinin çeşitli muharebelerde meydana gelen asker kayıplarını telafi etmek maksadıyla 15 Eylül 1834 tarihinde Harput'tan askerlerden seçilmişti. Asker yazılacak kişiler15-23 yaşları arasındaki gençlerden ve ikişer üçer erkek evladı bulunan ailelerden olacaktı. Askerlerin ikişer, üçer erkek evladı bulunan ailelerden yazılmasının istenmesi ile de asker yazımında mümkün olduğu kadarıyla eşit davranılmasının sağlanması ile bu konuda halktan gelebilecek tepkilerin önlenmesine çalışıldığı anlaşılmaktadır[194].

1834 yılında yapılan nüfus sayımına göre Harput'tun Mahalle ve Köylerinde askerde olanlar şu şekildedir:

[192] Musa Çadırcı; "Yenileşme Sürecinde Osmanlı Ordusu", *Türkler*, C.13, Ankara 2002, s. 804-811.
[193] Musa Çadırcı; "Redif Askeri Teşkilatı*", Yedinci Askeri Tarih Semineri*, Ankara 2000, s. 47-53.
[194] Fahrettin Tızlak;"Harput'tan Asker Alımı ve Firariler Hakkında Bazı Tespitler (1834-1838), *Asker Tarih Bülteni*, S. 26, Ankara 1989, s.59-60.

Tablo 46. Asâkir-i Mansûreye Alınanların Nüfus Oranları

Köy ve Mahalle	Asâkir-i Mansûreye alınan kişi sayısı	Sancaktaki erkek Nüfus	Asâkir-i Mansûreye alınanların nüfusuna oranları(%)	15-30 yaş arası nüfus	Asâkir-i Mansûreye alınanların 15-30 yaşındakilere oranı (%)
Hüseynik	10	355	2.8	95	10.5
Hırhik	1	71	1.4	18	5.5
Yalnız	5	75	6.6	25	2
Miyadun	5	189	2.6	35	14
Eyübağı	2	239	0.8	75	2.6
Kesrik	1	249	0.4	100	1
Hogu	6	303	1.9	70	8.5
Mığı	1	256	0.3	53	1.8
Şehroz	3	187	1.6	84	3.5
Şeyhacı	4	331	1.2	68	5.8
İçme	1	144	0.6	62	1.6
Zenteriç	4	212	1.8	53	7.5
Könk	1	163	0.6	47	2.1
Alişam	2	303	0.6	98	2
Ahur	1	28	3.5	11	9
Ağınsı	1	74	1.3	31	3.2
Koçkal'a	1	149	0.6	57	1.7
Sarplu	1	166	0.6	34	2.9
Köğank	1	285	0.3	87	1.1
Mollakendi	3	356	0.8	103	2.9
Şıntil	4	83	4.8	41	9.7
Germili	9	337	2.6	107	8.4
Daldik	1	26	3.8	9	11.1
Dadeş	2	104	1.9	35	5.7
Kürdamlik	3	415	0.7	135	2.2
Kehli	2	37	5.4	14	14.2
Hoh-u Ülya	7	442	1.5	143	4.8
Kinediç	3	355	0.8	137	2.1
Çulçapur	2	141	1.4	57	3.5
Hoh-u Süfla	2	119	1.6	48	4.1
Balluca	1	83	1.2	37	2.7
Tenrivermiş	2	46	4.3	27	7.4

Yılangeçiren	2	49	4	38	5.2
Hacıseli	2	100	2	37	5.4
Adedi	1	58	1.7	31	3.2
Pekinik	4	208	1.9	129	3.1
Hal	3	355	0.8	123	2.4
Koruk	1	172	0.5	132	0.7
Zaratihani	2	96	2	77	2.5
Sarını	9	267	3.3	79	11.3
Alaca	1	190	0.5	65	1.5
Avculu	1	102	0.9	44	2.2
Mürüdü	3	95	3.1	53	5.6
Hersenk	1	211	0.4	64	1.5
Keydan	1	118	0.8	49	2
Ekrüz	1	87	1.1	34	2.9
Hinisor	1	146	0.6	41	2.4
Erzük	1	167	0.5	30	3.3
Tilek	2	123	1.6	53	3.7
Kuzgun	2	26	7.6	7	28.5
Alpavut	1	68	1.4	19	5.2
Berivan	1	101	0.9	30	3.3
Sünlik	1	110	0.9	82	1.2
Sevan	1	15	6.6	5	2
Günay	1	129	0.7	49	2
Alıncık	1	65	1.5	21	4.7
Koruk	5	444	1.1	147	3.4
Haftahisar	1	440	0.2	93	1
Kavak	1	141	0.7	58	1.7
Avsiya	6	183	3.2	62	9.6
Pincirik	3	130	2.3	48	6.2
Güdayik	2	103	1.9	73	2.7
Tepecik	1	92	1	29	3.4
Çeko	1	307	0.3	113	0.8
Dişidi	4	214	1.8	81	4.9
Pirinççi	1	67	1.4	26	3.8
Üngüzek	4	169	2.3	51	7.8
Piran	15	621	2.4	334	4.4
Temte	6	187	3.1	73	8.2
Sarıkamış	1	250	0.4	48	2

Şınmatel	1	111	0.9	45	2.2
Malatacık Abdal	1	189	0.5	50	2
Helezür	8	276	2.8	138	5.7
Pagnik	2	91	2.1	15	13.3
Ağçakal'a	3	108	2.7	49	6.1
Hakaler	1	366	0.2	106	0.9
Sarılı	4	241	1.6	70	5.7
Göl	3	267	1.1	78	3.8
Hacıseli	3	155	1.9	43	6.9
Meydan	24	667	3.5	173	13.8
Ağa Camii	11	355	3	68	16.1
Hoca Mescidi	11	302	3.6	77	14.2
Ahmed Bey	7	89	7.8	55	12.7
Alaca	12	251	4.7	57	21
Sarahatun	14	338	4.1	175	8
Zahiriye	3	158	1.8	56	5.3
Karasofu	3	109	2.7	24	12.5
Kal'a	6	105	5.7	31	19.3
Camii Kebir	11	355	3	97	11.3
Ahi Musa	4	134	2.9	30	13.3
Müderris	2	148	1.3	25	8
Ortak	8	140	5.7	32	25
Hacılar	10	204	4.9	54	18.5
Ebutahir	21	309	6.7	85	24.7
Esediye	8	239	3.3	67	11.9

Yukarıda değinildiği gibi nüfus sayımının amacı Asâkir-i Mansûreye alınacak olanların tespitiydi Nüfus defterlerinde kayıtları bulunan yerlerde kimlerin asker yazıldıklarını görebiliyoruz. En fazla asker çıkaran mahalle Meydan (24)'dır. Onu Ebutahir(21), Sarahatun (14) ve Alaca(12) mahalleleri takip eder. Ağa, Mescid ve Kebir mahalleleri aynı sayıda asker gönderirler.

Köylerde ise en fazla asker çıkaran Piran (15)'dır. Onu Hüseynik(10) ve Sarını ile Germili dokuz kişiyle takip eder.

Toplanan asker gerek sancağın toplan nüfusuna gerekse 15-30 yaş arasındakilerin toplamına oranlandığında farklı rakamlar çıkmaktadır. Mahalleler

içerisinde en yüksek oran % 24,7 ile Ebutahir, en düşük ise % 5,3 ile Zahiriye Mahallesine aittir. Köyler içerisinde ise en yüksek oran % 28,5 ile Kuzgun, en düşük ise % 0,7 ile Koruk Köyüne aittir. Sonuç olarak askere alınan kişi sayısı ile nüfus arasında belli bir oran konulmadığı görülmektedir.

5.6. Firarlar

Bu dönemde asker kaçaklarını iki gruba ayırabiliriz: Birincisi askerlik alımı esnasında kur'ay-ı şeriyye'ye dâhil olmayanlar, ikincisi silah altındayken firar edenler. Devlet kaçağın önüne geçebilmek için bir yandan cezai tedbirler alırken diğer yandan da askere alınan her kişinin kefile bağlanması ve kefillerin de birbirine ayrıca bağlanması şart koşulmuştur[195]. Belirtilen kefil uygulaması halkın Asâkiri Mansûre'den hoşnutsuzluğuna sebep olmaktaydı. Çünkü süresi kesin olarak belli olmayan bir göreve herhangi bir kişinin babasının kefil gösterilerek alınması o kişi içinde hoş olmayan bir durumdu[196].

1844 tarihli bir fermanda; ahalinin asayişini sağlamak ve kimliği meçhul kişilerin gelişi güzel her tarafta gezmemeleri için herkesin *mürûr tezkeresi*[197] bulundurmas istenmiştir. Bir yıl sonra gönderilen buyrultu da firarilere daha sert önlemler alındığı anlaşılmaktadır."Eğer bir asker firar edip bir haneye gidip saklanacak olursa, bu durumu haber vermeyen o kazanın naibi, voyvoda, köy ihtiyarları ve köyün ileri gelenleri cezalandırılacak ve firari askerin yerine o köyden 20 nefer askere alınacak, ayrıca bir kimse firari bir askeri saklarsa o kimsenin bütün malına el konulacak…" Sonuç itibariyle alınan bütün tedbirlere rağmen firar edenler olmuştur[198].

İncelediğimiz dönemde Harput'ta 3 köy ve 6 mahallede toplam 19 firar vuku bulmuştur. 1834 yılında yapılan nüfus sayımına göre Harput'tun Mahalle ve Köylerinde askerden firar edenler şu şekildedir:

---

[195]Abdülkadir Gül; "Eğin Kazasında Redif Taburlarına Asker Alımı (1834- 1848)", *Tarih İncelemeler Dergisi*, C. XXV, S. 1, Ankara 2010, s. 232.

[196]Fahrettin Tızlak; "Harput'tan Asker Alımı ve Firariler Hakkında Bazı Tespitler (1834-1838), *Asker Tarih Bülteni*, S. 26, Ankara 1989, s. 62.

[197] Mürûr Tezkiresi: Osmanlı Devletinde toplumda yaşanan eşkıyalık, askeri firarlar, kontrol altına alabilmek için devletin bir yerden başka bir yere seyahat etmek isteyenlere verdiği bir belgedir. Mürûr tezkiresinde; kişinin adı, varsa şöhreti, dini durumu, gideceği yer, mesleği ve mutlaka babasının adının yazılmış olmalıdır. Geniş bilgi için bakınız: Ahmet Aksın: *XIX. Yüzyılda Eğin(İdari, Fiziki, Sosyal ve İktisadi Yapı),* İstanbul 2003.

[198]Abdülkadir Gül; "Eğin Kazasında Redif Taburlarına Asker Alımı (1834- 1848)", *Tarih İncelemeler Dergisi*, C. XXV, S. 1, Ankara 2010, s. 244-245.

Tablo 47. 1834 Tarihinde Harput Sancağındaki Firarlar

Mahalle ve Köy	Firar Sayısı	Asakiri Mansûreye alınanlar
Ağa Camii	1	11
Sarahatun	4	14
Zahiriye	3	3
Hacılar	3	10
Esediye	1	8
Ebutahir	2	21
Eyübağı	2	2
Kürdamlik	1	3
Balan	2	-

5.7. Göçler

Göç olgusunun pek çok tarifi yapılabilir. Kısaca asıl yerinden, ulaşmak istenilen yere harekettir.[199] Genel anlamıyla göç; insanların yaşadıkları yeri terk edip kısa ya da devamlı surette yaşamak amacıyla başka bir yere gitmeleridir[200].

16. yüzyıldan sonraki göçlerde ekonomik ve siyasi nedenler ağırlık kazanmaktadır. Nüfus artışıyla besin üretimi aynı olmayıncai insanlar besin ihtiyaçlarını sağlayacak daha verimli başka bölgelere göçe zorlanmaktadır. 19. Yüzyılda hem dışarıdan Osmanlı Devleti'ne yönelen göçler hem de küçük birimlerden büyük birimlere olan göçler hızlı bir şehirleşme sürecini başlatmıştır[201].

Anadolunun hangi şehrinde olursa olsun evinden uzakta rızık arayanlara "İstanbulcu" denilmektedir. Aile reisleri İstanbul, izmir, Adana, Bursa gibi büyük şehirlerde rızık aramak üzere köylerinden ayrılır ve bir müddet sonra geri dönerler. Aslında İstanbulculuk iki kişi tarafından yürütülen bir iştir. İstanbul'a iki yıllık nöbetleşe işe giden köylü, köyde kalan diğerinin ailesine çiftini, çubuğunu emanet eder. Köyde kalan her iki ailenin geçimi ve idaresini üstlenir. İstanbulluların karşılıklı gidiş-geliş hareketi Hıdırellez ve Kasım dönemlerine rastlamaktadır. Kasım veya Hıdırellez'de İstanbulculların köye dönünce, diğeri İstanbul'a ya da gideceği yere giderek işin aksaltılmadan yürümesini sağlar. İstanbulcu büyük şehirlerde ikişer yıllık

[199] Kemal Karpat; *Osmanlı Nüfus (1830-1914) Demoğrafik ve Sosyal Özellikleri*, (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul 2003, s. 3.
[200] Osman Gümüşçü; "Osmanlı Mufassal Defterlerinin Türkiye'nin Tarihi Coğrafya Açısından Önemi", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, 4-8 Ekim 1999, C. III, Ankara 2002, s. 231.
[201] Hüsnü Yücekaya; "1830 Nüfus Sayımında Ayaş Köyleri ve Kasabaları", *Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Kırıkkale 2004, s. 35-47.

ya da bir mevsimlik çalışırlardı[202]. Uygun mevsimlerde rençberlik için memleketlerine dönerleri. Sıla'ya gitmek bazen tek bazen de toplu oluyordu. Yeni ortamda tutulan yeni iş çoğu zaman asıl uğraşları saydıkları baba mesleği olan rençberlik yanında sermayesi az olan ikinci iş sayılmaktaydı[203].

Harput Sancağından göçmen gidilen yerler 14'ü bulmaktadır. Göçlerden bir kısmı Eyalet içindeki diğer Sancaklar olurken bir kısmı da Eyalet dışına hatta deniz aşırı yerlere göç edilmiştir. İncelediğimiz dönemde 1983 kişi göç etmiştir. En fazla göç edilen yer 1166 kişiyle Adana'dır. Onu 386 kişi ile Mısır, 324 kişi ile Deraliye takip eder.

İncelediğimiz dönemdeki nüfus defterlerinin kayıtlarına göre Harput'tan başka yerlere gidenlerin sayısı ve gittikleri yerler şöyledir.

Tablo 48. 1834 Tarihinde Harput'tan Başka Yere Gidenler

Gidilen Yer	**Kişi Sayısı**	**Gidenlere Göre Oran (%)**
Adana	1166	58.7
Bursa	22	1.1
Çemişgezek	3	0.1
Bağdat	7	0.3
Diyarbakır	26	1.3
Deraliye	324	16.3
Halep	26	1.3
Eğin	4	0.2
Palu	11	0.5
Medine	4	0.2
Mekke	1	0.05
Muş	1	0.05
Mısır	386	19.4
Yemen	2	0.1

Görüldüğü gibi başka yerlere gidenler sancak nüfusuna göre % 5 oranındadır. En yüksek oran olan % 58,7 Adana'ya aittir. En düşük oran % 0.05 ile Mekke'ye ve Muş'a gidenlere aittir.

[202] Erol Özbilgin; *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, s. 366-368.
[203] Cengiz Orhonlu; *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü(1691-1696)*, İstanbul 1963, s. 23-30.

SONUÇ

XIX. Yüzyıl tüm dünyada olduğu gibi Osmanlı Devleti açısından da siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal açıdan çok hareketli ve çok canlı geçen bir dönem olmuştur. Osmanlı Devleti bu yüzyıl içerisinde çok daha sıkıntılı bir dönem geçirmiş ve bu sıkıntılı dönemi atlatabilmek için de pek çok reform gerçekleştirmiştir. Özellikle III. Selimle başlayan reform faaliyetleri II. Mahmut ile birlikte daha hızlı olarak devam etmiştir. II. Mahmut'un Yeniçeri Ocağı'nı kaldırması sonucu yeni bir orduya ihtiyaç duyulması ilk olarak Asakir-i Mansure-i Muhammediye adlı bir ordunun kurulmasını sağlamıştır. Fakat bir süre sonra bu ordunun da yetersiz kalması Redif Teşkilatının kurulmasına sebep olmuştur. Kurulan bu iki askeri oluşum pek çok kişinin askere alınması fikrini ortaya çıkarmış ve ortaya çıkan bu ihtiyaç da beraberinde 1831 yılında bir nüfus sayımı yapılarak tüm erkek nüfusun sayılmasını, askere alınabilecek ne kadar insanın ülke sınırları içerisinde bulunduğunun saptanmasını gerekli kılmıştır.

1831 yılında başlanan bu sayımlar sırasında ülkede bulunan tüm erkek nüfus belirlenmeye çalışılmıştır. Konumuzun temelini oluşturan 2675, 2676 ve 2677 numaralı defterlerde bu sayımda 1834 yılında Harput Şehrinde ne kadar erkek nüfusun bulunduğunu göstermektedir. Kaynağımız olan bu defterler bir nüfus defteri olmasına rağmen sadece nüfus sayısı ile ilgili bilgiler vermemektedir. Bu defterler kişilerin yaşları, isimleri, eşkâlleri, meslekleri, fiziki özellikleri gibi bilgiler de vermektedir.

1834-1840 yılı arasındaki İdari taksimat da ortaya çıkarmakta ve daha sonraki sayımlarla mukayese edilerek aydınlatıcı olmaktadır. Her ne kadar defterlerde bulunan köy ve kazaların o tarihteki yüzölçümleri ile ilgili bilgimiz olmadığı için nüfus yoğunluğunun tespiti yapılamıyorsa da nüfusun nahiyeler ve köyler arasındaki dağılışı hakkında bilgi sahibi olunabilmektedir.

İstatistikçiler günümüzde dahi hiçbir nüfus sayımının % 100 doğru rakamlar ihtiva etmeyeceğine işaret etmektedirler. Hal böyle olunca 1834'de yapılan bir sayımın kesin bilgiler vermeyeceği de açıktır. Bugün bile köylerimizde bulunan pek çok yaşlı erkek ve kadının yaşlarının kaç olduğunu bilememeleri, bu defterlerdeki bilgilerin de ne kadar doğru olduğunu tartışamaya açık hale getirmektedir. Tüm bu sıkıntılara rağmen yine de defterlerde kayıt altına alınan nüfusun yaş guruplarına göre toplandığı görülmektedir. Bazı yaş gruplarında sayının az olması ise düşündürücüdür.

Günümüzde de devam eden isim koyma alışkanlıklarının nasıl ve ne dereceye kadar tatbik edildiği de yeni doğan çocuğa verilen isimlerden anlaşılmaktadır. Defterler de kayıt altına alınan kişilerin nereye gittiğinin kayıt altına alınması göç olaylarının incelenmesini de mümkün kılmaktadır.

Mesleklere her zaman değinilmemiştir. Büyük ihtimalle köylerde halkın rençberlikle uğraşmasından kaynaklanmış olmalıdır. Sancak merkezinde ise çeşitli meslek grupları kayıt edilmiştir. Böylece hangi bölgelerde hangi mesleklerin daha çok icra edildikleri tespit edilebildiği gibi bunların bugünkü durumla karşılaştırılmasına imkân sağlamaktadır

Defterlerde verilen bilgiler ışığında Harput Sancağında toplam 39575 erkeğin yaşadığı anlaşılmaktadır. Bu sayıma kadınları da eklersek toplam 79150 kişinin yaşadığını söyleyebiliriz. Bu kayıtların da 26674'ü Müslüman, 12901'i ise Gayrimüslim erkekten ibarettir. Buna toplama hatalarını ve sayım dışı kalmış olması muhtemelen % 25'lik bir ilâve yapıldığında Harput'tun nüfusu 98.937 kişiye ulaşmaktadır.

Sonuç olarak bütün eksikliklere rağmen nüfus defterlerinin Harput Sancağının nüfusuyla ilgili değerli ipuçları verdiğini söyleyebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

I. ARŞİV KAYNAKLARI

1. BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ

1.1. İrade Tasnifi

İrade Dahiliye No: 6090

1.2. Cevdet Dahiliye Tasnifi

Cevdet Dahiliye No: 13142

1.3. Hatt-ı Hümayun Tasnifi

Hatt-ı Humayun No: 22289

1.4. Mühimme Defterleri Tasnifi

Mühimme Defteri No: 246

1.5. Nüfus Defterleri Tasnifi

Harput Nüfus Defterleri No: 2675, 2676, 2677, 2711

1.6. Mektubi Kalemi Umum Vilayat (A. MKT. UM.)

Dosya	Sıra
12	29

2. SALNAMELER

1298 Tarihli Mamuratül-Aziz Salnamesi, Mamuratül-Aziz, 1298.

1301 Tarihli Mamuratül-Aziz Salnamesi, Mamuratül-Aziz, 1301.

1310 Tarihli Mamuratül-Aziz Salnamesi, Mamuratül-Aziz, 1310.

II. TETKİK ESERLER

Açıkses, Erdal; *Tanzimat Sonrasında Harput'ta Amerikan Misyoner Faaliyetleri,* Ankara 1999, s. 50.

Aksın, Ahmet; 19. Yüzyılda Harput, Elazığ 1999, s. 20-150.

; 19. Yüzyılda Eğin (*İdari, Fiziki, Sosyal ve İktisadi Yapı),* İstanbul 2003.

; "218 Harput Şer'iyye Sicili H. 1249-1256(1833-1840)",*Fırat Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Elazığ, 1991.

; "19. Yüzyılın Başlarında Bursa Şehir Esnafı", *Türk Dünyası Araştırmaları*, Ankara, 2001, s. 157.

Aksın, Ahmet- Karakaş, Erdal; "Nüfus İcmal Defterlerine Göre 19. Yüzyılda Arabgir", *OTAM,* Ankara 2002.

Açıkel, Ali; "Artukabad Kazasında Türk Kişi Adları (1455-1520), *Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 13, S.2, Elazığ, 2003, s.300-320.

Aras, Ömer; "Ad Koyma", *DİA*, C.I, İstanbul, 1988.

Andreasyon, Hırant; *Polonyalı Smeon'un Seyahatnamesi 1608-1619*, İstanbul 1964.

Ardıçoğlu, Nurettin; *Harput Hükümdarı Balak Gazi*, Ankara 1966, s.76.

; *Harput Tarihi*, İstanbul 1964, s.5.

Ardıçoğlu, Ülker; "Harput'un Prehistoryası" *Tarih İçinde Harput*, Elazığ 1992,s.15-16.

Barkan, Ömer Lütfü; "Avarız", *İslam Ansiklopedisi*, C. II, İstanbul 1946, s. 13-19.

"Türkiye'de İmparatorluk Devrinin Büyük Nüfus ve Arazi Tahrirleri ve Hakana Mahsus İstatistik Defterleri", *Osmanlı Devletinin Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, İstanbul 2000, s. 175-252.

Baykara, Tuncer; *Anadolunun Tarihi Coğrafyasına Giriş*, Ankara 1988, s. 32.

Bailey, Frank Edgar; "Palmerston ve Osmanlı Reformu 1834-1839", *Tanzimat Değişim Sürecinde Osmanlı İmparatorluğu,* Derleyen; Mehmet Seyidanlıoğlu-Halil İnancık, Ankara 2006, s. 210.

Bostan, Hanifi; *Arşiv Belgelerine Göre Karadeniz'de Nüfus Hareketleri ve Nüfusun Etnik Yapısı,* İstanbul 2012, s. 480-489.

Bayraktar, Hilmi; *XIX. Yüzyılda Halep Eyaletinin İktisadi Vaziyeti*, Elazığ 2004. s.99.

Bingöl, Sedat; "1830-1835 Yılları Arasında Ankara Kent Merkezi'nde Müslüman Nüfus*", Hacettepe Üniversitesi Nüfusbilim Dergisi,* C. 23, Ankara 2001, s. 71.

Cezar, Yavuz; *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, İstanbul 1986, s.277.

; *Osmanlı Yönetiminde Gayri Müslimler*, Ankara 2001, s.224.

Cuinet, Victal; *Turquıe D'asıe*, Paris 1892, s.352.

Çadırcı, Musa; *Tanzimat Dönemlerinde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapıları*, Ankara 1991, s. 125-145.

; "1830 Genel Sayımına Göre Ankara Şehir Merkezi Nüfusu Üzerinde Bir Araştırma", *Osmanlı Araştırmaları*, Ankara 1980, s.114-115.

Danık Ertuğrul, *Ortaçağ'da Harput*, Ankara, 2001, s.53-63.

Develioğlu, Ferit; *Osmanlıca –Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara 1993, s. 1565.

Duber, Alan.- Behar Cem; *İstanbul Haneleri, Evlilik, Aile ve Doğurganlık 1880-1940*, İstanbul 1996, s. 140-189.

Donuk, Abdülkadir*; Eski Türk Devletlerinde İdari, Askeri Unvan ve Terimler*, İstanbul 1988, s. 25-47.

Doğru, Halime Kozlubel; "Silistre Sancağında Harcamalar ve Vergiler", *Rumelide Yaşam*, İstanbul 2007, s.175-180.

; *1844 Nüfus Sayımına Göre Deliorman ve Dobruca'nın Demografik, Sosyal ve Ekonomik Durumu,* Ankara 2011, s. 97.

Demirel, Ömer; "Osmanlı Esnafı 1750-1850", *Türkler,* C. XIV, Ankara 2002, s. 256.

Düzbakar, Ömer; "Osmanlı Döneminde Mahalle ve İşlevleri", *Uludağ Ünv. Sosyal Bilgiler Degisi,* S. 5, Bursa 2003, s.97-112.

Ergenç, Özer; "Osmanlı Şehrinde Esnaf Örgütlerinin Fizik Yapıya Etkileri*", Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920),* İstanbul 1998, s. 1-5.

Güven Dinç, Şimşek Fatma, Eroğlu Haldun; "Osmanlı İmparatorluğunda Tev'em Maaşı*", Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.16, Bursa 2009, s. 78.

Erdoğdu, İbrahim; "Harput'ta Gayri Müslimler (1823-1868)", *Hacettepe Ünv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, Ankara 1994, s. 21-23.

Erdoğdu, İbrahim; "XVII. Yüzyılın İkinci Yarısında Osmanlı Toplumunda Değişim Eğilimleri (Harput Örneği)", *Ankara Ünv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Doktora Tezi*, Ankara 2006, s.29-140.

Ergin, Muharrem; *Dede Korkut*, Ankara 1997, s. 23-68.

Ercan, Yavuz; "Osmanlı İmp. Gayri Müslimlerin Ödedikleri Vergiler ve Bu Vergilerin Doğurduğu Sosyal Sonuçlar", *Belleten,* S.213, Ankara 1991, s. 372.

; *Osmanlı Yönetiminde Gayri Müslimler,* Ankara 2001, s. 224-225.

Emecen, Feridun; "Cullah",*TDİ,* İstanbul 1993, s.84.

; "Kayacık Kazasının Avarız Defteri", *Tarihi Enstitüsü Dergisi*, S. 2, İstanbul 1982, s. 12.

Elazığ İl Yıllığı 1967, Elazığ 1968, s. 31.

Gülcü, Erdinç; "391 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili 1691-1692", (*Fırat Ünv. Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Elazığ 1993, s. 50-255.

Gül, Abdullah; "Eğin Kazasında Redif Taburlarına Asker Alımı (1834- 1848)", *Tarih İncelemeler Dergisi,* C. XXV, S. 1, Ankara 2010, s. 231.

Göyünç, Nejat; "Hane Deyimleri Hakkında", *Tarih Dergisi*, S. XXXII, Ankara 1979, s. 331- 348.

Gümüşçü, Osman; "Osmanlı Mufassal Defterlerinin Türkiye'nin Tarihi Coğrafya Açısından Önemi", *XIII. Türk Tarih Kongresi*, 4-8 Ekim 1999, C. III, Ankara 2002, s. 231.

İnan, Kenan; "Kadı Sicillerine Göre 17.Yüzyıl Ortalarında Trabzon Esnafları ve Faaliyetleri", *Osmanlı Öncesi ile Osmanlı ve Cumhuriyet Dönemlerinde Esnaf ve Ekonomi Semineri,* 9–10 Mayıs 2002, Bildiriler, C. II, İstanbul 2003, s.263.

Halaçoğlu, Yusuf; *Osmanlılarda Ulaşım ve Haberleşme*, PTT Genel Müdürlüğü, Ankara 2002, s. 65.

Halaçoğlu, Ahmet; "Elazığ", *İ.A*., C.10, İstanbul 1994, s. 551-552.

Karal, Enver Ziya; *Osmanlı İmparatorluğunda İlk Nüfus Sayımı 1831*, Ankara 1997, s.5-25.

Karpat, Kemal; *Osmanlı Nüfus (1830-1914) Demoğrafik ve Sosyal Özellikleri*, (Çev. Bahar Tırnakçı), İstanbul 2003, s. 3.

; *Ottoman Population*, The Üniversity of Wisconsin Pres, 1985, s. 144.

Kurt, Yılmaz; "Adana Sancağında Kişi Adları", *OTAM*, Ankara 1995, s. 210-213.

; "Çorum Sancağında Kişi Adları (16.Y.Y.)", *Belleten*, LIX-224, Ankara 1998, s. 75-119.

; "İskilip Kazasında Yer ve Kişi Adları (16.Y.Y.)", *Türk Kültüründe İz Bırakan İskilipli Âlimler*, Ankara 1998, s. 46-75.

Kaşgarlı Mahmut; *Divan-ül Lügati't Türk*, Ankara 1996, s. 84-87.

Kütükoğlu, Mübahat S; *Menteşe Sancağı 1830 (Nüfus ve Toplum)*, Ankara 2010, s.7-167.

; "Redif Askeri Giderlerini Karşılamak Üzere Alınan Bir Vegi İane-i Cihadiye", *Birinci Askeri Tarih Semineri*, Genkur, Ankara 1993, s. 145.

;*Osmanlılarda Narh Müessesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri*, İstanbul 1983, s.88.

Kılıç, Orhan ; "Osmanlı Döneminde Yurtluk-Ocaklık ve Hükümet Sancakları Üzerine Bazı Tespitler", *14-17 Ekim 1993 Tarihlerinde Yapılan Fırat Ünv. I.Tarih Sempozyumu*, Elazığ 1993, s. 11-23.

; *Van Sancağı (1548-1648)*, Ankara 1999, s. 376.

Kırzıoğlu, Fahrettin; "450 Yıl Önceki Harput Mahalleleri ile Nahiyeleri", *Yeni Fırat Dergisi*, C.I, S. 17, Elazığ, 1963. s.37.

Koçlar, Bekir; 362 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili 1671-1672 *(Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Elazığ 1991.

Hayli, Selçuk; "Tarihi Coğrafya Açısından Harput Şehrinin Fonksiyonları ve Sahası", *Dünüyle-Bugünüyle Harput 24-27 Eylül 1988*, Elazığ 1989, s. 290.

Mustak, Cumhur; "Geçmişten Günümüze Buldan'da Kullanılan Lakaplar", *Buldan Sempozyumu, 23-24 Kasım 2005*, Buldan 2006, s. 885-886.

Memişoğlu, Fikret; *Harput Halk Bilgileri*, Elazığ 1995, s.21.

McCarth, Justion*; Müslümanlar ve Azınlıklar*, İstanbul 1998, s. 112

Ortaylı, İlber; *Osmanlı Toplumunda Aile*, İstanbul 2004, s.4.

Orhonlu, Cengiz; *Osmanlı İmparatorluğunda Aşiretlerin İskân Teşebbüsü(1691-1696),* İstanbul 1963, s. 23-30.

Öksüz, Yusuf Ziya; "İslamiyet Sonrası Türklerde Ad Verme Geleneği", *Milli Kültür,* İstanbul 1982, s. 28-31.

Özdemir, Rifat; *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Ankara(Fiziki, Demografik, İdari, Sosyal ve Ekonomik Yapısı), 1785-1840*, Ankara 1996, s.75.

; "Avarız ve Gerçek Hane Sayılarının Demografik Tahminlerde Kullanılması Üzerine Bazı Bilgiler" , *X. Türk Tarih Kongresi Bildirileri*, Ankara 1993, s.1581-1613.

; "Harput'ta Ailenin Sosyo-Ekonomik Yapısı 1631-1919", 23-26 Mart 1986 Tarihinde Fırat Ünv. Tertiplenen *Türk-İslam Tarih ve Kültüründe Fırat Havzası Sempozyumu* Elazığ 1987, s. 37-53.

; *Antakya Esnaf Teşkilatı (1709-1860),* Antakya 2002, s. 9.

; "Tokat Esnaf Teşkilatı 1771-1840*", Ondokuz Mayıs Ünv. Tarih Boyunca Karadeniz Bildirileri,* 13-17 Ekim 1986, Samsun 1987, s.397-398.

Öztürk, Mustafa; "Osmanlı Döneminde Iskat-ı Cenin Yeri ve Hükmü", *Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Degisi*, C.1, S.1, Elazığ 1987, s.199-208.

; "XIX. Yüzyılda Harput'ta Fiyatlar", *Belleten*, C. LIII, S. 207-208, Ankara 1989, s. 797-828.

Özbilgin, Erol, *Bütün Yönleriyle Osmanlı*, İstanbul 2004, s. 570 – 585.

Pakalın, Mehmet Zeki*; Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, İstanbul 1993, s.149.

Sami Şemsettin*; Kamusu'l-Alam*, C. VI, Ankara 1996, s. 4332.

Shaw Stanfort, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, C.II, İstanbul 1993, s. 70.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; "Deli", *İA,* C.III, Ankara 1946, s. 70-85.

Ünal, Mehmet Ali; *XVI. Yüzyılda Harput Sancağı,* TTK, Ankara 1989, s.11.

Ünal, Mehmet Ali; "1056-1646 Tarihli Avarız Defterine Göre 17. Yüzyıl Ortalarında Harput", *Belleten*, C. LI, S. 199, Ankara 1987,s.128.

Sunguroğlu, İshak; *Harput Yollarında*, C. I, Elazığ, İstanbul 1958, s 43.

Şener, Abdüllatif; "Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Reformları", *150. Yılında Tanzimat*, Yayına Hazırlayan: H. Dursun Yıldız, Ankara 1992, s. 263.

Şen, Zafer; "XIX. Yüzyılda Elazığ Vilayetinde Teba-i Şahanenin Dini ve Sosyal Yapısı" (*Fırat Ünv. Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yükseklisans Tezi),* Elazığ 2006, s. 18.

Vefik, Ahmet ; *Tekâlif Kavaidi*, C. II, Ankara 1993, s. 241-145.

Taş, Barış- Yiğit-İlker; Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Beyşehir Kazasında Nüfus, *Aatatürk Araştırmaları Merkezi Dergisi(ATAM),* C. XXIX, S. 8, Ankara 2011, s.5.

Tızlak, Fahrettin; 398 Numaralı Harput Şer'iyye Sicili H.1230-1255(M. 1814-1839), (*Fırat Üniversitesi Sos. Bil. Ens. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Elazığ 1987, s.159.

; "Harput'tan Asker Alımı ve Firariler Hakkında Bazı Tespitler (1834-1838), *Asker Tarih Bülteni*, S. 26, Ankara 1989, s.59-60.

Timur, Sevim; *Türkiye'de Aile Yapısı*, Ankara 1972, s.19.

Tiryaki, Özlem Esma; "Tanzimat Döneminde Antep Teşkilatı", (*Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi),* Gaziantep 2006, s. 75-80.

Turan, Osman, *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul 1994, s.76.

Yılmazçelik, İbrahim; *XIX. Yüzyılın İlk Yarısında Diyarbakır*, Ankara 1995, s.250-329.

; 392 Harput Şer'iyye Sicili(*A.Ü.İ.T.E., Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*), Ankara 1987s. 200-207.

;"1736-1739 Tarihli Amasya Şer'iyye Sicilinin Tanıtımı ve Fihristi", *OTAM*, Ankara 1999, s. 457-502.

Yusuf Has Hacib; *Kutadgu Bilig*, Ankara 1988, s. 103-113.

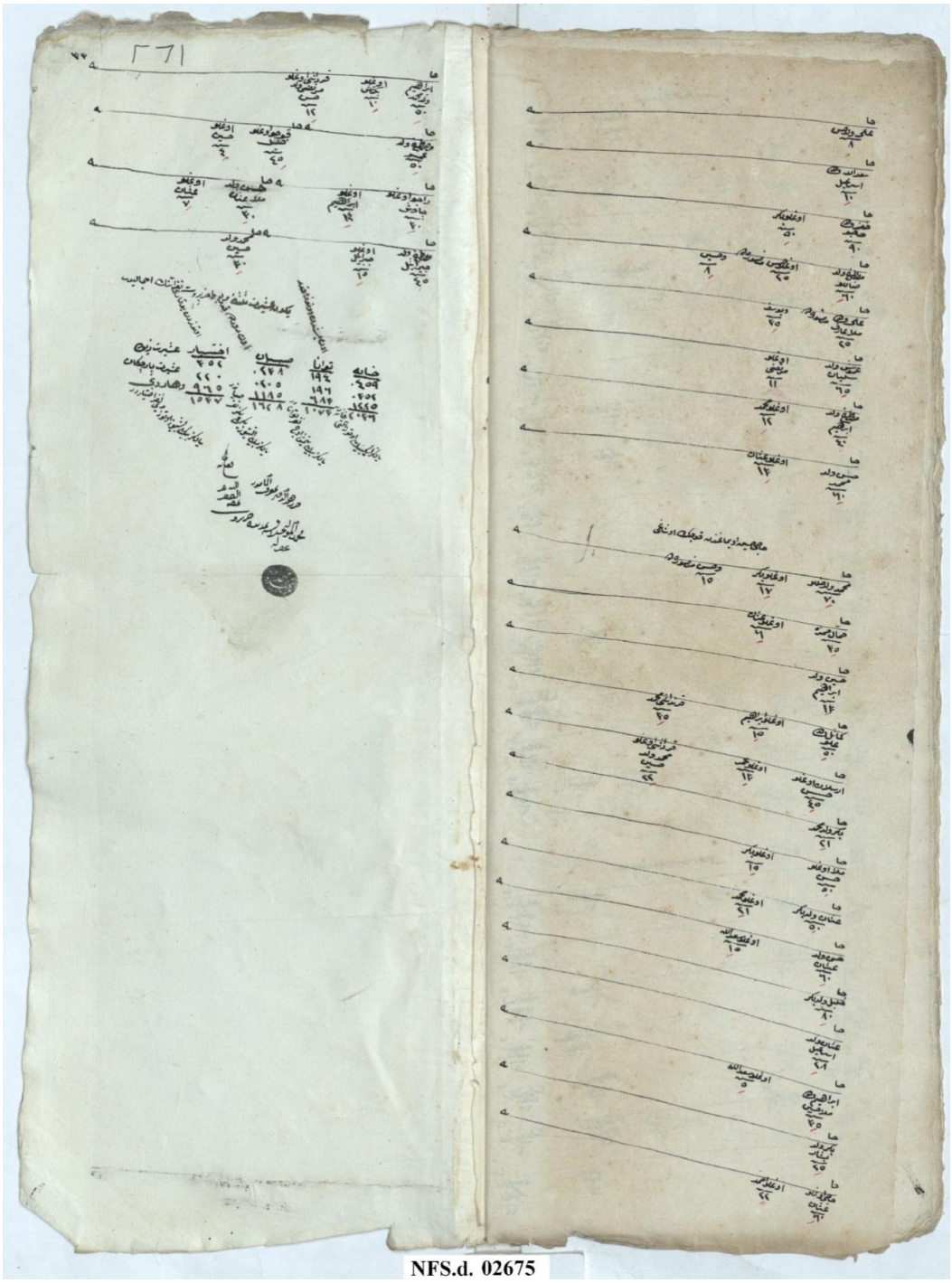
Yücekaya, Hüsnü; "1830 Nüfus Sayımında Ayaş Köyleri ve Kasabaları", (*Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Basılmamış Yüksek LisansTezi)*, Kırıkkale2004, s. 35-47.

EKLER

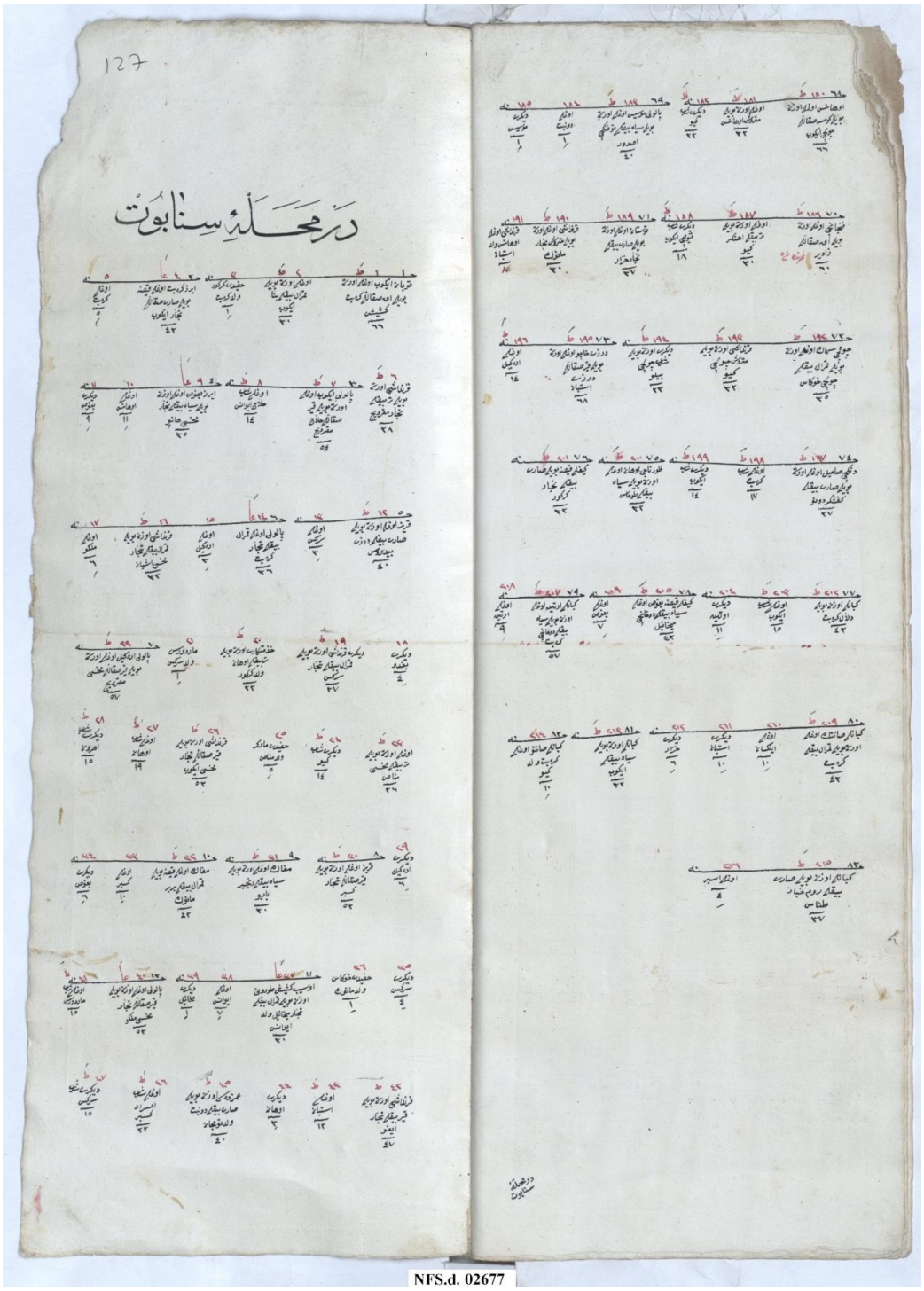
Ek: 1 2676 Numaralı Harput Nüfus Defterinin Son Sayfası

Ek 2. 2675 Numaralı Harput Nüfus Defterinin Toplamlar Olan Son Sayfası

Ek: 3 2677 Numaralı Harput Nüfus Defterinden Bir Sayfa

NFS.d. 02677

Ek: 4 Matlub ve Gatr-i Matlubların Sancaktaki Dağılışı

Mahelle ve Köyler	Matlub	Gayr-i Matlub	Toplam
Müderris	91	161	252
Ağa Camii	41	53	94
Hoca Mescidi	43	67	110
Ahmed Bey	37	46	83
Alaca	20	68	88
Sara Hatun	67	82	149
Zahiriyye	28	35	63
Karasofu	12	22	34
Kal'a	12	32	44
Kebir	48	85	133
Ahi Musa	21	28	49
Müderris	14	17	31
Ortak	23	29	52
Hacılar	32	39	71
Esediye	63	34	97
Ebutahir	36	72	108
Berivan	28	7	35
Sünlik	79	16	95
Fatmalı	24	4	28
Sevan	6	1	7
Danbik	6		
Koruk	70	12	82
Kabasakal	19	3	22
Zarati	34	7	41
Zarathani	54	10	65
Sarını	47	36	83
Alaca	47	29	76
Avcılı	33	9	42
Erzürük	36	15	51
Pelte	21	6	27

Cip	33	17	50
Çorcuk	23	1	24
Nurali	34	7	41
Küpkar	12		
Mürüdü	36	9	45
Obuz	9	6	15
Hersenk	28	29	57
Zarik	2	1	3
Hozik	13	2	15
Keydan	36	8	44
Miyadun	17	1	18
Tenrivermiş	45	13	58
Yılangeçiti	59	11	70
Şüşnaz	21	14	35
Karataş	9	3	12
Karasekin	3	1	4
Hacıseyli	17	17	34
Zalını	25	13	38
Hamidi	19	3	22
Adedi	20	3	23
Kürdamlik Kuzlubad	20	10	30
Pekinik	33	35	68
Hal	91	53	144
Dişidi	77	24	101
Pirinççi	29	3	32
Üngüzek	54	11	65
Üçağaç	56	6	62
Aşağıçakmak	128	48	176
Bişirto	46	5	51
Hatunköy	21	3	24
Sefernik	43	1	44
Karaçalı	30	8	38

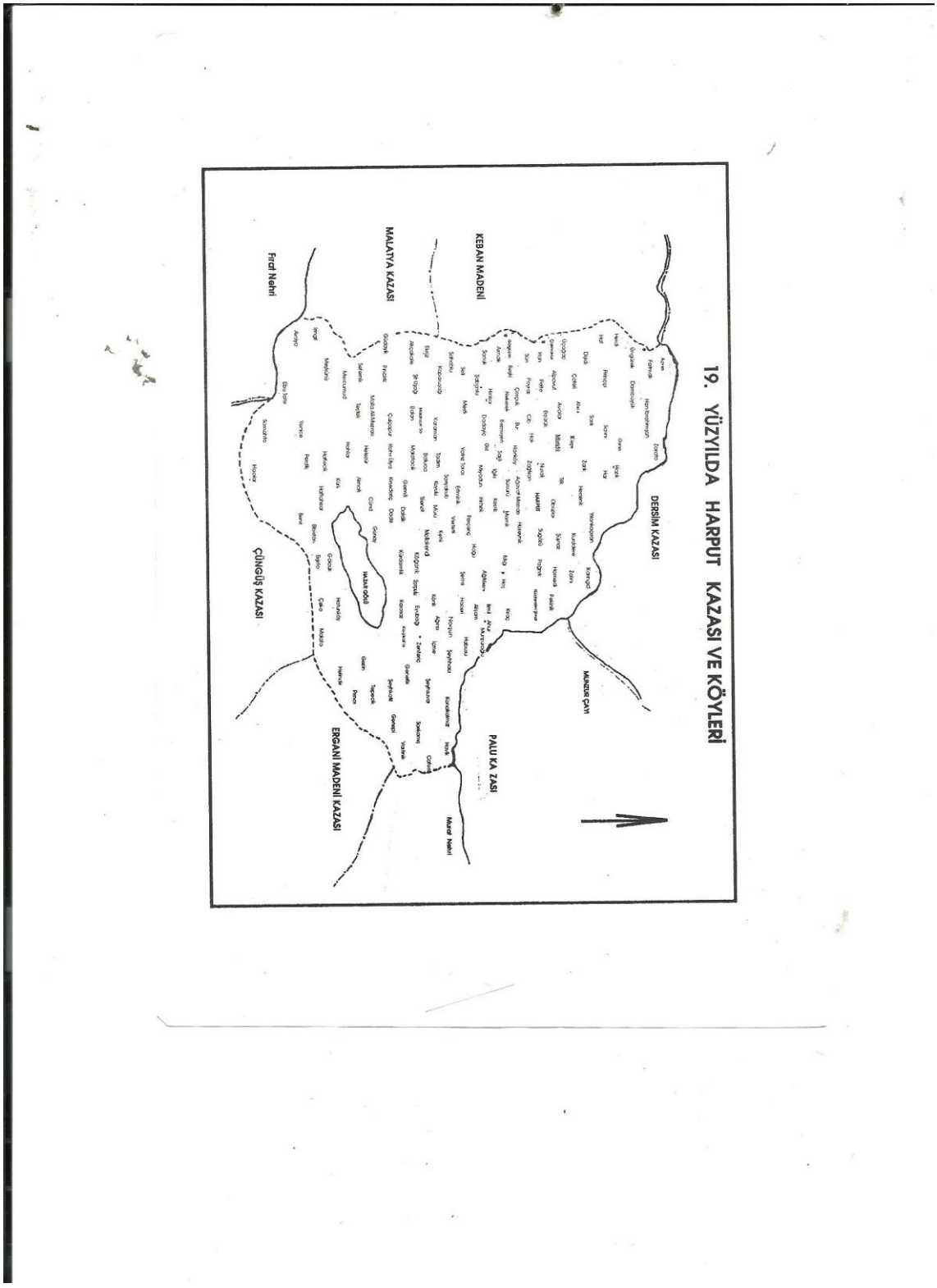
Günay	41	17	58
Alıncık	20	6	26
Koruk	121	45	166
Haftahisar	138	40	178
Nerkeze	46	1	47
Halfecik	16	3	19
Kavak	57	7	64
Irıngil	45	18	63
Avsiya	49	29	78
Pincirik	44	8	52
Temte	52	11	63
Piran	37	22	59
Sarıkamış	50	7	57
Vartinik	29	3	32
Genepi	36	4	40
Şınmatel	38	8	46
Tepecik	29	3	32
Herdi	32	7	39
Büyükkezin	72	5	77
Küçükkezin	18		
Pırnos	48	13	61
Helindir	55	13	68
Koçan	60	20	80
Malato	21	3	24
Çeko	92	29	121
Elbistan	27	7	34
Bervi	82	13	95
Güdayik	84	7	91
Kesrik	79	31	110
Mornik	13	2	15
Pirinççi	107	81	188
Vertetil	10	4	14

Hogu	60	40	100
Gurbet Mezraası	19	6	25
Mıgı	70	31	101
Hoş	65	36	101
Kıraç	41	14	55
İlemil	6	3	9
Hüseynik	60	79	139
Hırhik	19	10	29
Yalnız	27	6	33
Miyadun	26	15	41
Sarıyakup	45	20	65
Eyübağı	48	60	108
Sürsürü	8	2	10
Zafran	21	7	28
Ertminik	6	3	9
Çulçapur	31	14	45
Hoh-u Süfla	34	20	54
Tadım	1	2	3
Balluca	22	9	31
Malatacık Abdal	56	27	83
Malatacık Sefer	43	16	59
Helezür	152	30	182
Pagnik	21	3	24
Balan	25	9	34
Malakan	28	4	32
Ağça Kal’a	46	7	53
Hakaler	44	5	49
Sarılı	81	48	129
Seli	69	8	77
Göl	10	2	12
Ekrüz	39	3	42
Hinisor	41	10	51

Nekerek	14	11	25
Erzürük	42	3	45
Sanuk	15	2	17
Görgüşan	18	6	24
Şanik	22		22
Tidek	36	6	42
Ak Mezraa	20	3	23
Kuzgun	6	3	9
Çöteli	23	3	26
Alpavut	21	4	25
Hozektek	40	19	59
Şıntil	13	18	31
Kopar	5	12	17
Germili	93	42	135
Cünd	24	8	32
Daldik	10	3	13
Dadeş	30	8	38
Kürdamlik	117	27	144
Kehli	9	10	19
Tilenzit	46	11	57
Hoh-u Ülya	118	54	172
Kinediç	99	44	143
Ağınsı	29	9	38
Aybağı	12	3	15
Koç Kal’a	46	13	59
Sarpulu	43	10	53
Köğank	57	52	109
Mollakendi	94	40	134
Germili	3		3
Şahsuvar	88	50	138
Konakalmaz	9	2	11
Caferi mezraası	10	2	12

Havik	14	1	15
Şeyhhacı	57	28	85
Keban	8	5	13
İçme	55	27	82
Zenteriç	51	22	73
Könk	48	21	69
Tepecik	26	5	31
Alişam	68	40	108
Ahur	15	1	16
Heceri	41	27	68
TOPLAM	**6082**	**2208**	**8290**

HARİTA 19 YÜZYILDA HARPUT KAZASI VE KÖYLERİ[204]

[204] Ahmet Aksın; 19. Yüzyılda Harput, s. 309.

ÖZGEÇMİŞ

01.02.1975 tarihinde Hatay'ın Dörtyol ilçesinde doğdum. İlk, orta ve Lise II. Sınıfa kadar burada eğitim gördüm. Lise son sınıfı Elbistan Mükremin Halil Lisesinden mezun oldum. 2000 yılında Fırat Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünden mezun oldum. Aynı yıl hem Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında yüksek lisansa başladım hem de öğretmen olarak atandım. 2002 tarihinde "*1840- 1843(H. 1256-1258) Tarihli Eğin Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyou ve Değerlenderilmesi*" konulu Yüksek Lisans tezimi tamamladım. Aynı yıl Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim dalında doktora eğitimine başladım. Evliyim ve Asya Nuray isminde bir kızım var.